

శ్రీ
అంధ శబ్ద తత్వము

శ్రీ యా ప్రకరణము.

వైసిదేవీకాలేటిలో సంస్కృతమునకు ప్రాధానముగా నుండిన.

తాతనెల్లమితాదార్

శ్రీ శేషగిరిశాస్త్రి, ఎమ్. ఏ. గారిచే

రచి యింపఁబడినది.

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి అండ్ బ్రదర్స్.

4. మల్లికేశ్వరస్వామి గుడిసందు,

లింగినెట్టివీధి, జి. టి. మదరాసు.

1948

All Rights Reserved.

ప్రచురించినది - 8-0

PROF. T. M. SESHAGIRI SASTRY, M.A.

డా. కె. జి. రామారావు

శ్రీ యుక్త శేషగిరిశాస్త్రులవారి

జీవితచరిత్రము.

దక్షిణ హిందూశాఖకు పండితులలో నగ్నగణ్యులై వదునెనిమిదిభాషలు వేర్వేరు భాషలను కళాశాస్త్రములను ప్రసిద్ధిగాంచి, విద్యార్థికామధేయతగా శాసించి, నైలాంజీ - ప్రథమప్రపంచయుద్ధములలో ఆర్యులనిడ - బైరాలజీ - గ్రంథ అంధ్రప్రదేశ్ లోని కవిశబ్దతత్త్వ అర్థానుసారకత్వాది వ్యాకరణము, అభిప్రీత - మదరాసు ప్రెసిడెన్సీకాలేజీ - సంస్కృతమహా పాఠశాలయొక్క ప్రాచ్యుత్తమ ప్రపంచవాద్యతత్త్వసదులును ఆస్థానాధ్యక్షులును నగు శ్రీయుక్త శేషగిరిశాస్త్రులవారి జీవితచరిత్రమును వ్రాయుచున్నాడు.

ఉత్తర ఆర్కాడుజిల్లా (పూర్వము నేలముజిల్లా)లో చేరిన తిరుపత్తూరు తాలూకాలో వేంకటరమణశాస్త్రులవారని భూస్వాములు (మితాదారులు) పుడూరు ప్రాచీనకాథాయా అండిరి. వారిపుత్రులైన శ్రీ శేషగిరిశాస్త్రులవారు ౧౮౪౭ సం॥ నూర్చి ౨౦ లేదని జన్మించిరి. తండ్రిగారు పండితులు, కుమారులను విద్యాధికులందఱేయ నకలవిధముల పాటుపడుచుండిరి. చిట్లు ప్రాయముండే శ్రీశాస్త్రులవారు సంస్కృతమహాపాఠశాలంద్రావిడ కర్ణాటభాషలలో అద్భుతమగు జ్ఞానము సంపాదించుకొనిరి. వీరు ప్రథమము ఆంగ్లము నభ్యసించి నులభముగా నియ్యకొనిరైరి. నిర్బంధముగా వీరిచే నాంగ్లము చదివించవలయునని ఖీతండ్రిగారు చాలప్రయత్నించిరి. కాని అది ఆసాధ్యముగా నుండినందున నాద్రప్రయత్నమును మానుకొనిరి. శాస్త్రులవారికి బాల్యమునుండియు బలీయమగు స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ మదిని నెక్కొనియుండినందున తండ్రిగారికదనుండిన ఆంగ్లము చదివించుట తలచి, ఎవరికింజెప్పుకయే కమ

గ్రామము వదలి మదరాసుకు వచ్చిని గీర్వాణవాణిసేవకు మఱియు శ్రీ వ్ర
ముగ నలుడందోడంగిరి. దీనింగని వీరితండ్రిగారు తుమాచల ఇష్టానుసారము
వారినిదోడ్పడ మదరాసుం జేరిరి. కొంతకాలమునకు శ్రీ శాస్త్రాలవారే
తమకు అంగమునందుగూడ పాండిత్య మలవదుచో నది మఱియు మేలని
తలంచి అంగము నభ్యసించు వెబడఁడిరి. వ్యరణానే మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్ష
యందు తీర్థులైరి. ఈవిధముగా నొకవైపు అంగమును, మఱియొకవైపు
సంస్కృతాదిప్రాచ్యభాషలను చదువుచుండిరి. అప్పటినుండియు శాస్త్రాల
వారికి, మాతృభాషను జనులు అంగ భాషావాహినించి మరచుచున్నా
రనియు, దానిని మాన్చు మాతృభాషావిషయమై తీవ్రప్రయత్నము వలసి
యున్నదనియు, అందులకు తాము పూనుకొనవలయుననియు గాఢమగు
తలం పుండెను. వయసులో చిన్నవారైనను గొప్పవిషయములను పండితు
లతో చర్చించుచుండువారు.

మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షయయిన పీఠిక శ్రీ శాస్త్రాలవారు, ప్రెసిడెన్సీ
కాలేజిలో ఎఫ్. ఏ.; బి. ఏ. (౧౮౭౧) పరీక్షలయందు తీర్థులైరి. వారికి
సంస్కృతమునందుగల పాండిత్యమునని, డాక్టరు ఆచార్యదొరవారు విడు
నెలలు నెలవుపొందగానే, వారికిజనులుగా, ఆ స్థానమున సంస్కృతపండితు
లుగా వీరిని కళాశాలాధికారులు నియమించిరి. అప్పుడు వీరికి వయసు ౨౭
సం.లు. అచ్చట సంస్కృతోపధ్యాయులుగా నున్న యాయల్పకాలము
నందే వీరు వైయధికారుల యభిమానమును సంపాదించగల్గిరి. కళాశాలా
ధ్యక్షులు థాంసక్ దొరవారు శాస్త్రాలవారిని సంస్కృత ప్రావీణ్యముగా
నియమించి వేతనము హెచ్చింప వైయద్యోగస్థులకు వ్రాసి గాని అది కొన
సాగినదికాదు. శ్రీ శాస్త్రాలవారు ౧౮౭౨ సం. నవంబరు ౧౪ లేది అప్పుడు
వారికి తమస్థానమును వదిలివైచిరి.

కాలవిలంబము నోర్వక శ్రీ శాస్త్రాలవారు వెంటనే ప్రాచ్యలిఖిత
గ్రంథపరిశోధన మొదలిడిరి. ౧౮౭౨ సం. మొదలు అట్టిగ్రంథములను
సేకరించుచు ఆనందత్వరమే అట్టిజరునెలలో విక్రయార్థమువచ్చిన కొన్ని

గ్రంథములపై సమీక్షముగా నొక లేఖను గవర్నమెంటువారికి వ్రాసిరి. దానిం గని చూడ రాష్ట్రపతివారి క్లాఫీని తన ప్రోత్సాహ మొనంగ మొదలిడిరి. కాస్త్రులవారు గ్రంథముపార్థనమునకు సేయ దీక్షవహించెరి.

కాస్త్రులవారు ప్రైలొజీవులుమై ఎవ్వరకు పరిశ్రమ మొదలిడినది యు చెప్పనశక్యము. వారు వ్రాసిన ఆర్యద్రవిడ ప్రైలొజీ గ్రంథమునందు వ్రాసిన యుపోద్ఘాతము* బట్టి చూడఁగా ఎన్నోభివృద్ధి యందున నుచు వారిః ప్రైలొజీయం దభిరుచి లగింపని తంతనై యున్నది.

౧౮౭౫ నం ఫిబ్రవరి నెలలో డి.ఎం.సి. పుష్కల సామ్రాజ్యముందు, ఆంగ్లమునందును తేలిక ప్రాంతములలో ఈరాజధానిలో మొదటిదా స్మృత యవ. వి. ఆలంబిత కాస్త్రులవారు ముయాళు, సిఫ్సము, హిందీ, బంగాళీ, కొండు లాటిను, గ్రీకుభాషలను చదువ మొనరిడిరి. భారతదేశవారు కడపటి రెండుభాషలను చదువ కాస్త్రులవారికి బలయు ననుపాయముల నెల్ల గావించిరి.

౧౮౭౭ నం. ఫిబ్రవరిలో పాతకాలంపై ఇన్ స్పెక్టరుగా నియమింపఁ బడిరి. ౧౮౭౯ నం. జూలై ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీగా ప్రాచ్యభాషాప్రపంచా ధ్యక్షత్వపతనము జొరెరి. ఈ యుక్తిగముం ప కాస్త్రులవారు పలుభాషల పైన వానికాక్షుములప సుతించియు, వారిప్రైలొజీయం సుతించియు సుల్యారముల నిచ్చుచుండెరి. ఈవిధముగా నిరాకరవిశ్రమచే కాస్త్రుల వారు ఆఖ్యుకాలమున 'ప్రైలొజీ. ప్రపంచవర్తన' లని ప్రసిద్ధిగాంచి.

*Having seen my taste for linguistic studies, my teacher Mr. Thompson, the late Principal of the Presidency College, recommended to me a comparative study of the languages and I carried out the advice. This Comparative method gave a fresh inpatus to my study of languages and made the otherwise uninteresting and barren investigations of words and grammatical forms and phrases very pleasant and fruitful.

౧౮౮౨ సం॥ను ఆపర్వదోరవారు కొద్దికాలము సెలవుమీదకు స్వదేశమున కరుగగా వారిస్థానమున శాస్త్రుల వారు ప్రెసిడెన్సీకా రేజీగీవ్వారాగా మహాపాధ్యాయులుగాను, ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారమున హస్తలిఖితగాను సంవత్సరకాలము కర్మము నిర్వహించి ఈ ఆర్జుకాలమున శాస్త్రుల వారు సర్వజనాదరణీయులై పెద్దల యభినందనములకు పుట్టులైరి. ఆశా కాలాభ్యుత్థులైన డాక్టరు డంకనుగారు శాస్త్రులవారింహస్వి ప్రశంసించును గవర్నమెంటువారికి వ్రాసి. గవర్నమెంటువారును కరుణ ప్రసరించిరి. అప్పటి గవర్నమగారికి శాస్త్రులవారింహస్వి గొప్పయభిప్రాయముండెను.

౧౮౮౩ సం॥ను శాస్త్రులవారు రెండవ సహాయపాధ్యాయులుగా సంస్కృతమునకు నియమించబడిరి. ఆ ఉజుసంవత్సరము ప్రధానభవనోపాధ్యాయులైరి. డాక్టరు ఆపర్వదోరవారు ౧౮౮౩ సం. యిద్యోగమునుండి విరామముం తొందగానే ఆ స్థానమునకు శాస్త్రులవారిని నియమించిరి. ఈ యిద్యోగమునందే శాస్త్రులవారు అమరణము (౧౮౮౧ వరకు) నుండిరి.

శ్రీ శాస్త్రులవారియందు విశ్వవిద్యాలయమువారికి అత్యంతగౌరవముండినది. ౧౮౭౬ సం. సంస్కృతమునకు పరిషత్తులుగా నియమించబడిరి. మరల ౧౮౭౯సం. మొదలు ౧౮౮౩ వరకును ఆ పదవియందే యుండిరి. ౧౮౮౩ మొదలు ౧౮౮౯ వరకు శమిళమునకు పరిషత్తులైరి. ౧౮౯౦ మొదలు ౧౮౯౧ వరకును సంస్కృతమునందే యుండిరి. ౧౮౯౦ సం. సంస్కృతపరిషత్తులభి కథ్యులైరి. అట్లే పదియే డ్యుండిరి. ౧౮౮౮ మొదలు ౧౮౯౩ వరకు గె. ఏ. విద్యార్థులకు వైలాళిణీకి పరిషత్తులుగా నుండిరి. దివాన్ బహదూర్ అర్. గము నాథరావు గారు సహాయులుగా మహాశాస్త్రమునకు బహుకాలము పరిషత్తులుగా నుండిరి. ౧౮౮౨ సం విశ్వవిద్యాలయమున ఫెలోగా నెన్నుకొనిబడిరి. ప్రాచ్యభాషాప్రవచనాభ్యుత్తరపదమందు శాస్త్రులవారును కాలమున నేవారి ప్రోత్సాహమువలన బి. ఏ. యస్. షి. తదితరులకు వేద తర్క వ్యాకరణాలంకారశాస్త్రముల ప్రవచనము ప్రధానత్వముంబడెను. విద్యాశాఖ

మందును గర్భ మొంటువారికి కాస్తులవారు ఇది తెలియదు నోవ్వడి యున్నారే. సంస్కృతభాషాపరితుక సభాస్వయంబుగా నుండియే తమిళము, ఆంధ్రము, కన్నడము, ఏళయాళము, మొదలగునాని ఊపనలగా సమ్యంబుగా నుండిరి. గవర్ని మొంటువారి పరితులను పెక్కింటిని స్వయముగా విచారించి జయప్రముదముచారు.

శ్రీకాస్తులవారి గ్రంథములనుఁజేయఁ, వాడఁ కావించు కితకార్యముల నుఁజేయఁ, మాయర్ వివిధమున, పారిస్ వాలెనభాకాన్, డా. హోరన్, గ్రుయర్నన్, డా బిష్నల్, కొలంబియవాలెన బ్యాక్ మున్నగు దొంగలు, ప్రాచ్యభాషాపండితులు మిక్కిలి ప్రశంసించియున్నారు.

కాస్తులవారు ౧౮౮౪. సం. 'Notes on Aryan and Dravidian philology' అను గ్రంథముయొక్క మొదటిభాగమును ప్రకటించిరి ఈ గ్రంథమునందు వీరు తమ చిరపరిశీలనోపబద్ధములైన విషయములను వ్రాసియున్నారు అట్టిప్రశ్నలను అంతతీవ్రముగ సాగించి దానిని స్వరూపమునకుం దెచ్చినవారిలో శ్రీకాస్తులవారే ప్రథములు. కాస్తులవారు తమ పరిశ్రమయొక్క ఫలితములను ఇంకను పెక్కుగ్రంథముల రూపమున ప్రకటింపఁదలంచిరి. వైగ్రంథమునుగూడ సమగ్రముగా ప్రకటించుటకుమున్నే ౧౯౦౧ మార్చి ౪ తేదీని మరణించిరి. అాకుఁకు మొదటిభాగముమాత్రమే దక్కినది.

అప్పడప్పడు కాస్తులవారు తాము సంగ్రహించిన విషయములను చేర్చి 'తమిళశబ్దతత్త్వము' (Tamil philology) అనుగ్రంథమును ప్రకటించిరి. తర్వాత నాంధ్రశబ్దతత్త్వము (రెండుభాగములు), అర్ధానుస్వార తత్త్వము అనువ్యాకరణగ్రంథములను ప్రకటించిరి. ఈ గ్రంథములు పండితుల యాదరమునకు పాత్రములై యున్నవి.

అరచమునకు వాఙ్మయచరిత్రము ముఖ్యమని తలఁచి తాము అప్పడప్పడు పత్రికలలో ప్రకటించిన విషయములనున్నిటిని చేర్చి 'Essay on Tamil Literature' అనుపేరున ప్రకటించిరి.

శ్రీశాస్త్రిలవారు ఆఱుసిఘంటువులను ఆఱుభావలకు చెందినవానిని సిద్ధము చేయుచుండిరి ; అది ముగింపునకు రానుండగా గతించిరి. వీరు ౧౮౯౭ సం ఏప్రిల్ నెలలో ౧౬ తేది జరిగిన ఆంధ్రకవిపండితసంఘము నకు తాము రాలేమికై చింతించుచు శ్రీధర్వరము రామకృష్ణమాచార్యుల వారికి వ్రాసిన లేఖ* యందు తమపరిశ్రమలగుఱిచి నాఱుగు పంక్తులు వ్రాసి యున్నారు. వైగ్రంథములుగాక శాస్త్రిలవారువ్రాసిన గ్రంథము లెన్నియో గవర్న మెంటువారు కోరగా పాఠశాలలకై వెక్కుగ్రంథాలు ననుననించిరి. వారు నిరంతరము పంపుచుండు గ్రంథములపై నభిప్రాయములు వ్రాయుచుండిరి. ప్రాచ్యలిఖితగ్రంథములను శోధించుచు విమర్శలువ్రాయుచుండిరి. మిక్కిలి ముఖ్యమైన పౌరాణిక నామములగుఱిచి కొన్నివ్యాసములను వ్రాసిరి. డాక్టరు బన్నెలుదొరవారి నిఘంటువునకు వ్యాస మొకదానిని వ్రాసిరి.

శ్రీ శేషగిరిశాస్త్రిలవారు సంగీతమందు అపార పండిత్యముగలవారు. వారికి కర్ణాటకహిందుస్తానీ ఐరోపీయసంగీతములందు మూఱియందును సమాన

---

* Owing to the pressure of official business and other causes, I have not been able to make up my mind to attend .....: The objects of the conference have my full sympathy and I shall do what I can for it. I have been engaged in a critical and comparative study of Tamil, Telugu, Kana rese, and Malayalam languages for more than twenty years. I wish to publish a philological dictionary for each of these languages and also for Sanskrit. I have published a grammar for Telugu under the designation of ఆంధ్రబృహత్తత్వము and a short treatise on the ఆర్థానన్వయము: The Tamil grammar is in the press. By to-day's post I forward to the conference copies of the above books, which I hope the conference will be good enough to accept as my humble quota to the literature and language of the Telugu countries. Any corrections and suggestions from the conference will be most thankfully received.

ప్రజ్ఞకలదు. ఆకాలమున (నేటికి విబిదియైదు సంవత్సరములకుపూర్వము) సంగీతసమాజ మొకటి ప్రత్యేకము బిరోపీయవండితులచే జరుపఁబడుచుండినది. అందు కాస్తులవారొకరే ప్రాండవశభ్యులుగా నుండిరి. వీరు పై మూఁడుపద్ధతుల తాగతమ్యముల నెఱింగినవారు గావునను, అందు పరిశ్రమ సల్పినవారుగావునను, ఆకాలమునందు విశ్వవిద్యాలయమున సంగీతము లేనందునను గవర్నమెంటువారితరపున జైరెడ్డరుగారు కాస్తులవారిని కోరఁగా కాస్తులవారు సంగీతప్రవచనము విశ్వవిద్యాలయమున ప్రారంభించుటకై విషయసంగ్రహదులనువ్రాసి గవర్నమెంటువారికి పంపిరి ఇంతలో నుత్పాతమువలె వారి మరణము ఆయుద్యమము నూఁదివైచెను. వీరి తర్వాతవచ్చిన డాక్టర్ బోరన్ గారికి ఇందు శ్రద్ధలేమిచే నీయుద్యమము అడుగంటి నేటికాలమునకు మరల వైకివచ్చినది. శ్రీ కాస్తులవారే ఇంకను కొన్నిసంవత్సరములుండిరేని నేఁడు ప్రారంభింపఁబడిన సంగీతప్రవచనము విశ్వవిద్యాలయమున నాఁడే ప్రారంభింపఁబడియుండును.

శ్రీ కాస్తులవారియింట నిరంతరము విద్యానిందములు జరుగుచుండెడివి. వీరి కుటుంబములో కాస్తులవారి అన్నగారగు శ్రీ కృష్ణయ్యగారును, వారితమ్ములగు శ్రీ రామచంద్రయ్యగారును, వేంకటేశ్వరకాస్త్రిగారును సంగీతవిద్వాంసులు. అందు వేంకటేశ్వరకాస్తులవారు కేవలశ్రీకాస్తులవారితో అన్ని విధముల సమానులు; సంగీతమునందు గ్రంథములువ్రాసి ప్రకటించియున్నారు. వానిలో ప్రస్తుతించఁదగినది సంగీతశ్వయంబోధిని. కేవలశ్రీకాస్తులవారిచే సంగీతవిద్వాంసులేమి, తదితరులేమి, నిరంతరము బహుళాకృతు లగుచుండిరి. నాట్యాదీకములలో ఒజ్జలు కాస్తులవారిని మొదట మెప్పించిననేగాని సభలలో తమవిద్య చూపువాగుకారు. ఇట్టివారిని చరిక్షించుటయందు కాస్తులవారి బుద్ధి తుక్కాగ్రసదృశము. భరతకాస్త్రము వారికి కరతలామలకము. కాస్తులవారి యింట లక్ష్మీనరస్వతులు కలసిమెలసి వాసము చేయుచుండిరి. ఆగంతుకులు వారియింట నిరంతరము బహుళాకృతు లగుచుండిరి. లేనివారిని

మానసులవరక్షను తమ యింటనేయుంచుకొని పోషించిన దయాద్రోహదయలు శాస్త్రిలవారు పెక్కుపండితులకు మార్గదర్శకులై పితౌపదేశములం గావించిరారు ఆంధ్ర విపండిత సంఘములో నొకదాని కథ్యక్షులై, అచ్చటి పండితుల మాతృశ్రమం గని, పండితులు జిజ్ఞాసువులై మెలంగవలయునని నెలవిచ్చిరి.

శ్రీ శేషగిరిశాస్త్రిలవారింగూర్చి వారికి అర్చమిత్రులును, నిరంతరము వారిగోష్ఠిలో మెలగినవారును, అస్తవ్యైతామహాలును అగు శ్రీవాళీశ్రీ, కళాప్రభూర్ణ, మహామహోపాధ్యాయ శేదము వేంకటరాయశాస్త్రిలవారు తమ యువానాటకమును వారికి అంకితము గావించునెడ ముద్రించిన ప్రశంసావాక్యములు—“ఈనాటకమును వీణాగానకళానారదులును, సాంగ వేదములం దధీతులును, సర్వదర్శనములందు నదీష్టులును, సంస్కృత ప్రాకృతాంధ్ర ద్రావిడ కర్ణాట మహారాష్ట్రాంగ్లేయ గ్రీకలాటి నాద్యష్టాదశ భాషలక్ష్యులకు నాభిజ్ఞసార్వభౌములును, ద్రావిడభాషా వైలాలతీదర్శన ప్రథమప్రవర్తకులును, మదరాస్ ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీ ప్రెసిడెంట్, ప్రాంతభాషామహోపాధ్యాయులును, బోధన శ్లోకర్షులును అగు నస్తవ్యైతరత్నము తాతవెల్లిమిరాదార్ శ్రీయుత శేషగిరిశాస్త్రిలు ఎవ్వరికి కీర్తిమూర్తికి నమిర్పించినాడను.” అని.

ఈవిధముగా నిరంతరము కారదాదేవత నారాధించిన ఈమహనీయుని, అస్తవ్యైతామహుని నామధేయము నిరంతరము స్మరణీయుము, వీరి సాంధ్ర శబ్దతత్త్వము ఇంకకాలమునకు నాచేపునర్మిత్రిత మగుట మద్భాగ్యము. ఈ తాతగారింగూర్చినవృత్తాంతమంతయు నామంచెలిపిన మన్నాతులమహాశయములకి. శే. శ్రీ టి. ఎం. నుండరయ్యరు గారిని ఈసందర్భమున స్మరించెద.

మదరాసు
25 ఏప్రిల్ 1948 }

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి. M. A.

శ్రీ వీ రీ క

తెనుఁగు ద్రావిడభాషలలో మిక్కిలి సుందరమయినది. కావ్యాలంకారపురాణాద్యనేకవిషయములలోను జ్ఞానప్రదములయిన బహు గ్రంథములఁగలిగి విద్యాభ్యాసవ్యవహారములకు మిగుల నుపయోగమయినది యని యందఱికిని జక్కఁగా చెలిసియున్నది. ఇతర ద్రావిడభాషలకంటె నధికవ్యాప్తి కలిగి అనేక దేశములలో వాడఁబడుచున్నది. చేరచోళపాండ్యదేశముల రాజులు బలహీనులయి యుండునపుడు విజయనగరమందు వీలు చుండిన రాజులు దక్షిణమునందు సకలదేశములను దమ వశము చేసికొని ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యముఁ జేయునపుడు ఆంధ్రదేశమునందలి ప్రజలు గుంపుగుంపులుగా దక్షిణ దేశమునకు వచ్చి అక్కడనే స్థిరముగా వసించినారు. ఇట్టి యనేక కారణములచే నాంధ్రభాష బహుదేశములందు వ్యాపించెను. ఈగొప్పభాషను వ్యవహరించువారలలో ననేక కవులును పండితులును శాస్త్రజ్ఞులునుండిరిగాని, ఎవ్వరును భాషకుఁదగిన శుద్ధమయిన వ్యాకరణమును రచింపరయిరి. దీనికి కారణము ఆకవులును పండితులును శాస్త్రజ్ఞులును సంస్కృతభాషయందు పరిశ్రమముచేసి యాభాషయందు వ్రాయఁబడిన గ్రంథములనే పాఠప్రసచనముల మూలముగా నుపయోగించుచువచ్చిరి. ఆంధ్రభాషకు ప్రాచీనము

లయిన వ్యాకరణములు రెండుగలవు; వానిలో నొకటి ఆంధ్ర భాషకు ప్రథమకవియైన నన్నయభట్టారకులచేతను మఱియొకటి అధర్వణాచార్యులచేతను రచియింపబడెను. వెనుకటికాలము నందు అనేకపండితులు వ్యాకరణములు రచించినారు. వానిలో ననేకములు ముద్రింపబడి యున్నవి, కొన్ని గ్రంథములు ముద్రింపబడక వ్రాత పుస్తకములలో నగపడుచున్నవి వీనిలో ముఖ్యమయినది ఓట్టుకాలీజా పండితులయిన పట్టాభిరామశాస్త్రి లచే రచియింపబడినది. ఇది రాజకీయపూర్వదేశీయలిఖితపుస్తక శాలలో (Govt. Oriental MS. Library) కాకితపు బుస్తకములో వ్రాయబడియున్నది. ముద్రింపబడి మిగుల వాడుకలో నుండునవి, పరవస్తు చిన్నయ్య సూరిగారిచే రచియింపబడిన బాలవ్యాకరణము, వెంకయ్యగారి వ్యాకరణము. పైజెప్పిన అన్ని వ్యాకరణములను ఒకదానినే యవలంబించినవి; ఆది వైయాకరణులయిన నన్నయభట్టారకుల వ్యాకరణమును ఆధారముగాఁగొని రచియింపబడినందున మూలగ్రంథమునందుండు భ్రంశములన్నియు వానియందు నున్నవి. నన్నయభట్టారకులే శబ్దస్వరూపములను జక్కగఁ దెలిసికొనక బుద్ధికేఁదోఁచినట్లు లక్షణములను జెప్పినారు. వారుభ్రమించి చెప్పిన విషయములను ఇతర వైయాకరణులును ఒప్పులుగానే గ్రహించి తమతమ గ్రంథముల నొనరించినారు.

అఱవమునందును కన్నడమునందును శబ్దలక్షణములను జెప్పినవారలు తఱచుచుగా శబ్దస్వరూపములను విమర్శించి లక్షణ

ములు చెప్పియున్నారు. కావున వారిగ్రంథములలో భ్రంశములు మెండుగాఁ గానబడవు.

ఈ ప్రసక్తియందు లక్షణశబ్దముయొక్క అర్థమును కొంత విచారింపవలయును. లక్షణమనఁగా ఒక వస్తువుయొక్క సత్యమయిన స్వరూపమును దెలుపునట్టి వాక్యము; ఇది రెండు విధములు, కాల्పనికము, వాస్తవము. ఉదాహరణము: 'పోవు తెంచు' అను సమస్తధాతువు 'పోవు' 'తెంచు' అను పదముల వలన వచ్చెను. పోవు - 'పోవుట', తెంచు - స్వార్థమునందు వచ్చినది, అనఁగా 'పోవుట' అని యర్థము; ఈలక్షణము కాల्పనికము, వాస్తవముకాదు. 'పోవుతెంచు' అనుపదములోనుండెడి 'తెంచు' అను ఉత్తరపదము ఖండనార్థకమయిన తెంచుధాతు వయినయెడల దానికి తుమున్నంతరూపము 'తెంప' అని కావలయును; అట్లు కాదు, 'తేర' అని అగును; కాబట్టి 'పోవు తెంచు' అను సమస్తధాతువు 'పోవు తెచ్చు' అనుదాని వికారము కావలయును. ఈకారణమువలన ఖండనార్థకమయిన 'తెంచు' ధాతువుపోవు ధాతువుతోఁ జేరుటచేత 'పోవు తెంచు' పదము పుట్టిననుట కాల्పనిక లక్షణము. పోవు, తెచ్చు అను ధాతువులుచేరి పోవు తెంచు అయినవి యవి చెప్పుట వాస్తవ లక్షణము. ఇట్లే 'చేసితిని' అను క్రియాపదమును చేయు+ఇ+తి+ని అని విభజించి, ఇ భూ తార్థక ప్రత్యయమనియు, ని ఉత్తమ పురుషైకవచన ప్రత్యయమనియు తి వర్ణకంబనియు చెప్పుట కాల्పనికలక్షణము, అవాస్తవము. చేసితిని=చేయు+ఇత్+ఇన్+

ఇ అనుట వాస్తవలక్షణము; ఏలయనిన, దానికి సరియైన ద్రవిడ కన్నడ పదములు క్రమముగా శెయ్దేన్, గెయ్దేన్ అనునవి. శెయ్దేన్ = శెయ్ + డ్ + ఎన్, గెయ్దేన్ = గెయ్ + డ్ + ఎన్. వీనిలో శెయ్, గెయ్ ఖాతువులు; డ్ భూతార్థక ప్రత్యయము; ఎన్, ఎన్ ఉత్తమపురుషైకవచన ప్రత్యయములు. అటనపదమగు 'శెయ్దేన్' అనునది తెనుఁగునందు 'చేయితిని' అనియయి యకారమునకు సత్వమురాఁగా 'చేసితిని' అని అయినది. అటనమునందు హలంతమయిన పదము తెనుఁగునరాఁగా దాని కడపట అ, ఇ, ఊ, అను అచ్చులలో నొకటి చేర్పబడును. ఈవిధిచేతను ఇకారము చేర్పఁగా శెయ్దేన్ + ఇ = చేయిదిని = చేసితిని అని రూప భేదమువచ్చెను. పై జెప్పిన వ్యుత్పత్తులను క్రిందవ్రాసి పోల్చి చూడవలయును.

తె. చేయ + ఇ + టి + ని = చేసితిని

అ. శెయ్ + డ్ + ఎన్ = శెయ్దేన్

క. గెయ్ + డ్ + ఎన్ = గెయ్దేన్

తెనుఁగుపదమందున్న ని అనునక్షరములోని ఇకారము ఉచ్చారణార్థము చేర్పబడినది. అదిపోఁగా నకారము మిగిలి యున్నది. ఈ నకారము ఎన్ అను ఉత్తమపురుషైకవచన ప్రత్యయముయొక్క భాగము. ఈ ఎన్ ప్రత్యయమే తెనుఁగునందు ఇన్ అయినది; కావున భూతార్థక ప్రత్యయము ఇత్ అను దానిని వేలుచేసి ఇన్ అనుదానిని ఉత్తమపురుషైకవచన ప్రత్యయమని చెప్పవలయును. అటనపదముయొక్క డ్ అనుభూతా

ర్థక ప్రత్యయమునకు సమమయిన ఇత్ అనుదానిని భూతార్థక ప్రత్యయముగా గ్రహింపవలయును. ఇట్లే సంస్కృతమునందు పతిత, కృత, వ్లున అనువానియందు త ప్రత్యయము కేవలము గాను, ఇ కారాగమముతోఁజేరి ఇత అనియు, త కారమునకు నకారాదేశమురాఁగా, న అనియు వచ్చును.

ఇదిగాక,

మ్రాఁకులు ... (అ. మరజ్జి, క. మరంగళి)
కొలంకులు } ... (అ. కుశజ్జి
కొలంకులు } ... క. కుశంగళి).

అను నీ పదములలో బహువచన ప్రత్యయము కులు అనునదియేగాని ఉలు అనునది కాదు. ఉలు అనుదానిని తప్పు గాఁ బ్రత్యయమని గ్రహించుటచేత మ్రాఁకు, కొలంకు, కొలంకు అని భాషలోలేని అపశబ్దములు వైయాకరణుల యజ్ఞానముచేత నేర్పడినవి.

ఈలాగుననే ఆంధ్రపండితులు అర్థానుస్వార శకటరేఫ ములయొక్క కారణములను తెలిసికొనక అనియుండవలసిన పద ములలో వానిని విడిచిపెట్టియు అవి లేనిపదములలో* వాని నుపయోగించియు భాషలోలేని తాముమాములను తెచ్చికొన్నారు. ఇట్లుండుటవలన నర్థానుస్వార శకటరేఫములు అనావశ్యకమని వానిని విడిచిపెట్టెడి యాధునిక పండితులపై ధోషము చెప్పుటకు అవకాశములేకయున్నది.

* అర్థానుస్వారతత్వమునుజూడుము.

అంధభాషా వైయాకరణులు ఇట్లు వ్యాకరణములో ప్రక్రియలందు మాత్రమే తప్పినవారుకారు. వ్యుత్పన్న శబ్దము యొక్క స్వరూపములను సయితము తెలిసికొనక వానిని యథేచ్ఛముగా మార్చి విరూపముచేసి ఉపయోగించినారు.

ఇట్లు అనేక విషయములలో తెనుగు వ్యాకరణము లందు శబ్దస్వరూపములకు విరుద్ధమయి కేవల కాల్పనికలక్షణము లను చెప్పియుండుటచే నవి బాబురకు జ్ఞానప్రదములును ఉపయుక్తములును గావు. అదియునుంగాక నన్నయభట్టారకుల యాంధ్రశబ్దచింతామణి, చిన్నయ్యసూరిగారి బాలవ్యాకరణము మొదలయిన గ్రంథములందు పాణినీయవ్యాకరణపరిభాషల ననుసరించి శబ్దలక్షణములను సూత్ర రూపములయిన అతి లఘు వాక్యములచే చెప్పియుండుటచే నవి బాబురకు మాత్రము గాదు ఉపాధ్యాయులకును దురవగాహమనుటకు సందియము లేదు ప్రాచీనకాలములో నొక్కొక్క విషయమును దెలిసికొని ఆ విషయమునందు వ్రాయబడియుండు గ్రంథములను మాత్రము చదువుచుండిన పండితులకు తమకాలమంతయు గడపుటకు అట్టి గ్రంథములు ఉపయుక్తములే. ఈకాలమునందు ఉపయుక్తము లయిన అనేక నిషయములను దెలిసికొనుట జనుల జీవయాత్రకు అవశ్యకముగా నుండఁగా వ్యాకరణమును మాత్రము చదువుచు అధికకాలముఁ గడపుట ఎట్లు ?

నన్నయభట్టారకుల వ్యాకరణమును అధర్వణాచార్యుల వ్యాకరణమును సంస్కృతమునందు వ్రాయబడియున్నవి.

చిన్నయ్యసూరి బాలవ్యాకరణము తెలుగున ప్రాచుర్యమును
 దీనిను వైఠిపిచ న్యాకరణములవలె పాణినీయవ్యాకరణపరి
 భాషలను అవలంబించి లక్షణములను జెప్పుటచే దానిని జడువు
 టయు బోధించుటయు మిక్కిలి కష్టముగానున్నది. ఈ వ్యాకర
 ణముల రీతిని జూడగా నవి సంస్కృత భాషయందు వ్యుత్పత్తి
 గలిగి పాణినీయ వ్యాకరణము జరిపిన పండితులకుమాత్రము
 అంధభాషా స్వరూపమును దెలుపుటకు వ్రాసినట్లు ఎల్లరకు
 దెలియవచ్చును. ఈ విషయమునకు ఓక యువాచారణము
 నిత్తును.

(౧) శీర్ష అనగా శిశురము ఇత్తుగాఁగలిగినది.

(౨) ఇత్తు అనగా నొకకార్యమును దెలుపుటకు ప్రత్యయముతో
 జేర్చబడు అక్షరము. ఈ సంగతిని పాణినీయవ్యాకర
 ణమువలనఁ దెలిసికొనవలయును. ఇత్తుల కార్యమును
 దెలిసికొని వానిని ప్రత్యయములనుండి ఎత్తివేయవలెను.

శీర్షలయిన ప్రత్యయములు ఎవియనఁగా,—

లజి (చిన్నయ్యసూరి వ్యాకరణమునఁ గ్రియాప్రకరణములో ౭-వ
 సూ. చూడుము)

కలజి (౧౯-వ సూ. చూ.)—చేయఁగల.

కుజి (౩౨-వ సూ. చూ.)—చేయకును.

పుజి } (౩౪-వ సూ. చూ.) { —చేయవె, చేయరే, చేయకువె,
 రుజి } —చేయకురె.

మిజి (౩౭-వ సూ. చూ.)—చేయమి.

కజి (౩౯-వ సూ. చూ.)—చేయక.

సుజీ (౪౦-వ సూ. చూ.)—చేయను, చేయి.

కలజీ (౪౧-వ సూ. చూ.)—చేయంగల.

నిజీ (౪౨-వ సూ. చూ.)—చేయని.

వసుజీ (౪౩-వ సూ. చూ.)—చేయఁబడు.

౨౦-వ సూత్రముచే జీకారము ఇత్తుగాఁగల ప్రత్యయము రాఁగా, ధాతువుయొక్క తుది యుకారమునకు అకారాదేశము వచ్చును.

౨-వ సూత్రముచే చేయుధాతువునకు లజీప్రత్యయమురాఁగా

౧ చేయు + లజీ అని నిలుచును.

పైఁజెప్పిన (౨) విధిచే జీకారమును ఎత్తివేసి అకారమును మాత్రము ప్రత్యయముగా గ్రహింపవలయు.

చేయు+లజీ అనుదానియందు జీ అను ఇత్తుచేఁ దెలుపఁబడు కార్యమయిన ధాతువుయొక్క తుది యుకారమునకు అకారాదేశమును చేయఁగా,

౨ చేయ+ల అని నిలుచును.

౩ ౮-వ సూత్రముచే

పైఁజెప్పిన లప్రత్యయమునకు

వికవచనమున—దుజ్, వు, ను

విహువచనమున—రు, రు, ము

అను నీప్రత్యయములు ఆదేశముకాఁగా

౪ చేయ + దుజ్ ... చేయ + రు

చేయ + వు ... చేయ + రు

చేయ + ను ... చేయ + ము అని నిలుచును.

జిత్తు బిందుపూర్వకంబగు. (౧౯-వ సూ. తత్సమపరిచ్ఛేదము)

ఈసూత్రముచే,

౫. చేయ + డున్ చేయ + ండు అగును.

ప్రకృతిప్రత్యయములను జేర్చినాయెగా

చేయండు ... చేయరు

జేయవు ... జేయరు

జేయను ... చేయము అనిపచ్చును.

ఈ వైఃజ్ఞేసిని వ్యతిరేకక్రియలకు క్రిందుపచ్చువిధం
బున వ్యాకరణలక్షణములను జేర్చిన నతి సుభముగానుండును.

విధి ౧. వ్యతిరేకపూర్ణక్రియలకు, అండు—అరు, అవు—
ఆరు, అను—అము, ప్రత్యయములు.

విధి ౨. వ్యతిరేకక్రియలకు సామాన్యసూత్రము
వ్యతిరేక క్రియలలో భావక్రియలోని ప్రత్యయము
యొక్క ఆదిహల్లునకు పూర్వము అకారముఁ జేర్చు
వలయు. ఈ అకారము వ్యతిరేకద్యోతకము.

చేయు + అ + వ + వాడు = చేయండు. ఇట్లు చేయరు
జేందలయినవి వచ్చును.

జేయు + అ + క = చేయక; వ్యతిరేకత్వార్థకము. చేసి,
చేయుచు అనువానికి వ్యతిరేకరూపము.

చేయు + అ + ని = చేయని; వ్యతిరేకసాదు విశేషణము.
జేసిన, చేయుచున్న, చేయున్ అను వానికి వ్యతిరేకరూపము.

చేయు + అ + మి = చేయమి. వ్యతిరేకభావసాదుములగు
చేసినమి (అ. శ్లోమై), జేయుచున్నమి (అ. శ్లోమై) అనువాని వ్యతి
రేకరూపము.

చేయువ అనునది భవిష్యదర్థకవిశేషము, కన్నడము నందు గెయ్యువ అనుదానికి సమము, వాడు సర్వసామము, అందు అని యగును. చేయువవాడు చేయువండు అని వికారమునుజేందును. వ్యతిరేకార్థకప్రత్యయముయిన అకారము భవిష్యదర్థక వకారమునకు మునుపుచేర్పబడెను. వాడు అను సర్వసామము అందు అయి సర్వసామార్థమునువిడిచి కేవలప్రంబింగైకవచన ద్యోతకముయిన ప్రత్యయమగును. ఈవివరమును వ్యతిరేకక్రియాప్రకరణమునందు చూడుము.

ఇట్లు శబ్దస్వరూపములను అనుసరించి యుండెడు వాస్తవ లక్షణములచే శబ్దములను విశదముగాఁ దెలిసికొనుట ఎంత సులభము ! ఎంత లాభకరము !

వైఁజెప్పినక్రియలలో ప్రకృతి ప్రత్యయములకు నడుమ వచ్చెడు అకారము వ్యతిరేకద్యోతకము.

31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39-వ సూత్రములకు లక్ష్యమయిన చేయకును, చేయె, చేయె, చేయకునె, చేయకురె, చేయమి, చేయక, చేయకా-చేయకు, చేయఁగల, చేయని, చేయఁబడు ఈక్రియల స్వరూపము వానితోఁబోల్పఁబడిన ద్రవిడకన్నడరూపములచే విశదమగును.

చేయకును	(అ. శెయ్యిట్టు)
చేయె	(అ. శెయ్యాయ్, క. గెయ్యాయ్)
చేయె	(అ. శెయ్యార్, క. గెయ్యార్)
	(అ. శెయ్యార్, క. గెయ్యార్)
చేయకు చేయకురె	(అ. శెయ్యిట్టు)

- * చేయక - చేయను (అ. శైయ్యత్, క. శైయ్యత్)
 చేయని (అ. శైయ్యద, క. శైయ్యద)
- * చేయంబడు } { అ. శైయ్యప్పడు } క. శైయ్యల్పడు
 చేయఁబడు } { అ. శైయ్యల్పడు }
- * చేయంగల } (అ. శైయ్యలగ్, క. శైయ్యలగ్)
 చేయఁగల }
- చేయమి (అ. శైయ్యమై.)
- చేయక (అ. శైయ్యద, శైయ్యదు.)
 (క. శైయ్యద, శైయ్యదె.)

ఇట్లుట నక్షత్రపుగుఱుతు లేని క్రియాపదములలోని థాతువు తుదియకారము వ్యతిరేకద్యోతకమనియు మిగిలిన క్రియాపదములలోని అకారము అట్టిదిగాదనియు వాని ప్రక్కలో నియ్యఁబడిన ద్రావిడ కన్నడపదములవలనఁ దెలిసి కొనవచ్చును. అట్లుండఁగా థాత్సంతోకారమునకు అకారము ఆదేశమగునని వ్యతిరేకద్యోతకాకారమునకును వేఱు అకారమునకును భేదము లేక విధించుటచేత సంశయమును భ్రాంతియుఁ గలుగునుగాని వివేకము కలుగదు.

ఇట్లే “ముఖజీత్తులు ముత్తుఁబడు” అనునది మొదలయిన సూత్రములచే జీత్తులకుఁ జెప్పఁబడిన విధులను ఈ వ్యాకరణమునందుఁ జెప్పఁబడిన విధులతోఁబోల్చి చూచిన యెడలఁ బ్రాచీన వ్యాకరణము లెంత దురవగాహములనియు,

ఈ గ్రంథము ఎంత సులభమనియు, పండితులకుఁ దెలియ వచ్చును.

వైఁశేప్పినవానిలో సారాంశ మేమనిన శాస్త్రముయొక్క ముఖ్యోద్దేశము చెప్పవలసిన విషయములను సులభముగాఁ జెప్పుట. అట్లు చెప్పక మిక్కిలి దురవగాహమయిన పదములతోను వాక్యములతోను పారిభాషికనిబంధనలతోను చెప్పఁబూని, సులభముగాఁ దెలియఁదగిన విషయమును మఱుగు పెట్టినయెడల శాస్త్రోద్దేశము నెఱవేఱునా? రెండవది, చెప్పవలసిన శబ్దలక్షణములను శబ్దస్వరూపముల ననుసరించి చెప్పక స్వరూపములకు విరుద్ధములును భ్రాంతికరములును అయిన అపలక్షణములను చెప్పెడు విధి విధియగునా? అట్టివిధులు మొందుగాఁ గలిగిన శాస్త్రము శాస్త్రమగునా?

ఊర్కొకపదముయొక్క స్వరూపమును తెలిసికొనుట ఎట్లు అవశ్యకమో అట్లే వ్యుత్పన్నపదములయొక్కయు విభక్తి రూపములయొక్కయు అవయవాంశములను తెలిసికొనుట యావశ్యకము. పోవుచున్నాను, వచ్చుచున్నాను అనునవి స్వరూపములు; పోసాను, వచ్చెను అనునవి అవశబ్దములని తెలిసికొనవలయు. పోవుచున్నాను=పోవు+చున్న+అను; వచ్చుచున్నాను=వచ్చు+చున్న+అను అని విభజింపవలయు. పోవుచున్నాను=పోవు+చు+ఉన్న+ను; వచ్చుచున్నాను=వచ్చు+చు+ఉన్న+ను అని వ్యాకరించుట స్వరూపవిరుద్ధలక్షణము.

చేయక (అ. శైయ్యాద, క. గైయ్యాద) = చేయు + అ + క; అకారము వ్యతిరేకద్యోతకము, కకారము నామవిశేషణ ప్రత్యయము. ఇట్లుచెప్పక కకారము భావార్థకము, అకారము దానికి మునుపు నిరర్థకముగా వచ్చినదని చెప్పుట స్వయాఽ విరుద్ధలక్షణము. రాక, పోక అను భావనామములందు క ప్రత్యయముగలదు పూనిక, తేలిక అనుభావనామములందు క ప్రత్యయమును కకారమునకు పూర్వము ఇకారాదేశమును గలవు. భావార్థక క ప్రత్యయమునకు పూర్వము అకారాగమము తెనుఁగుభాషలోఁగాని ఇతర ద్రవిడ భాషలలోఁగాని రాదు. కాబట్టి చేయక అనుపదములో కకారము భావార్థక ప్రత్యయ మనియు అకారము దానికి మునుపు ఆగమముగా వచ్చినది యనియు చెప్పుట అశాస్త్రీయము.

ఇదియునుం గాక; కలజీ, పడుజీ ప్రత్యయములు పర మగునపుడు నుగాగమంబగు. ౨౦-వ సూత్రముచేతను జీత్తు పరంబగునపుడు థాతువుయొక్క ఉకారమునకు ఆత్వము వచ్చును.

చేయు + కలజీ = చేయు + అ + న్ + కల =

చేయన్ + కల = చేయంగల, అభవా చేయంగల,

కల అనునది అనుబంధమగుటచే

చేయనుగలయనిగాని } రాదు.
చేయన్లయనిగాని }

అట్లే, చేయ + పడుజి = చేయ + అ + న్ + పడు

చేయంబడు, చేయంబడు.

ఈ వివరముచేత చేయఁబడు అను పదంబునకు నాల్గు అవయవములు వీర్పడుచున్నవి. అది స్వరూపవిరుద్ధము.

చేయంబడు అను పదమునకు సమానము అరవమున శైయ్యల్పడు, శైయ్యృషడు, కన్నడమున గెయ్యల్పడు, గెయ్యృషడు అనునవి. వీనిలో శైయ్యల్పడు, గెయ్యల్పడు ప్రాచీన రూపములు. వ-నిని జూడఁగా నవి సమస్త థాతువులని మనము చెలిసిగొనవచ్చును. చక్కఁగాఁ బరీక్షించి చూడఁగా, శైయ్యల్, గెయ్యల్ నామములనియు, పడు థాతువనియు శైయ్యల్ గెయ్యల్, 'చేయుట' పడు 'ఉత్పత్తియగుట' ఇతరులు చేయు పనిని దనయందుఁ గలిగియుండుట అనగా నితరుల వ్యాపారములకుఁ గర్తముగా నుండుటయని యర్థము. ఇట్లే తెనుఁగునందును చేయఁబడు అనుపదమునకు చేయన్ 'ఇతరులు చేయుట', పడు, 'తనయందుఁ గలిగియుండుట' అనగా నితరుల వ్యాపారమునకుఁ గర్తముగా నుండుటయని యర్థము. 'కుష్ఠరవానిచేతఁ గడవ చేయఁబడుచున్నది' అనఁగాఁ కుష్ఠరవాడు చేయుపనికిఁ గడవ కర్తముగా నున్నది యని యర్థము. ఇట్లు సులభమయిన అర్థము ననుసరించి చేయఁబడు అను పదమును చేయఁపడు అను రెండవయవములుగా విభజించి, చేయఁ అనుదానిని భావనామముగాను పడు అనుదానిని దాని

తో సమస్తమయిన ధాతువుగాను గ్రహించునది ఎంత సుకరము! ఇదియే వాస్తవ లక్షణము. దానిని నాల్గవయవములు గలిగినదిగా గ్రహించుట అశాస్త్రీయము; స్వరూపవిరుద్ధము. ఇట్టి శాస్త్రములను ఎంత చదివినను మనుష్యునికి జ్ఞానము పుట్టదు. చక్కెరను భుజించునపుడు వేఁపాకుముద్దయందు దానిని పెట్టి ఆవేఁపాకు ముద్దను తినువారు లోకములో నెవరుగలరు? ఋజువుగా నుండు సమీపమయిన దారిని విడిచి నాలుగామడ దూరముచుట్టి కాలునొప్పి తలనొప్పలతోఁ జోవుటకు ఎవరు ఇచ్చింతురు? ఆంధ్రభాషావ్యాకరణములు ఇట్లుండుటఁబట్టి పాఠశాలలలోఁ జదువు బాలురకు ఎంత ప్రయాసము? ఉపాధ్యాయులకు ఎంత ప్రయాసము? ఇంత ప్రయాస సాధ్యములయిన వ్యాకరణములను కష్టపడి చదివినను, చదివినదానిని జ్ఞప్తియందు ఉంచుకొనుట దానికంటేఁ గష్టతరమగుటచేఁ జదివినదంతయు నుపాధ్యాయులకే సమర్పితమగును.

ఈ కారణములచేఁ దెనుఁగుభాషకు మంచి వ్యాకరణము లేకయున్నది. తెనుఁగు, అరవము, కన్నడము, మళయాళము ఈ నాలుగుభాషలనుఁ జక్కఁగాఁజదివి ఒక్కొక్కభాషయందుండెడు పదములను వ్యాకరణప్రక్రియలను ఇతరభాషలతో నుండు వానితోఁబోల్చి ప్రకృతిప్రత్యయాద్యవయవములను వానిమార్పులనుఁ బరిశీలించి ఈవ్యాకరణమును అనేక సంవత్సరములకుముందు రచియించితిని; దానిని పండితులతోఁ జర్చించుచును, ఎఫ్. ఎ., బి. ఎ. తరగతులయందు బాలురకు బోధించి

వారి యాజ్ఞాపములకు సమాధానముఁ జెప్పుచును, కాల
క్రమమున తెలియవచ్చిన దోషములను దిద్దుచును, గ్రంథ
మును పలుమాఱు శోధించియుండుటఁబట్టి అది యందఱకును
ఉపయుక్తమగునని నాకుఁ దోచినదానిచే దానిని ముద్రించి
విద్యాంసులకు సమర్పించియున్నాను. ప్రాచీన వ్యాకరణము
లందు దోషములు నాకుఁ దోచినట్లు ఈవ్యాకరణములోని
దోషములు పండితులకుఁ దోచినయెడల వారు నాకుఁ దెలియఁ
బఱతురని ప్రార్థించెదను. అట్లు తెలుపు వారలకు మిగులఁ
గృతజ్ఞుఁడని చెలిపి స్థానిత్యములను దిద్ది ఈగ్రంథమును జక్కఁ
జేసికొనుదును.

1896-90||
ఏప్రిల్ 29-వ తేది. }

శేష గిరి శాస్త్రి.

శ్రీ ఆంధ్ర శబ్దతత్త్వము

సంజ్ఞా ప్రకరణము.

1. ఆంధ్రభాషలోని పదములు తత్త్వము, తద్భవము, దేశ్యము అని మూడు విధములు కలిగినవి.

2. తత్త్వము సంస్కృత ప్రాకృతమునుండివచ్చి అక్షర భేదములేక ఉపయోగింపబడునది. పదాంతమునందు ప్రత్యయములు చేరునపుడు సంధిచేత వచ్చు వికారములును, ప్రత్యయములు లేకయే వచ్చు వికారములును ఉండవచ్చును.

ఉ. దూత, హరి, శ్రీ, రమ, లత, రాముడు, కృష్ణుడు, విష్ణువు, శంభుడు, గుణువు, తరువు, విభాత్పుడు, హనుమంతుడు, అంగిరుడు, అంగిరసుడు, మొదలయినవి.

తెలుగు.				సంస్కృతము.
దూత	...	...	...	దూతః
హరి	...	...	...	హరిః
శ్రీ	...	...	...	శ్రీః
రమ	...	...	...	రమా
లత	...	...	...	లతా

ఈ పదములయందు సంస్కృత పదములయొక్క అంతమందును విసర్గములు లోపించినవి. దీర్ఘములు ప్రాప్తములు అయినవి.

రాముడు	...	...	రామః
కృష్ణుడు	...	...	కృష్ణః
విష్ణుడు	...	...	విష్ణుః
శంభుడు	...	...	శంభుః
గురువు	...	...	గురుః
తరువు	...	...	తరుః
విధాతృడు	...	...	విధాతృ
హనుమంతుడు	...	...	హనుమన్
అంగిరసుడు	}	...	అంగిరస్.
ఆంగిరసుడు			

రాముడు, కృష్ణుడు:—ఈ పదములయందు సంస్కృత పదాంతమునందుండు విసర్గమునకు లోపమును, పులింగ ప్రథమైకవచన ప్రత్యయమైన ఊడు ప్రత్యయమును, పదాంతమునందు అకారమునకు లోపమును వచ్చియున్నవి.

విష్ణుడు, శంభుడు:—ఈ పదములయందు సంస్కృత పదములయొక్క అంతమునందుండు విసర్గమునకును తత్పూర్వమయిన ఊకారమునకును లోపమురాగా ఊడు ప్రత్యయము చేరియున్నది.

గురువు, తరువు:—ఈ పదములయందు విసర్గలోపమును, ఉప్రత్యయమును, పదాంతమునందుండు ఊకారమునకును ప్రత్యయోకారమునకును మధ్యమన పకారాగమమును * వచ్చియున్నది.

విధాతృడు:—ఈ పదము విధాతా అను పదముయొక్క ప్రాతిపదికమైన విధాతృ అనుదానికి 'ఊడు' ప్రత్యయముచేర్చి ప్రత్యయోకారమునకు లోపముచేయుటచే సిద్ధించునది.

---

* సంధి ప్రకరణము చూడుడు.

హనుమంతుడు, అంగిరసుడు:—ఈపదములను ప్రాజెప్టివ్‌గా పరిచే సిద్ధించునది. హనుమత్, అంగిరస్ అనునవి తెలుగునందు ప్రాతిపదికము. 'అంగిరుడు' అను కదంబునందు ఉండు ప్రత్యయముచేరగా అంగిరస్ శబ్దముయొక్క తుదియందుండు అన్ అనుదానికి లోపము.

ఇవి సంస్కృతసమములు.

'ప్రాకృతమనగా' ప్రకృతివలనఁ బుట్టినది. ప్రకృతి సంస్కృతము. ఈ భాష సంస్కృత నాటకమునం దుపయోగింపఁబడునది.

తెలుగు.		ప్రాకృతము.		సంస్కృతము.
అగ్ని	...	అగ్ని	...	అగ్నిః
రాణి	...	రాణీ	...	రాణ్య
తంతి	...	తన్తి	...	తన్త్రి
సిరి	...	సిరీ	...	క్రి
విన్నాణము...		విజ్ఞాణమ్	...	విజ్ఞానమ్

విన్నాణము:—ఇది ప్రాకృత పదమునకు ఉ ప్రత్యయము చేర్చుటచే నచ్చినది. విన్నాణమ్+ఉ=విన్నాణము.

ఇవి ప్రాకృతసమములు.

3. తద్భవము సంస్కృత ప్రాకృతమువలనఁ బుట్టినది.

తె.			సం.
సాయము	...	...	ఉ. సహాయః
సామి	...	...	స్వామి
సాదనము	...	...	సాధనమ్
గారాజము	...	...	గౌరజమ్
బస	...	...	వాసః
బసవండు	...	...	వృషభః

కందుడు   ...   ...   స్మృతిః
 పీలి-‘పడుసు.’   ...   ...   అవలిః

4. దేశ్యము ఆంధ్ర దేశవ్యవహారసిద్ధమైనది. ఇది ద్రావిడ కర్ణాటకభాషలనుండి వికృతమయ్యి నవికృతమయ్యి వచ్చినదియు, ఆంధ్ర దేశముననే కలిగినదియు అని రెండు విధములు గలది అగును.

కె.

అ.

పడమర:—పడువానమ్ = పడు - ‘అస్తమించునట్టి,’ వానమ్ - ‘అకాశము;’ ‘సూర్యుడు అస్తమించునట్టి యాకాశము;’ అనగా ‘పశ్చిమదిక్కు.’ మలయాళములో పడిళ్ళాయి = పడుళ్ళాయిలు, పడు - ‘అస్తమించునట్టి,’ ఱాయిలు - ‘సూర్యుడు,’ ‘అస్తమించెడు సూర్యుడు,’ అనగా ‘పశ్చిమము.’

నలువ:—నాల్వాయ్ = ‘నాలుగు నోట్లగలవాడు,’ ‘బ్రహ్మ’.

కాలువ:—కాల్వాయ్=కాలు. ‘ప్రవహించు,’ వాయ్ - ‘మార్గము.’

కైదువు:—కైతుప్పు=కై - ‘చేయి,’ తుప్పు - ‘ఆయుధము,’ ‘చేతి యాయుధము.’

కొడవలి:—కొయ్వాళొ=కొయ్ - ‘కొయనట్టి,’ వాళొ - ‘కత్తి’.

కోవెల, } కోయిల్ = కో - ‘రాజుయొక్క,’ ఇల్ - ఇల్లు, ‘రాజు
 కోయిల, } నగరు;’ ‘దేవాలయము’

కాణాచి:—కాణియాట్టి=కాణి - ‘నేల,’ అట్టి - ‘స్వామ్యము.’

నూయి. } —నుటై* - ‘ద్వారము’.

గొయ్యి:—కుటి - ‘పల్లము,’ ‘గోరట’.

* అరవమునందలి ౫ కు బదులు ‘జ’ ఇంచుపయోక్తము.

బుగ్గ: — బాయ్ గై - 'సరస్సు'.

గ్రొయ్య: — సులె - 'వల్లముగు'.

వయ్య: — విరి - 'పగులు'.

గాలి: — కౌత్; ప్రాచీనమయిన యాయుజుపదము సాధారణభాషలో
కౌట్టు * అని మాటి వచ్చును.

బీలు: — కీల్.

చినుగు: — కిటి.

గిలుము: — కళవు 'దొంగలము'.

గెలివి: — కళిప్ప 'జిల్లాము'.

గుడును: — శుటి 'వర్తులము'.

కె.

క.

కెలనము: — కెలనవు, అ. కిరికై, సం. క్రియా. యాభి. త్వము.

మాట: — మాటు.

గండడు: — గండను, అ. కణపన్ - 'పలి'.

మిండడు: — మిండను.

ఎచ్చరిక: — ఎచ్చరికె, ప్రా. క. ఎఱుతరువకె, ఎఱుతరు - 'లేయు', ఇక
భావనానుప్రత్యయము; ఎచ్చరికె - 'లేచుట.'

ఎంగిలి: — ఎంజిలు, అ. ఎంజిల్, ఎచ్చిల్ - 'ఉచ్చిష్టము.'

తండ్రి: — తండెయరు, అ. తండెయర్.

క్రొత్తి: — క్రొడగితి - 'అడుగొలి.' ఓకారము డకారమునకు ముందు
వచ్చి ఆకారమునకు ఆదేశమాయెను. గికారలోపము, డకార
మునకు రత్వము.

* అరవపదమునందు వచ్చెను అప్సయము కొంచెము ఎచ్చితక్కువగా
తద్వయమువలె వలెచును. కుష్ఠోచ్చాణమును అరవము దెలిసినవారు
ఉచ్చరింపగా విని తెలిసికొనవలయును.

5. లక్షణ విరుద్ధములయిన పదములు గ్రామ్యములు.

ఉ. వస్తాయి, పోతాయి, ఉండాాయి, తింటాయి.
వస్తాది, పోతాది, ఉండాది, తింటాది.
చేశాడు. వేశాడు. తీశాడు.

గ్రామ్యము.		సలక్షణము.
వస్తాయి } వస్తాది }	...	వచ్చుచున్నది
పోతాయి } పోతాది }	...	పోవుచున్నది
ఉండాాయి } ఉండాది }	...	ఉంటున్నది
తింటాయి } తింటాది }	...	తినుచున్నది
చేశాడు	...	చసినాడు
వేశాడు	...	వసినాడు
తీశాడు	...	తీసినాడు

6. అచ్చులు తమంతటనే యుచ్చరింపబడునవి. (అ, ఆ మొదలయినవి) వీనికి స్వరములనియు పేరు.

7. హల్లులు అచ్చయొక్క సాహాయ్యముచేత సుచ్చరింపబడునవి. (క, చ, ట, త, ప, మొదలయినవి.) వీనికి వ్యంజనములనియు పేరు.

8. మాత్ర ఓక తెప్పపాటుకాలమున సుచ్చరింపబడునట్టి యక్షరముయొక్క కాలప్రమాణము.

9. ప్రాస్వము ఓకమాత్ర కలిగిది.

10. దీర్ఘము రెండుమాత్రలు కలిగినది.

11. పుత్రము మూడు మాత్రలు కలిగినది.

12. వర్ణము అచ్చులకును హల్లులకును సామాన్య నామము.

13. కారము ఓక్కొక్కవర్ణంబునకు స్వార్థమునందు వచ్చు ప్రత్యయంబు. (ఉ. అకారము, కకారము, ఇత్యాదులు.)

14. అక్షరము అచ్చునకును అచ్చుతోఁగూడిన హల్లునకును పేరు.

15. అత్తు, ఇత్తు, ఉత్తు, క్రమముగా అకారమునకును, ఇకారమునకును, ఉకారమునకును సంజ్ఞ.

16. కంఠ్యము కంఠమువలన నుచ్చరింపబడునది.

17. తాలవ్యము దవడవలన నుచ్చరింపబడునది. (తాలువు-దవడ)

18. మూర్ధన్యము నోటిలోని వైభాగమువలన నుచ్చరింపబడునది (మూర్ధన్ - నోటిలోని వైభాగము)

19. దంత్యము దంతములవలన నుచ్చరింపబడునది.

20. ఓష్ఠ్యము ఓష్ఠములవలన నుచ్చరింపబడునది. (ఓష్ఠము - పెదవి.)

21. స్పర్శము దృఢమయిన స్పర్శము కలది.

22. అంతస్థము మధ్యముగా నుండునది.

23. ఊష్ణము శ్వాసముతో నుచ్చరింపబడునది.

24. అనుస్వారము ఒక వర్ణముతోఁజేర్చి యుచ్చరింపఁ బడినది. ఉ. ం ఁ.

25. విసర్గము విడువబడునది. ఉః.

26. లోపము ఉండినది లేకపోవుట.

27. ఆదేశము ఉన్నదాని స్థానమున వేటొకటివచ్చుట.

28. ఆగమము లేనిది వచ్చుట

29. ప్రత్యయము పదాంతావయవములయిన అండు, ఉండు మొదలయినవి.

30. బహుళము తఱుచు.

31. విభాష, వికల్పము విధి ప్రకృతికిలిగియు లేకయు ఉండుట.

32. ఉపధ అంత్యచర్ణమునకు పూర్వమయినవర్ణము.

33. ప్రాతిపదికము ప్రథమాప్రత్యయములు చేరుటకు మునుపు ఉండు శామరూపము.

34 విభక్తి ప్రాతిపదికము ద్వితీయాదివిభక్తులు చేరుటకు మునుపు ఉండు శామరూపము.

35. అంతప్రత్యయము ద్రవిడపదములు తెనుంగునకు వచ్చునపుడు అంతమునందు అర్థనిశేషము లేక, చేర్చబడెడు, అ-ఇ-ఉ మొదలయిన ప్రత్యయములు. ఉ.

తె.			అ.
నార	...	...	నార్
కాయ	...	...	కాయ్
వాంఠ	...	...	వాంత్
చేయి	...	...	చై
సేయి	...	...	సై
కాలు	...	...	కార్
తోలు	...	...	తోత్
పిలు	...	...	పిల్
మిన్న	...	...	మిన్
మన్న	...	...	మిన్
మను	...	...	మాన్

క్రియా ప్రకరణము.

---

36. క్రియలకు పురుష లింగ వచనములు గలవు.

37 పురుషములు మూడు, ఉత్తమపురుషము, మధ్యమ పురుషము, ప్రథమపురుషము అని.

38, నేను, మేము, ఏను, నేము, మనము, ఇవి కర్తగా గలిగిన క్రియ ఉత్తమపురుషము. నీవు, ఈవు, మీరు, మీరలు, ఇవి కర్తగాఁ గలిగిన క్రియ మధ్యమ పురుషము. అన్ని నామములును, ఎవఁడు మొదలును సర్వనామములును కర్తగాఁ గలిగిన క్రియ ప్రథమపురుషము.

ఈ పురుషములను ప్రత్యయములచేతను, అర్థములచేతను తెలిసికొనవలయు. ఉ. నేను చేయుదును. ఈ క్రియలో 'ఉను' ప్రత్యయము ఉత్తమ పురుషమును చూపును. నీవు శుభంబు అగును. 'అగును' అను క్రియలో ప్రథమపురుషవాచకమయిన ప్రత్యయంబు లేదు. దానికిఁ గర్తయైన 'శుభంబు' అను పదమువలన నది ప్రథమపురుషంబని తెలిసికొనవలయు.

లింగవచనములను గుఱించి చెప్పవలసిన నూత్రంబులను 'నామప్రకరణమునఁ' జూడుదు.

39. పురుష ప్రత్యయములు.

(౧) పుంలింగ ప్రత్యయములు.

వికవచనము.

* అండు, అండు, ఉండు, ఉండు.

ద్రవిడ ప్రత్యయము 'అన్' పుంలింగైకవచనము. దానికి 'ఉ' అను అంత ప్రత్యయమును చేర్చగా, 'అన్+ఉ' అని నిలుచును. ఈరెంటికిని నడుమ 'డ'కారమును, 'స'కారమునకు బింద్వాదేశమును, అంతోకారమును వట్టి అన్ ప్రత్యయముయొక్క 'అ'కారమునకు పాక్షికముగా 'ఉ'కారాదేశమును రాగా, 'అండు ఉండు' అగును. పూర్ణబిందువును అర్ధానుస్వారము వైకల్పికముగ రాగా 'అండు ఉండు' అను ప్రత్యయములును సిద్ధించును.

* అ. అన్. ఈ ప్రత్యయము అండు మొదలయిన నాలుగు ప్రత్యయములకు మూలము. ఇది అరవమునందుండి తెనుగునకు వచ్చిన కొన్ని నామాలులందును వచ్చును. బీయంగారు = బీయక+గారు. గారు పుంలింగణనావచనప్రత్యయము. నాయనింగారు = నాయక+గారు (అ. నాయన్+గల్), నాయన్ శబ్దమునకు వెనుక ఇకారాగమము రాగా, నాయనిగారు అని నిలిచినది. గారు ప్రత్యయముయొక్క గకారమునకు పూర్వముగ అను స్వారాగమము రాగా, నాయనింగారు అని సిద్ధించెను. ఇట్లే ఆయ్యంగారు అను శబ్దమునందును అన్ ప్రత్యయము గలదు అయ్యంగారు = అయ్యన్+గారు. ఈ తెనుగు పదము అరవమునందు లౌకిక ప్రవృత్తి గలిగిన వైష్ణవులకు బిరుదయ్యె. ఈ శబ్దమువలె ఆత్తుంగార్, ఆప్పంగార్, అత్తంగార్, అజ్జంగార్, అనుపదంబులు అరవమునందు కల్పించఁబడినవి.

దాసర్ అను పదము దాసరి అని వికృతమయినట్లు, దాసన్ అను పదము దాసని అని వికృతమయ్యె. దాసనివాడు అనగా దాసుడయిన వాడు అనియర్థము. దాసానిపువ్వు అనగా దాసుఁడు దేవాలయమునకుఁ జేరిన తోటలో భగవత్పూజకుఁగాను వైరు చేసిన పువ్వు. దాసనివాడు

ఉ. గండండు	...	గండండు
మిండండు	...	మిండండు
రామండు	...	రామండు
కృష్ణండు	...	కృష్ణండు.

వాడు: — ఆను సర్వసామము ప్రత్యయముగా వచ్చును.

ఉ. చేసినవాడు ... వచ్చినవాడు.

అడు: — వకారమునకు లోపము రాగా, 'వాడు అడు' అగును.

ఉ. చేసినాడు ... వచ్చినాడు.

తనదీపనమునకై మంతుము, గంధపుపాడి, పల్లవపాడి, మొదలయినవానిని జేసి అంగడియం దమ్మును, అట్లు చేయఁబడిన పల్లవ పాడికి దాసనిపాడి దాసనాపాడి యని పేరువచ్చెను. ఈ దాసని ఆను పదమే సాతని అని వికృతయి భగవద్భక్తులయి భగవత్కైకర్యమును చేసెను బ్రాహ్మణే తరులకుఁ జేరెయ్యి. పురాణములందు బ్రాహ్మణేతరులయిన భగవద్భక్తులకు తఱచుగా దాసశబ్ద ముపయోగింపఁబడును. పూర్వము తొండమాకు చక్రవర్తికిఁ బుట్టిలో నావిష్కమించియుండిన తిరుపతి వంకటరమణస్వామి పూజఁ గావించుటకు రంగదాసుండు అనే కూడుండు తోడాయెను.

“దాసనామ్నా చ కూద్రేణ సహ చం పూజయ ప్రభుం!

త్వదాగమనకాలే తు పాండ్యదేశాత్సుధీశ్వరః ॥

రంగదాస ఇతి ఖ్యాత క్షూద్రస్తావం సంగమిష్యతి॥”

“పుష్పద్యాన కరకూడః ॥”

బ్రహ్మాండపురాణము, వేంకటాచలమహాత్మ్యము.

వాస్తవ వ్యక్తిత్వ త్రివిధమండఁగా సాతని అను పదమును సాత్తు అను ద్రవిడభాషయొక్క వ్యతిరేకసామ విశేషణరూపముగాఁ దలఁచి, సాతని వాడు అను పదమునకు యజ్ఞోపవీతము మొదలయిన కర్తవ్యముల భరిం

కాదు:—‘వాడు’ ప్రత్యయము ‘వ’కారమునకు ‘క’కారాదేశమువచ్చుట చేత ‘కాదు’ అగును.

గాదు:—‘వ’కారము ‘గ’కారముగటచే ‘వాడు, గాదు’ అగును.

ఈదు:—‘ఇ’ ప్రత్యయము ‘అదు’ ప్రత్యయముతో చేరి ‘ఇయందు’ అగును. ‘ఇయందు’వలన ‘ఈదు’ వచ్చినది.

కల్పరి+అదు = కల్పరియందు = కల్పరీదు

మొక్కలి+అదు = మొక్కలియందు = మొక్కలీదు

అటమడి+అదు = అటమడియందు = అటమడిదీదు.

దు: —తేదు, అ. ఇతైయః.

ఇట్టి+అదు = ఇట్టియందు = ఇట్టిదు.

ఎకిమిందు—‘యజమానుడు.’

రాదు, అ. వారాన్, తె. వ్రాదు=రాదు, వకారలోపము.

లేదు, అ. ఇలః =తె. ఇలందు=లేదు.

కాదు, అ. ఆగాఁ =తె. ఆగందు=కాదు,

పోదు=పోవదు.

కదు: —ఒక్కదు, అ ఒరువక + డ = ఒర్వుదు = ఒర్వుదు = ఒక్కదు.

‘ఉ’కారలోపము, లేపకారములకు వకారద్వయాదేశము, వకార ద్వయమునకు క కారద్వయాదేశము.

పనివాడు అని అర్థమును ఈ కాలములో జేయుదురు. దానికి ప్రమాణముగా విష్ణుచిత్రియమునందును

“పెరుగు పడియంబులును విచ్చిపరుగులొలుపుఁ

బప్పుమధుసూదనారోప కలఁగిపేటి

కలును జాగిన చాతని కులముకలసి” అని చెప్పబడియున్నది.

ఈవ్యుత్పత్తి కల్పితము. ఈవిషయమును సవిస్తరముగా వేణుచోటఁ జెప్పెదను.

(౨) స్త్రీలింగ ప్రత్యయములు.

నికవచనము.

అది: — 'ఇ' ప్రత్యయము చేరగా 'అవన్' అను సర్వనామ ప్రత్యయము 'అది' అగును. దీనికి దృష్టాంతము.

అ, కుశవజ్ - కుశతి.

ముదవజ్ - ముదతి.

కుశవజ్ + ఇ; అన్ లోపము,

కుశవ్ + ఇ = కుశవి - కుశతి, వకారమునకు తకారాదేశము.

అద్దై అవజ్ + ఇ = అది = అది, వకారమునకు దకారా

దేశము. అది అను సర్వనామము ప్రత్యయమయినది

ది: — 'అది' యొక్క అకారమునకు లోపము. చిన్నది, పెద్దది.

దు: — ఇది నపుంసక ప్రత్యయము, ప్రయోగముచే స్త్రీలింగమునకు సిద్ధించినది.

'అదు' అను నపుంసకైకవచన ప్రత్యయము 'ఉ' కారమునకు 'ఇ' కారాదేశంబగుటచే 'అది' యయినది. ఈ 'అది' ప్రత్యయమును పైఁజెప్పిన 'అది' ప్రత్యయమును వికస్వరూపములయినప్పటికిని భిన్న ప్రత్యయములని తలఁపవలయును.

టి: — పూవును పోలినది = పూఁబోలినది = పూఁబోడి, 'లి' లోపము, నకారముతోఁజేరిన ఇత్తునకు లోపము, 'వ' కారమునకు 'ద' త్వము; బోడి, 'డ' కారమునకు 'ట' త్వము.

తి: — అ. ఒరుత్తి = ఒరుణి + ఇ = ఒరువి = ఒరుత్తి, 'వ' కారమునకు 'క' కారాదేశము, ఈవదము తెలుఁగునందు 'ఓర్తి' అని అయినది.

తె: — 'లి' ప్రత్యయముయొక్క ఇకారము ఎత్వమును బొందగా 'తె' ప్రత్యయము సిద్ధించినది. ఉ. ఎవతె.

కటి: — ఒరువది = ఒవ్విది = ఒక్కటి, శేషవకారములకు 'వ'కారద్వయమును 'వ'కారద్వయమునకు 'క'కారద్వయమును అదేశముగా వచ్చినవి. దకారమునకు టత్వము.

కలి: — ఒరువది = ఒక్కటి, ఒక్కటి.

కతె: — ఒకతె, 'కలి' ప్రత్యయముయొక్క 'లి'కారమునకు 'తె' అదేశమయివచ్చెను.

అ: — అకారాంత స్త్రీలింగపదములు సంస్కృతమునుండి తెలుగునకు రాగా. అంతమునందును అకారమునకు హ్రస్వమగును. రమ, లత, వనిత.

(3) పుస్త్రీలింగ ప్రత్యయములు

ఐ హు వ చ న ము.

అరు: — వారు = అపరు = అ + అరు, అకారము పరామర్శార్థక విశేషణము, దీనికిని అరు ప్రత్యయమునకును నడును పకారము * వర్ణపులిచేత 'అపరు వారు' అయెను.

రు: — తారు = తమరు; లేరు, అ. ఇలర్ = ఇలరు = లేరు; కారు, అ. ఆగార్ = ఆగరు = కారు; మీరు, ఇమ్ + అరు = ఇమరు = మీరు.

వరు: — అ. ఇవరు = ఇ + వరు = వీరు, ఎవరు = అ. ఎవర్ = ఎ + వర్.

కరు: — అ. ఒరువర్ = ఒర్వరు = ఒక్కరు, ఒకగు.

తురు: — అ. పలవర్ = పలుగురు, పెల్గురు, పెమ్మెరు. అకారమునకు ఎత్వము, అకార గకారములకు కద్వయాదేశము.

* వర్ణపులి అనగా ఒక అక్షరము తానుంచోటనుండి వెట్రిక చోట దుమికి అచ్చటనుండు వర్ణమునకు అదేశముగా వచ్చుట, దీనిని 'అక్షరప్రకరణమునందుఁ జూడుము.

అంత ప్రత్యయోకారమును బట్టి ప్రత్యయాదియైన అత్తున తత్వము.

గురు: — పలుగురు = అ. పలవర్, పలువురు. నకారమునకు గత్వము, ఇరుగురు, మూగురు, నలుగురు

దలు: — అ. అనైవర్ = అనైవరు = అన్వరు = అందరు; ఏకార లోపము, నకారమునకు దత్వము, నకారమున కనుస్వారము. అందరు శబ్దమునకు లు ప్రత్యయము చేరగా, అందరులు = అందలు, రేఫ లకారమునకు టత్వము, అందలు, అ. అనైవర్, క. అనిబరు. ఇందలు, అ. ఇనైవర్, క. ఇనిబరు. ఎందలు, అ. ఎనైవర్, క. ఎనిబరు అ. ఇరువర్ = ఇర్వరు = ఇర్దరు = ఇద్దరు, అందలువలె, ఇద్దలు.

అలు: — వనితలు, అన్నలు, పెద్దలు, వారలు.

ఉలు: — రాములు, జనులు, మహాత్ములు, మునులు, ఋషులు. అలు ప్రత్యయోకారమును బట్టి ప్రత్యయాదియైన అత్తునకు ఉత్వము. ఈ 'అలు, ఉలు' ప్రత్యయములయొక్క త్తినీ 'విధత్తీ ప్రకరణము' నఁజూడుము.

లు: — శ్రీలు, స్త్రీలు.

పైఁజెప్పిన రు లు ప్రత్యయములు సంధిచేత 'మ్రు, ర్మ, ణు' అనియు ఇంక పలువిధములుగాను వికృతినీకెందును. 'నామప్రకరణము' చూడుము.

వారు: — సర్వనామము ప్రత్యయమాయెను. ఉ. చేసినవారు, చేయువారు.

గారు: — వారు ప్రత్యయముయొక్క నకారమునకు గాదేశము. ఉ. అయ్యంగారు, రాజుగారు, అ గళ్ ప్రత్యయము దీనికి సంబంధించినది.

(౪) నపుంసకలింగ ప్రత్యయములు.

వి క వ చ న ము.

అము: —అ. అమ్, సం. అమ్. అమ్+ఉ=అము.

ఉ. కులము, వనము, దేశము.

అంబు: —అ. అమ్+ఉ = అమ్+బ్+ఉ, బకౌరాగము, మకారమునకు అనుస్వారాదేశము; ఉ. కులంబు, వనంబు, దేశంబు.

అమ్ము: —అంబు ప్రత్యయముయొక్క ముఖ్యమర్థము.

ఉ. కులమ్ము, వనమ్ము, దేశమ్ము.

అదు: —తనదు, అ. తనదు. చేయదు.

అది: —అ. అదు=అది, ఉత్తనకిత్వము.

ఈ ప్రత్యయము స్త్రీలింగమునందు వచ్చు 'అది' అను ప్రత్యయముతోను వికరూప మయినప్పటికిని, అరెందు ప్రత్యయములును వేరువేరు అని గ్రహింప వలయును.

ది: —చిన్నది, పెద్దది, రానిది, పోనిది.

దు: —రాదు, అ. వారాదు, తె. వ్రాదు=రాదు, వకారలోపము.

పోదు = పోవదు.

లేదు, అ. ఇలదు = లేదు.

కాదు, అ. ఆగాదు = లే. ఆగదు = కాదు.

నాదు, అ. ఎనదు.

నీదు, అ. ఉనదు.

కద్దు = కలదు.

వద్దు = వలదు.

దు: —ఒండు, అ, ఓస్తు, క. ఒండు, ఒండుయొక్క వకారమునకు డత్వము.

కటి: —ఒరువది=ఒర్వది, ఒక్కటి. స్త్రీలింగైక వచనమునందు 'కటి' ప్రత్యయమునుజూడుము.

టు: —అటు, ఇటు, ఎటు; అ, అఱు, ఇఱు, ఎఱు.

అను: —అ, అన్+కు=అను; అరవ నందుండు, 'అన్' ప్రత్యయము యొక్క 'మ' కారమునకు 'న'త్వము. కలను, అ, కలన్.

కొలను ,, కుళన్.

నెఱను ,, నిఱన్.

ను: —అ, మరన్=తె. మరను=మాను.

అరవమునందు 'మరము' శబ్దముయొక్కకుని 'మ' కారమునకు నకారా దేశము రాగా 'మరన్' అను రూపము వచ్చెను. 'మరన్' శబ్దము అంత ప్రత్యయమయిన 'ఉ' కారముతో జేరి 'మాను' అని సూక్ష్మప్రముయ్యె.

అంకు } అన్+కు=అంకు

అఁకు } అఁకు

కుళంగళ్ అను అరవశబ్దము 'ఉ' ప్రత్యయముచేరగా, కుళంగళు, కొలంకులు అని మార్చినది. ఇట్టి పదమాలందు 'కులు' ప్రత్యయమును తెనుగువారలు 'కు+కులు' అని విభజించి, 'ఉలు'వును మాత్రము బహువచన ప్రత్యయముగా గ్రహించిరి. అట్లుచేయుటచేత ప్రత్యయాధిభాగమయిన 'కు' కారము పూర్వమయిన వికవచన ప్రత్యయమగు 'అన్' అనుదానితో జేర్పబడియె.

కలంకు, కలఁకు = కలన్+కు.

కెలంకు, కెలఁకు = కెలన్+కు.

కొలంకు, కొలఁకు = కొలన్+కు.

గమంకు, గమఁకు = గమన్+కు.

గు: — రేఱ + గు = రేంగు = రేణు.

గోమ + గు = గోంగు = గోమ.

మడి + గు = * మడుగు.

అడి + గు = అడుగు.

పిడి + గు = పిడుగు.

విస + గు = * విసుగు.

పులు + గు = * పులుగు.

కలంకు తెలుపిలయిన బిడ్డను అలా శిశువుగా వికవచనమునకు పాక్షికముగాఁ జేర్చెడివలెను. అది శిశువలమున శబ్దములలో శిశువర్ణకము నిశ్చయముగాఁ జేర్చెడిది.

కు: — మ్రాకు. మగను+కు = మ్రాకు+కు = మ్రాకు.

క: — చిలి+క = చిలుక.

ఎలి+క = ఎలుక.

మి: — అ. ఎవన్ = వీన్ = వివేచిమి. 'వీన్' అను అరవిచనమునకు ఇత్తు అంతప్రశ్నయము. నకారమునకు మత్వము.

ను: — 'ను' ప్రత్యయముయొక్క 'ద'కారమునకు 'శ'త్వముగాఁ గా 'కు' అయ్యె; 'కు' తను:గునంగు 'ను' అగును.

గడును, అ. కడిను.

పులును, ,, పులిను.

చిరును,

లేను, ,, ఎలిను, లేను.

* మడుగు, విసుగు, పులుగు, అయిన వాములందు 'గు'కారమునకు పూర్వము అర్ధానుస్వారము అనావశ్యముగా వచ్చియున్నది.

* ౧౮ వ పుటలోని వ్యాఖ్యానియము జూడుము.

అరపములో 'శిటికు, పెరికు, పుదికు, లేకు' మొదలయినవి 'శిటిదు, పెరిదు, పుదిదు, ఎళిదు' మొదలయినవానికి బదులుగా గ్రామ్యము నందు వచ్చును.

బహువచనము.

అలు: —లశలు, గోడలు.

ఉలు: —తరువులు,

ధేనువులు. స్త్రీ పులింగ బహువచన ప్రత్యయమును జూడుము.

కలు: —చిలుకలు, చిలి (అ. కిలి) + కలు (అ. గళి)

ఎలుకలు, ఎలి (అ. ఎలి) + కలు (అ. గళి)

ఎమ్మకలు, ఎమ్మ (అ. ఎమ్మ) + కలు (అ. గళి)

అరపములో ఎలంబు అనుపదము ఎమ్మ అని సంక్షిప్తమయ్యెను; ఎమ్మ తెనుగునందు ఎమ్ము అయ్యెను.

కులు: —కొలంకులు, కొలకు (అ. కుళన్) + కులు (అ. గళి)

కలంకులు, కలను (అ. కలన్) + కులు (అ. గళి)

గులు: —విశుగులు, విన (అ. ఆనై) + గులు (అ. గళి)

రేగులు, రేను, + గులు (అ. గళి)

గొడుగులు, గొడ (అ. కుడై) + గులు (అ. గళి)

గలు: —గానుగలు, గానము (అ. కాణమ్) + గలు (అ. గళి)

వెలగలు, వెల (అ. విళ) + గలు (అ. గళి)

అవి: —చేసినవి, చేయుచున్నవి.

వచ్చినవి, వచ్చుచున్నవి.

అవు: —చేయవు, కొట్టవు, చీట్టవు.

వు: —రావు, లేవు, లేరవు. కావు=అగవు=అగు+అవు. పోవు.

వి: —జేయనివి, కానివి, రానివి.

(౫) ఉత్తమపురుష ప్రత్యయములు.

ఉత్తమ మధ్యమ పురుషంబులందు వచ్చేడు ప్రత్యయములన్నియు సర్వనామములయొక్క వికృతంబులు.

వి క వ చ న ము.

అను: — చేసినాను = చేసిన+విను.

అను: — చేసెదను = చేయువ+విను.

వకారము భవిష్యత్కాలవాచకమయిన అగమము; వకారమునకు దకారాదేశము.

ఉను: — చేయుదును = చేయువ+విను.

ఇని: — చేసితిని = చేసిన+విను.

ను: — లేను, ఇలను (అ, ఇల్లేకా.)

వి హ వ చ న ము.

అము: — చేసినాము = చేసిన+విము.

అము: — చేసెదము
ఉము: — చేయుదుము } చేయువ+విము.

చేయుదును, చేసెదను అనుపదములవలె వచ్చినవి.

ఇమి: — చేసితిమి = చేసిన+విము.

ము: — లేము = ఇలము (అ, ఇల్లేమ్.)

(౬) మధ్యమపురుష ప్రత్యయములు.

వి క వ చ న ము.

అవు: — చేసినావు = చేసిన+ఈవు.

అవు: — చేసెదవు
ఉవు: — చేయుదువు } = చేయువ+ఈవు.

జేనెడను, చేయుదును అనుక్రియలను జూడుము.

సీ: — చేనెడు = చేయుదువు. ఉ.వుయొక్క. పువర్ణమునకులోపము.
చేయుదు = చేయుదువు.

ఇవి: — చేసిలివి = చేసిన+ఈవు

ఇ: — చేసిరి = చేసిన+ఈవు.

పు: — చేతు=ఇచ్చువు (అ. ఇచ్చియ్.)
కావు=అగవు (అ. అగాయ్.)

జి హు వ చ న ము.

ఆరు: — చేసివారు = చేసిన+ఈరు.

అరు: — చేనెదరు = చేయువ+ఈరు.

ఉరు: — చేయుదురు = చేయు+ఈరు.

ఇరి: — చేసితిరి = చేసిన+ఈరు.

రు: — లేరు = ఇలరు (అ. ఇలర్)

ఈ ప్రత్యయములో కొన్ని క్రియలకును గామములకును సామాన్య ముగానుండును. కొన్ని క్రియలకుమాత్రము కొన్ని గామములకుమాత్రము వచ్చును.

40. ఆఖ్యాతము, క్రియ - ఈరెండును ధాతువలనఁ బుట్టి వ్యాపారమును తెల్పునట్టి వచ్చుచున్నాఁడు, వచ్చి మొదలయిన పదములను దేశిపును.

ధాతువు ఏకవ్యాపారమును బోధించి ప్రత్యయము మొదలయిన వానిచే విభిన్నములయిన ఆఖ్యాతరూపముల కన్నిటికిని సామాన్యమయిన అవయవము. దానివలనఁ గ్రియాపదములు ప్రత్యయాదులచేరికచే సాధించబడును.

చేసెను, చేసిరి, చేయుచున్నాడు, చేసిడిని, చేసెదరు, చేయుదురు, చేత మొదలయిన క్రియలయందు చేయుసామాన్యభాగము అగుటచేత దానికి ధాతువు అనిపేరు.

41 ధాతువు సామాన్యముగా ఉకారముతోఁ జేరియే వచ్చుటఁబట్టి దానిని ఉకారాంతముగానే కోశమునందు వ్రాయించినారు.

42 అజంత హంత ధాతువులకు ఈ ఉకారమును చేర్చుగా అది యుకార ఉకారాగమములఁ బొంది అనేక విధములయిన సంధివికారములతో మాత్రముండును, అమూర్పులచేత ననేక ధాతువుల నిశ్చయరూపము నిజమగుచుండును.

ఉదాహరణములు.

తె.	అ.	తె.	అ.
కట్టు ...	కట్టు.	అడు ...	అడు.
పడు ...	పడు.	పాడు ...	పాడు.
ఇడు ...	ఇడు.	వేడు ...	వేడు.

ఈ ధాతువులు అరవమందును తెనుగునందును ఏకరూపములయినవి.

అ. వేడ్లుయొక్క బికారము తెనుగునందు అర్ధానుస్వారమందు యున్నది.

తె.	అ.	తె.	అ.
కను ...	కాన్.	మూయు ...	మూయ్.
లిను ...	లిన్.	పాయు ...	పాయ్.
మాను ...	మాన్.	వేయు ...	వేయ్.
కోయు ...	కోయ్.	మేయు ...	మేయ్.
చేయు ...	చేయ్ *	అరు ...	అర్.

* అరవపదముయొక్క అద్య శబ్దమునకు తెనుగున చత్వము.

ఈ ధాతువులయందు హలంతములయిన అరవధాతువులు తుదియందు ఉ ప్రత్యయమునుబొంది తెనుగునకు వచ్చియున్నవి. అ. కాణ్ యొక్క జకారమునకు తెనుగున సత్వమును ఆకారమునకు హ్రస్వాదేశమును వచ్చి నవి. కొయ్, కెయ్ ధాతువులయొక్క స్వరమునకు దీర్ఘము.

తె.	అ.
నాయు ...	వరి
గ్రాయు ...	కుటి
క్రాయు - 'శబ్దించు'	కరై 'రోదనము చేయు'
	'పిలు'
ప్రాయు ...	విరి 'ప్రదలగు'.

ఈ ధాతువులలోను అరవధాతువుల తుదియందు ఉ ప్రత్యయమును చేర్చుటచేత తెనుగుధాతువులు పుట్టినవి. అరవధాతువుల మొదటి అచ్చులు వర్ణపులి విధిచేత పరమయిన హల్లులకువెనుక దుమికి అచ్చటనుండు అచ్చులకు ఆదేశములయినవి అట్లయినవెనుక పరిధాతువుయొక్క ఆకారము ఆకారముగను, కుటిధాతువుయొక్క ఉకారము ఒకారముగను, విరిధాతువు యొక్క ఇకారము ఆకారముగను మారినవి.

తె.	అ.	తె.	అ.
రనియు ...	రణి	కలయు ...	కల
తెలియు ...	తెరి	నలియు ...	నలి
మడియు ...	మడి	మలియు - 'వ్యాపించు'.	మలి - 'అధిక మగు'
మొనయు ...	మొనై		
కుదియు - 'తగ్గు'.	కుటి - 'పల్లముగు'.	పడయు	పడై
కదియు - 'సమా. కది	'శ్రేష్ఠుడగు'.	వడియు	వడి
సమగు'			

వీనిలో అరవధాతువులకు లెనుగన ఉప్రత్యయముచేరగా ఆప్రత్యయమునకును ధాత్వంతమునందుండు అచ్చులకును నడుమ యకారము అగమముగ వచ్చియున్నది. తఱియొక్క ఇకారము నకారమయ్యె, తెరి యొక్క రేఫము లకారమయ్యె.

తె.	అ	తె.	అ.
ఆఱుచు ...	అఱై	ముడుచు ...	ముడి
తెఱుచు ...	రిఱ	కుడుచు ...	కుడి
కెఱుచు ...	విఱ	విడుచు ...	విడు
మొలచు ...	ములై	కడచు ...	కడ
కఱుచు ...	కడి	నడచు ...	నడ
తుడుచు ...	తుడై	ఉలుచు ...	ఉరి
నుడుచు ...	నుడి	ఈడుచు ...	ఇలు

వీనిలో అరవధాతువుయొక్క తుదియందు చుప్రత్యయముచేర్పఁబడియె. చుప్రత్యయోకారమునుబట్టి తుడుచు మొదలయిన అయిన ధాతువులలో అరవ ధాత్వంతమునందు ఇకారైకారములకు వర్ణసమీకరణవిధిచే నుత్పత్తి. అఱైయొక్క వికారమునకు ఆత్పత్తి. ములైయొక్క ఉకారమునకొత్పత్తి, కకారమునకు లత్పత్తి. ఉరియొక్క రేఫమునకు లత్పత్తి. ఇలు వికృతిచేత ఈడు అయి చుప్రత్యయమును బొందెను.

తె.	అ.	తె.	అ.
ఇచ్చు ...	ఈ	తెచ్చు ...	తా
నొచ్చు ...	నో	పుచ్చు ...	పెలు
వచ్చు ...	వా	పుచ్చు ...	పులు
గుచ్చు ...	గో	విచ్చు ...	విరి

అరవధాతువులకు చుప్రత్యయము చేర్పఁబడినది. చుప్రత్యయమునకు పూర్వముగ ఈ, నో, వా, తా ధాతువుల అచ్చునకు హ్రస్వత్పత్తి. నో

యొక్క తుదియందు రేఖాగమమువచ్చి కోర్ అని నిజవగా వర్ణపులిచేత కోర్ అనునది శ్రో అయ్యెను. చు ప్రత్యయముచేరగా, శ్రో + చు అనినిలిచి గ్రుచ్చు అని పరిణమించె. విరి, పెలు ధాతువుల రేఫ అకారములకు వానిచోఁజేరిన అచ్చులకును లోపము, చుప్రత్యయ చకారమునకు ద్విత్వము. పులుయొక్క అకారమునకు రేఫము ఆదేశముగా వచ్చి చుప్రత్యయముచేరగా, లోపించినది, చుప్రత్యయ చకారమునకుద్విత్వము.

తె.

అ.

మ్రుంగు

...

విఙుంగు

బ్రుంగు

...

ప. బుంగు

వంగు

...

వఙుగు, వత్తె.

వీనిలో, విఙుంగు మాఙుంగులయొక్క అకారమునకు రేఫత్వము. విఙుంగుయొక్క మకారమునకు బత్వము, ఇకారమునకు లోపము. బ్రుంగు ధాతువునందు ముఙుంగు మకారమునకు బత్వము; ఉఱోపము. పఙుంగు యొక్క ణకారమునకు లోపము.

తె.

అ.

తె.

అ.

కాంగు

...

కాయ్

మాంగు

...

మాయ్

చాంగు

...

కాయ్

తోంగు

...

తోయ్

సాంగు

...

కాయ్

మూంగు

...

మూయ్.

వీనిలో అరవధాతువుల తుదియందు గుప్రత్యయము చేర్పఁబడియె. ధాత్వంత యకారమునకు లోపమును దాని స్థానమున ఆర్ధానుస్వారమును వచ్చినవి.

తె.

అ.

తె.

అ.

ఎఱుంగు

...

అటి నలుగు

...

నలి

ఉడుగు

...

ఒటి నుడుగు

...

నుడి

విరుగు

...

విరి మఱుగు

...

మర్తె

కలుగు ... కిదై మలంగు ... చుటై
చినుగు ... కిటి విడుగు-వికసించు'... విడి - 'సూర్యుడు
లిరుగు ... లిరి ప్రకాశించుట.'
తోరంగు ... తుట పొడుగు-మూయు'... పుటై (పూడు
దిగు, డిగు ... ఇట చు).

ధాతువుల తుదిని 'గు' ప్రత్యయము చేర్చబడియె. తుట, ఇటతప్ప మిగిలిన ధాతువులయందును సందుండు అచ్చులకు అకారమును కకారమును అదే శబ్దముననుబడి. 'ఇటి'యొక్క 'అ'కారమునకు 'ఎ'త్వము; 'డిటి' ధాతు అకారమునకు 'డ'త్వము. 'కిటి'యొక్క 'క'కారమునకు 'చ'త్వము, 'అ'కారమునకు 'స'త్వము. 'ఇటి'యొక్క 'అ'కారమునకు 'డ'త్వ 'డ'త్వములు రాగా; 'ఇటి, ఇది-ఇడి' అయినది. 'ఇది - ఇడి' ఈ రెంటికిని 'గు' ప్రత్యయము చేరు, 'ఇ'కారమునకు అ 'ప'మును రాగా; 'దిగు, డిగు' అను ధాతువులు వచ్చినవి. 'ఇడి' కి 'గు' ప్రత్యయమువచ్చి, ధాన్యంలేకారమునకు అకారమును గకారమునకు పూర్వమున అనుస్వారాగమమునురాగా 'ఇదంగు' అనురూపము వచ్చును, 'డ'కారమునకు రేఫ అకారాదేశమును ఇత్తున కకారాదేశమును రాగా, 'ఎరంగు, ఎఱంగు' అను ధాతువులు తేనుంగనందువచ్చినవి.

ఉండు ... ఇరు. పండు ... పటు.
నిండు ... నిరవు. పిండు ... పిటి.

'ఇరు' ధాతువుయొక్క 'ఇ'కారమునకు 'ఉ'త్వమును, రేఫమునకు 'స'త్వమును, దానికిపరంబుగ 'డ'కారాగమమును వచ్చినవి 'నిరవు' ధాతువు 'నిరు' అనురూపమునుబొంది, రేఫమునకు 'స'త్వమును 'స'కారమునకు పరంబుగ 'డ'కారాగమమునురాగా 'నిండు' అయినది. 'పటు, పిటి' ధాతువుల 'అ'కారమునకు 'ఉ'త్వమును 'డ'కారాగమమును, 'పిటి'యొక్క తుది 'ఇ'కారమునకు 'ఉ'త్వమునువచ్చినవి.

కే.		అ.	
కడ్లు	...	కరడ్లు	భా. నా. మూయంట.
గెడ్లు	...	కళవు	భా. నా. దొంగలించుట,
ప్రక్కు	...	పరవు	
ఓము	...	ఓమ్ము	
నోము	...	నోన్ము	భా. నా. నోముచేయుట.
వెమ్ము	...	వెమ్ము	

‘కరవు’ శబ్దముయొక్క రేఫమువలన దానితోజేరిన ‘అ’కారమునకును లోపము. ‘కళవు’యొక్క ‘శ’కారమునకు లోపమును ‘వ’కారమునకు ‘ఐ’త్వమును ద్విత్వమునువచ్చినవి. ‘పరవు’ యొక్క మొదటి ‘అ’కారమునకు లోపము ‘వ’కారమునకు ‘ఐ’త్వమును ద్విత్వమునువచ్చినవి. ‘ఓమ్ము’ యొక్క ‘ఐ’కారమునకు లోపము. ‘నోన్ము’యొక్క ‘న’ఐ’లకు ‘య’కారాదేశము. ‘వెమ్ము’యొక్క ‘వ’కారమునకు ‘వ’ద్వము.

4౮. సంస్కృతమున : కేసరివలన వచ్చు ధాతువులును, ధాతుభిన్నమై ధాతువుగా నుపయోగింపబడు శబ్దములును అంతమునందు ఇంచు అను అగరుమున బొందును.

లఘువయిన ‘ఇ, ఈ, ఋ, ౪,’ ఉపధగాఁగలిగిన హలంతధాతువులకు ‘ఇంచు’ పరంబగునపుడు గుణము వచ్చును. ఇకారమునకు ‘ఏ,’ ఉకారమునకు ‘ఓ’ ఋకారమునకు ‘అర్’ గుణములు అనబడు.

ఉ.	భిద్	...	భేదించు	బుద్	...	బోధించు
	భిద్	...	భేదించు	భుద్	...	బోషించు
	వృత్	...	వర్తించు	నృత్	...	నర్తించు

49. అజంతములును ఏకాక్షరములు నయిన ధాతువులకు ఇంచు పరంబగునపుడు ఇ కారమునకు అయ్, ఉ కార

మునకు ఆ వ; ఋ కారమునకు ఆ ర్, అనునవి యాదేశంబు లగును.

ఉ.	క్షీ	...	క్షయించు	వృ	...	వరించు
	జీ	...	జయించు	హృ	...	హరించు
	ద్రు	...	ద్రవించు	భృ	...	భరించు
	స్రు	...	స్రవించు	భృ	...	భరించు
	భూ	...	భవించు	స్మృ	...	స్మరించు

50 క్రియలయొక్క అవయవములు మూడు. ధాతువు, కాలవాచకాగమము, ప్రత్యయము. వ్యతిరేక క్రియయందు ఆభావ వాచకాగమమును గలదు.

51 కొన్ని క్రియలయందు ధాతువుమాత్రముండును.

ఉ. కొట్టు - తిట్టు - ఎత్తు - తిను - విను - అను - రా, పో, లే, ఈ. తెనుగు ధాతువులన్నియు ఉకారాంతములే. అంతమునందుండు ఆయుకారము ప్రత్యయమని వ్యవహరింపబడినను అది యుచ్చారణార్థమే చేర్చబడియుండుటచే దానికి అవయవత్వము లేదు.

52 కొన్ని క్రియలయందు ధాతువు, ప్రత్యయము అను నీరెండు అవయవములే యుండును.

ఉ. తెన్ను = తేరు + క్షము. ఉము మధ్యమపురుషైకవచనము.

కలను = కల + అను. అను ఉత్తిమపురుషైకవచన ప్రత్యయము.

కలఁడు = కల + అఁడు అఁడు ప్రథమపురుషైకవచన ప్రత్యయము.

53. కొన్ని క్రియలయందు ధాతువు కాలవాచకాగమము ప్రత్యయము ఈమూడు అవయవములును గలవు.

ఉ. చేయుదును = చేయు + ఉడు + ఉను.

చేసితిని = చేయు + ఇత + ఇని.

54. ప్యతిరేక క్రియలయందు కాలనాచకాగమము, ప్రత్యయము, థాతువునకును ఆశ్రయమునకును మధ్యమున అభివార్థకమయిన అకారాగమము, గలవు.

ఉ. చేయనివాడు = చేయు + అ + ని + వాడు.

55. క్రియలు పూర్ణక్రియనియు అపూర్ణక్రియనియు ద్వివిధములు. వీనికే క్రతుముగా సమాపకక్రియ అనియు, అసమాపకక్రియ అనియు, వేళ్లుగలవు వాక్యమును పూర్తిచేయునది పూర్ణక్రియ; పూర్తిచేయనిది అపూర్ణక్రియ.

ఉ. రాజావచ్చెకొ. ఇక్కడవచ్చెకొ అనుదానితో వాక్యము పూర్ణము అగుచున్నది.

రాజావచ్చి నగరమునకుఁ జోయెను. ఇక్కడ వచ్చి అను పదముతో వాక్యము ముగియదు. పోయెను అను పదముతో ముగియుచున్నది.

56. పూర్ణక్రియలు నాలుగువిధములు.

(1) వర్తమానార్థకము.

(2) భూతార్థకము.

(3) భవిష్యదర్థకము.

(4) ప్రార్థనాద్యర్థకము.

57. ఆశ్రయించబడి ముగియని కార్యమును తెలుపునది వర్తమానార్థకము.

58 సమాప్తమయిన కార్యమును తెలుపునది భూతాకము .

59. కాగల కార్యమును దెలుపునది భవిష్యదర్థకము.

60. ప్రార్థన, ఆజ్ఞ, నిధి, ఆశీస్సు (శుభేచ్ఛ) ఈ ఆర్థములు గలిగినది ప్రార్థనాదర్థకము.

రా. రమ్మ. పోవుము, వచ్చునది, పోవుతన. కాశన్.

ఈరూపములలో నొక్కొక్కటికిని వైభవమైన ఆర్థములు ప్రయోగానుసారముగ సంభవించుచేత ఆయర్థముల నన్నిటింజేర్చి ఆక్రియలకు ప్రార్థనాదర్థకమని సంజ్ఞ చెప్పబడెను.

భూతార్థకము రెండువిధములు ;

ఉ. (1) వచ్చినాడు, వచ్చినది, వచ్చినారు, మొదలయినవి.

(2) వచ్చెన్, వచ్చిరి, వచ్చితివి, మొదలయినవి.

61 భవిష్యదర్థక పూర్ణ క్రియలలో రెండువిధములు గలవు.

(౧) శుద్ధము—ఉ. చేసెనము, చేయుదుము, వచ్చెదము, వత్తుము.

(౨) సమస్తము—రెండు పదములుచేరి భవిష్యదర్థమును ఇచ్చునట్టి రూపము.

ఉ. చేయఁగలను, రాఁగలను, పోఁగలను. ఇచ్చుటచేయజ్ఞ, వాజ్ఞ, పోజ్ఞ, అనుపదములు భావ రామములు. అవి కలను అనుక్రియయొక్క ధాత్వార్థమయిన కలిగియుండుట అను కార్యమునకు కర్తృపదములు, కలను 'కలిగినవాడను' చేయజ్ఞ 'చేయుట'; 'చేయుట యను క్రియ నాయుండు గలిగి

యన్నది' అనియర్థము. ఆయర్థముచేత చేను ఇతర జేయఁబోవుచున్నాను అనెడి తాత్పర్యము సిద్ధించుచున్నది. ఈతాత్పర్యమే చేయఁగలను అనెడు సమస్తక్రియకు ఆర్థము.

ఇట్లేరాగలను, పోగలను, అను సమస్త క్రియలకు వత్తును, పోదును అని ఆర్థము సిద్ధించుచున్నది.

ఈక్రియల స్వరూపమిట్లుండఁగా చేయఁగలను అను దానిని ముఖ్య భవిష్యదర్థకమయిన క్రియగా గ్రహించి శుద్ధ భవిష్యద్రూపమయిన చేయుదును, చేసెదను, అను క్రియారూపములకు తద్ధర్మార్థకమని పేరు పెట్టుట యుక్తముకాదు. దానిచేత క్రియా స్వరూపము తెలియక మఱిగి యుండును.

62. వర్తమానార్థకము మొదలయిన మూడురూపములను పదవ్యుత్పత్తినిబట్టి సమస్తపదములుగా గ్రహింపవలయు వానిలో పూర్వపదములు భాతుజవ్యనామ విశేషణములు. ఉత్తరపదములు సర్వనామములు.

వర్తమానార్థకము.

ఉ. ప్ర వచ్చుచున్నాఁడు=వచ్చుచున్న+వాఁడు పు. వి.

వచ్చుచున్నది =వచ్చుచున్న+అది. స్త్రీ. వి.

వచ్చుచున్నారు =వచ్చుచున్న+వారు. స్త్రీ. పు. బి

వచ్చుచున్నది =వచ్చుచున్న+అది న. వి.

వచ్చుచున్నవి. =వచ్చుచున్న+అవి. న. బి.

మ. వచ్చుచున్నావు =వచ్చుచున్న+ఈవు.

,, వచ్చుచున్నారు =వచ్చుచున్న+ఈరు.

ఉ. వచ్చుచున్నాను =వచ్చుచున్న+మిను.

,, వచ్చుచున్నాము =వచ్చుచున్న+మీము.

63. భూత. (1) వచ్చినాడు } వచ్చిన+వాడు.
వచ్చినవాడు }

తక్కినవి వైఁజెప్పినట్లు డిహించుకోవలయును.

(2) వచ్చెకా అనునది సంక్షిప్తరూపము. వచ్చినది, వచ్చినవి, వచ్చినాడు, ఈమూటికిని సామాన్యరూపము.

వచ్చితిని=వచ్చిన+ఈవు.

వచ్చితిని=వచ్చిన+నీను.

వచ్చితిరి=వచ్చిన+ఈరు.

వచ్చితిమి=వచ్చిన+నీము.

తకారము భవిష్యత్కాలవాచకము; అది నత్వమునుబొంది కొన్ని రూపములందు వచ్చును. తకార నకారములను పూర్వమున ఇకారము అగమము.

64. భవిష్య. (1) వచ్చును.

వచ్చెడివి.

వచ్చెడును.

భూతమునకు వచ్చినాడు,
వచ్చినది, వచ్చినవి అనునవి

వచ్చెకా అనిసంక్షిప్తమయినట్లు భవిష్యత్తునందు వచ్చువాడు, వచ్చునది, వచ్చునవి అను మూడురూపములను సంక్షిప్తమగుటచే వచ్చుకా అనునది సిద్ధించునది. వచ్చును అనునది వచ్చెడిని వచ్చెడును అని అగుటను భవిష్యత్ప్రకరణమునఁ జూడుము.

వచ్చెదరు, వచ్చుదురు=వచ్చువ+వారు.

వచ్చుదువు

వచ్చెదవు

} వచ్చువ+ఈవు.

వచ్చుదురు

వచ్చెదరు

} వచ్చువ+ఈరు.

వచ్చుదును

వచ్చెదను

} వచ్చువ+నీను.

*వచ్చువ భవిష్యదర్థక భాతు జన్యనామ విశేషము ఇది వచ్చుకా, వచ్చెడు, వచ్చెడి అనువానికి ప్రాచీనరూపము.

వచ్చుదుము } వచ్చువ+ఏము
వచ్చెదము }

65 సమస్త భవిష్యద్రూపములో ఆఖ్యాత భాగము కలఁడు వెుదలయినవి. పూర్వపదము క్రియానామము. కాఁ బట్టి ఆ యాఖ్యాతభాగమునకే విగ్రహము చెప్పవలయును.

కలఁడు = కల + వాఁడు. ప్ర-పు.

కలది = కల + అది. ,,

కలరు = కల + వారు. ,,

కలవి = కల + అవి. ,,

కలవు = కల + ఈవు. మ-పు.

కలరు = కల + ఈరు. ,,

కలను = కల + నీను. ఉ-పు.

కలము = కల + నీము. ,,

66 ఇట్లు క్రియారూపములు పూర్వము కర్త ధారయ సమాసముగానుండి వెనుక అక్షర లోపములతో సంక్షిప్త మగుటచేత వానికి ఏకపదశ్చ న్యవహారము సంభవించెను. పూర్వరూపములయందు శర్వనామములుగ నుండిన ఉత్తరపదములు సంక్షిప్త రూపమునందు ప్రత్యయములుగా గ్రహింపఁబడినవి. శర్వనామమునకు ప్రాధాన్యము నిచ్చినయెడ వాక్యమందు పునరుక్తి దోషము గలదు. అది యెట్లనిన:

నీనువచ్చితిని=నీను వచ్చిన నీను. ఇచ్చట నీను అను శర్వనామము వాక్యమునందు ద్విరుక్తమయ్యె. వచ్చిన+నీను అను పద ద్వయమును వచ్చితిని అని సంక్షేపింపఁగా, కడపటనుండు ఇని అనుదానిని ప్రత్యయ ముగా గ్రహించుటచే నాదోషము మరిహృతంబగును.

వైశిష్ట్యమునకు సంక్షిప్తమయిన కాలవాచక క్రియాదూషములందు పూర్వపదములయిన ధాతుజన్యనామ విశేషణముల యంత్యములును కాల వాచకమయిన అగమముగా గ్రహింపవలయు.

త్రి కాల రూపము.

67. వర్తమానమునందు ధాతు ప్రత్యయములకును ధ్యమున చున్నాగమముండును.

ఉ. వచ్చుచున్నవాడు } = వచ్చు + చున్న + వాడు.
వచ్చుచున్నాడు }

వాడు ప్రత్యయముయొక్క వకారము పాక్షికముగా తోసింప వచ్చిన వాడు వచ్చినాడను రెండురూపములువచ్చినవి. అట్లే విహవచనములో వచ్చినవారు వచ్చినారు అని రెండురూపములు గలవు.

ప్రాచీన వర్తమాన రూపములయిన 'చేస్తాడు, వస్తాడు, తెస్తాడు, పోతాడు' అనునవి నన్నయభట్టారకులు మొదలయినవారి కాలముననే గ్రామ్యములని ఎన్నఁబడి నక్కవులచే గ్రహింపఁబడనివయ్యె. అయినను అవియే శుద్ధమయిన వర్తమానరూపములని వానికి సమానములయిన కర్ణాటక ద్రవిడ మలయాళ క్రియాపదములతోఁ బోల్చినఁ జెలియవచ్చును.

ఉ.	తెనుఁగు.	కన్నడము.	ప్రా. ద్రవిడము.
	చేస్తాడు	} గెయ్యుతానె.	} కెయ్యవణ్:
	చేయుతాడు		
	వచ్చుతాడు	} తరుతానె.	} వరునన్.
	వస్తాడు		
	తెస్తాడు	} తరుతానె.	} తరునన్.
	తెచ్చుతాడు		

పోవుతాడు } హోగుత్తాన. పోగునన్.
పోతాడు }

ప్రా. మలయాళము.

చేయున్నాన్.

తరున్నాన్.

వరున్నాన్.

పోగున్నాన్.

అరవమునందు శైయ్యునకా అనురూపము తొల్లాప్యమును ప్రాచీన వ్యాకరణమందును ప్రాచీన కావ్యములందును వచ్చును. వెనుకటి భాషలలో శైయిగిన్నాన్ శైయ్న్తాక అని వికృతముగా విశేషముగాఁ బ్రయోగింపఁబడును. ఈరూపమునుబట్టి తెగుఁగునందు చేయుచున్నాడు అనురూపము సిద్ధించి వర్తమానకాలమున గ్రంథములందును సామాన్య వ్యవహారమునందును ఉపయోగింపఁబడుచున్నది.

తె. చేయుచున్నాడు = చేయు + చున్న + వాడు.

అ. శైయిగిన్నాన్ = శైయ్ + గిన్న్ + అవన్.

68. చేస్తాడు మొదలయినవి కవిప్రయోగమునందు లేకపోయినను సాధారణవ్యవహారములలో తఱచుగా ఉపయోగింపఁబడుటచే వాని? లక్షణము చెప్పట యావశ్యకము.

గ్రామ్యమని సత్కవులచేవిడువఁబడిన ఈప్రాచీన క్రియలయందు, ఉత్త, త అనునవి వర్తమానకాలవాచకాగమములు.

ఉ. చేస్తాడు, నేస్తాడు.

కొట్టుతాడు, రిట్టుతాడు.

శ్రియ, వరుది, తరుది, పోది అగు వర్తమానార్థకరూపములు మధ్యమ పురుషైకవచనమందు అరవకావ్యములలోఁ బ్రయోక్తములయియున్నవి. వాని

యందువచ్చు దశావస్థలను ప్రజెప్పిన వర్తమానకౌటవాచకౌగమముయొక్క తకారముతో సరిబరించుచున్నది.

ఈరూపములను చున్నానుబంధములయిన రూపములవలె నమస్త పదములు.

69. ధాత్వంతోకారమునకు అజాది ప్రత్యయము పరమగునపుడు లోపము.

జేయు + శత = చేయుత.

జేయు + ఇ = చేసి.

జేయు + క్ = చేయక. [నకు సత్వము.

ఉ. చేస్తాడు = చేయుత + వాడు. రాగల మాత్రముచే యకారము

చేస్తాది = చేయుత + అది.

చేస్తారు = చేయుత + వారు.

చేస్తాది = చేయుత + అది.

చేస్తాది = చేయుత + అది.

చేస్తావు = చేయుత + ఈవు.

చేస్తారు = చేయుత + ఈరు.

చేస్తాను = చేయుత + నీను.

చేస్తాము = చేయుత + నీము.

కొట్టుతాడు = కొట్టుత + వాడు.

కొట్టుతాడు = కొట్టుత + వాడు.

ఇట్లే కొట్టుతాది కొట్టుతాది మొదలయినవి యూహ్యములు.

70. గుణకారంత చకారంత ధాతువులకు పరంబుగ ఉత్తాగమముయొక్క ఉకారమునకు లోపము రాగా ధాత్వంత చయలకు సత్వము.

౬౯-వ విధిచేత ధాత్వంతమునందుండు ఉకారమునకు లోపము.

- ఉ. చేయుత = చేయ్ + త = చేస్త; చేస్తాడు,
 నేయుత = నేయ్ + త = నేస్త; నేస్తాడు,
 పలచుత = పలచ్ + త = పలస్త; పలస్తాడు,
 వచ్చుత = వచ్చ్ + త = వస్త; వస్తాడు,
 తెచ్చుత = తెచ్చ్ + త = తెస్త; తెస్తాడు,
 ఈడుచుత = ఈడుచ్ + త = ఈడుస్త; ఈడుస్తాడు.

71 ఉండు ధాతువు త కారమునకు లోపము

ఉ. ఉండుత = ఉండ్ + త = ఉస్త = ఉంట. త కారమునకు టత్వము.
 ఉంటాడు ఉంటారు ఉంటాది మొదలయిన గ్రామ్యరూపక్రియలు ఇట్లు
 వచ్చును. త కారమునకు నత్వము వచ్చినయెడల ఉన్నాడు, ఉన్నారు,
 ఉన్నది మొదలయిన రూపములు వచ్చును.

72. నకారంత ధాతువులకు పంబుగ త కారమునకు టత్వము.

- ఉ. అనుత = అన్ + త = అంట; అంటారు,
 తినుత = తిన్ + త = తింట; తింటారు.

ఇట్లు కొంటారు వింటారు మొదలయినవి ఊహ్యములు.

73. అంటారు అనుక్రియ అంట అంటాయని రూప భేదమును బొంది “ఇట్లు జనులు చెప్పుచున్నారు” అను నర్థమునందు బ్రయోగింపబడుచున్నది.

“తామంటలపగడలంట యేమంటపాడుకమంట” భాగ. ౧౦.

ఇది గ్రామ్యభాషలో ఆచారము మూలము.

౪౪. ఈ గ్రామ్యరూపంబునందు అది ప్రత్యయము అయి
అగును.

- ఉ. వస్తాది = వస్తాయి = వస్తయి.
పోతాది = పోతాయి = పోతయి.
తిట్టుతాది = తిట్టుతాయి = తిట్టుతయి,
కొట్టుతాది = కొట్టుతాయి = కొట్టుతయి.

ఇట్లే ఇరువది, ఇరువయి, ఇరువై, ముప్పది, ముప్పయి ముప్పై, అని
గ్రామ్యమునందు వచ్చును. ఇట్లే ప్రాకృతమునందును హరితి, హరిది, హరిఇ,
రుంభధి రుంభఇ అనివచ్చును.

75 భూత కాలము — భూతార్థకము లయిన క్రియల
యందు ఇత, ఇన ఆగమములు అగును. ఈ ఆగమంబులు సం
స్కృతంబునను గలవు.

- ఉ. పతిత = పత్ + ఇత ; చదువఁబడిన.
గదిత = గద్ + ఇత ; చెప్పఁబడిన.
జనిత = జన్ + ఇత : జనియించిన.

స్ఫుటిత = స్ఫుట్ + ఇత ; బగిలిన.

ఇచ్చట తకారము భూతార్థకమయినది, దానికి ఇకారము ఆగమము.
ఈతకారమునకు నకారము అదేశమగును.

- ఉ. త్రాణ = త్రాత = త్రా + త ; రక్షింపఁబడినది.
భగ్న = భక్త = భజ్ + త ; విఘనఁబడినది.
రుగ్ణ = రుక్త = రుజ్ + త ; రోగముగలిగినది.

ఇట్లే తెనుఁగునందును తకార సకారములు భూతార్థకములు. తకార
మునకు నకారాదేశము.

76. ఉత్తమ మధ్యమ శ్రుమంబులందు ద్వితీయ భూతంబునకు ఇతాగమమును, ప్రథమ భూతంబునకు అన్ని పురుషంబులందును ఇనాగమము నగు.

ఉ. చేసినాడు = చేసినారు మొదలయినవి ప్ర. భూ.

చేసితివి = చేసితిరి.

చేసితిని = చేసితిమి. } ద్వ. భూ.

77. ప్రత్యయభాగమయిన తాలవ్యాచ్చు పరంబగునపుడు ధాత్వంతయకారమునకు సత్వము.

ఁన విధిచేత ధాత్వంతో కారమునకు లోపము.

ఉ. చేసెన్, వెలసెన్, మెసెన్, కూసెన్, త్రోసెన్, వేసెన్.

చేసినాడు, చేసినది, చేసినది, ఈ క్రియలయొక్క సంజ్ఞేపరూపమయిన చేసెన్ అనునది స్త్రీపుంలింగంబులందు ఏకవచనమునకును నపుంసకమునందు రెండు వచనములకును వచ్చును.

ఉ. వక్షి చేసెన్. రాముడు చేసెన్.

పక్షులు చేసెన్. నీత చేసెన్.

ఏ.

ఐ.

పు. చేసినాడు

స్త్రీ. చేసినది.

స. చేసినది

చేసినవి.

ఈ నాల్గు రూపములలోను ప్రత్యయభాగమయిన 'అడు, అది, అవి, అది' అనునవిలోపంగా, చేసెన్ అనినవిలు మను. ఇకారమునకు ఎత్వము రాగా, చేసెన్ అని వచ్చినది.

78. పద్మాదులకు పరమైన ఇతాగమముయొక్క ఇకారమునకు లోపమును తకారమునకు పూర్వవర్ణాదేశమును సాక్షికముగ వచ్చును.

ఉ. పడినాడు = పడ్ + నాడు = పడ్డాడు.

పడు, ఇడు, చెడు, అడు, కను, కొను, తిను, మను, విను, చను, ఇవి పద్మాదులు.

ఇడ్డాడు	కన్నాడు	మన్నాడు
చెడ్డాడు	కొన్నాడు	విన్నాడు
అన్నాడు	తిన్నాడు	చన్నాడు మొదలయినవి.

ఈరూపములకు కావ్యములందు విశేష ప్రయోగములు లేవు.

79. ఇతాగమముయొక్క నకారమునకు యకారము ఆదేశమగును. యకారమునకు పూర్వమున్న ఇకారమునకు లోపము.

ఉ. చేసినాడు	= చేసియాడు	= చేకాడు
వేసినాడు	= వేసియాడు	= వేకాడు
కోసినాడు	= కోసియాడు	= కోకాడు
వచ్చినాడు	= వచ్చియాడు	= వచ్చాడు
తెచ్చినాడు	= తెచ్చియాడు	= తెచ్చాడు
తిట్టినాడు	= తిట్టియాడు	= తిట్టాడు
అడినాడు	= అడియాడు	= అడ్డాడు

చేసినాడు మొదలయినవాని గ్రామ్యరూపములయిన చేకాడు మొదలయినవానికిని వైజెప్పిన చేకాడు మొదలయిన దూపములు వచ్చును. ఈక్రియలు గ్రామ్యములు.

80. ఆ యకారమునకు తాలవ్యహలంత ధాతువులకు పరంబుగ లోపంబగు ఇతర ధాతువులకు పరంబుగ లోపంబు లేదు. ఇది వైఁ జెప్పిన ఉదాహరణంబులచేత వ్యక్తమగు.

తాలవ్య హలంశ ధాతువులు చేయు, పేయు, కోయు, వచ్చు, తెచ్చు మొదలయినవి.

81 బహువచనమందు యకారమునకు పరమైన ఆకారోకారములకు వర్ణసమీకరణవిధిచేత ఇత్యమును య లోపంబును వచ్చును.

ఉ. చేకారు = చేక్యారు = చేక్యరి = చేసిరి.

కొట్టారు = కొట్టిరి = కొట్టిరి.

తిట్టారు = తిట్టిరి = తిట్టిరి.

ఆడారు = ఆడిరి = ఆడిరి.

ప్రాచీన వైయాకరణులు యథేచ్ఛముగా కొన్ని విభక్తి రూపములను శుద్ధములని గ్రహించి కొన్నింటిని గ్రామ్యమని విడిచిపెట్టినారు. కొట్టారు చేకారు అనువానిని కొట్టినారు, పేసినారు అనువానియొక్క వికృతములని పరిత్యజించిరి. ఇట్లుండఁగా కొట్టారు, పేకారు అనునవి తిరిగి వికారములనుబోడి కొట్టిరి పేసిరి అని కాఁగా వికృతములయొక్క వికృతములయిన ఈరూపములను ప్రాచీనపండితు లతిగ్రామ్యులనివిడువక యెట్లు పరిగ్రహించిరో తెలియదు.

82. ఆయాంతంబును గురువిరహితమును అయిన ఏకస్వర ద్విస్వర ధాతువులకు పరంబుగ ఆగమముయొక్క ఎకారమునకును ఇంచు ప్రత్యయముయొక్క ఇకారమునకును పూర్వమున ఇయాగమము వచ్చును.

అయాంతము యకాంతముకాని ధాతువు. భుజించు, భుజియించు, జనించు, జనియించు, మొదలయినవి. నయించు; దీనియందు ధాతుభాగముయిన నయ్ యంతము; నయియించు అని రాదు.

ఉ. నగెను = నగియెను, వడెను = వడియెను. కొనెను = కొనియెను.

౩౩ నకారాంత ధాతువులకు పరంబుగ ఇతాగము యొక్క ఇకారమునకు లోపమును తకారమునకు టత్వమును పాఠికముగ నగును.

ఉ. అనితిని = అంటిని అనితిరి = అంటిరి. అనితిని = అంటిని. అనితిమి = అంటిమి.

ఇట్లు తిను, విను, కను, చను, మను, కొను మొదలయినవాని రూపము లాన్యములు. వర్తమానంబునందు అంటారు, వింటారు, తింటారు మొదలయినవానియందలి తకారమునకు టాదేశమువచ్చుటను చూడుము.

ఈనూత్రంబునందు చెప్పబడిన ఇలోపము గ్రామ్యమునందు యాంత చాంత ధాతువులకు పరంబుగ విహంబుగ వచ్చును.

ఉ. చేస్తినీ, చేస్తినీ, మోస్తినీ, లెస్తినీ, వస్తినీ.

౩౪. ఉండు ధాతువుయొక్క దువర్ణమునకు ఇతాగము తకారము పరమగునపుడు లోపము వైకల్పికము. దువర్ణము లోపించునెడ తకారమునకు పైసూత్రముచే టత్వము.

ఉ. ఉండితిని = ఉంటిని. ఉండితిరి = ఉండిరి.

ఉండితిని = ఉంటిని. ఉండితిమి = ఉంటిమి.

౩౫. ఇవి ఉవు ప్రత్యయముల తుది యక్షరమునకు లోపము పాఠికముగ నగు.

ఉ. అనితివి = అనితి చేసితివి = చేసితి. పోతివి = పోతి.
వండితివి = వండితి.

36 భవిష్యత్కాలము.—భూతమునందు చేసినాడు, చేసినది, చేసితివి అను క్రియలు చేసె అని సంక్షిప్తమయి నట్లు భవిష్యత్తునందు చేయువాడు, చేయునది, చేయునవి అను నవి చేయుకొని అని సంక్షిప్తమయ్యెను.

అరవమును శెయ్యువ్ అనునది శెయ్యుకొ శెయ్యుకో చెయ్యదు శెయ్యన అను నీనాల్గుక్రియలకు విదులుగావచ్చుచున్నది. చేయువాడు అను క్రియలో చేయు అను ధాతువునకు వెనుక నకారము లుప్తమయి యున్నది. ఈ నకారము చేయునని చేయునవి అను క్రియలలో ప్రత్యయ ములకు పూర్వముననున్నది. ఈరకము అరవములోనుండు శెయ్యువ్ అను క్రియయొక్క తువలోనుండు మకారమునకు అదేకముగా వచ్చినది. అరవములో శెయ్యువ్ అనుక్రియ శెయ్యుండు అని వికృతమయివచ్చును. ఇదియే తెనుగున చేసితిమి అయినది. దీనికి ఉను అను అంత ప్రత్యయ మును చేర్చి వర్ణసూత్రమునిధిచే ఎకారమునవచ్చి ఉను ప్రత్యయముయొక్క ఉకారములను సాక్షికముగా ఇకారములుగా మార్చిన

చేసిడును

చేసిడిని

అని రెండు రూపములు సిద్ధించుచున్నవి.

ఇట్లు స్త్రీలింగ పులింగములందు ఏకవచనమునందు నభివక్తలింగము నందు రెండు వచనములందును మూడు రూపములు వచ్చుచున్నవి.

ఉ. పక్షి } కూయును.
పక్షులు } కూసిడిని.
              } కూసిడును.

బాలుడు } చదువును, చదివెడిని, చదివెడును.
బాలిక }

87. భూతభ. వ్యక్తులందు తాలవ్యాచ్యులంబట్టి యకారంబునకువచ్చు నకారము ఈ సంక్షిప్తరూపంబులందు ఉకారమునకు మునుపుగూడ గ్రామ్యంబునందు వచ్చును.

ఉ. తెలుసును, చేసును, వ్రాసును, పోసును, మేసును.

88. వైశేష్య సంగీత శ్రీయలయొక్క తుది నకారమునకు వాక్యంతమునందు లోపము విభాషనగును.

ఉ. అగును - అగు. చేయును - చేయు. వచ్చెను - వచ్చె.

ఈశ్రీయ ధాతుజన్య భవిష్యదర్థక నామవిశేషణములతో నేకరూపము అయినప్పటికిని, ఆరెండుశ్రీయలును భిన్నములని తెలిసికొనవలయు. నామవిశేషణములు పూర్వము అకారంతముగానుండి వెనక నాయంతాకారము లొపించి దానికి పూర్వమునందుండు వకారము అరవమునందు మకారమును తెనుగన నకారమును అయ్యె, కన్నడమందు మఱికయుండును.

ఉ. క. పాడువ. అ. పాడుమ్. తె. పాడుక్. 'పాడగల'

89 మధ్యమోత్తమపురుషములయందు ఉదాగమము భవిష్యత్కాల వాచకమయినది, ఈ ఉదాగమముయొక్క దకారము కన్నడ ద్రవిడభాషలలోని ఉదాగమముయొక్క వకారస్థానమందు ఆ నైశమయినది.

తె.

కన్న.

ఉ. చేయుదు = గెయ్యివి.

చేయుదురు = గెయ్యివిరి.

చేయుదును = గెయ్యివెను.

చేయుదుము = గెయ్యివెచ్చె.

అర, శెయ్యె	=	శెయ్యె.
శెయ్యెర్	=	శెయ్యెర్.
శెయ్యెక	=	శెయ్యె.
శెయ్యెం	=	శెయ్యెమ్.

నాల్గవ వరుసలో ఆటవరూపములందు వకారమునకు దకారాదేశము పాక్షికముగా వచ్చినట్లు తెనుగునందు దకారాదేశము నిత్యము.

90 భవిష్యత్కాలాగమ మయిన ఉద్ అనుదాని యొక్క ఉకారమునకు ఎకారము వైకల్పికముగ నాదేశమగు. అదేశపూర్వమయిన యాకు నిత్యము. (75 నూ.)

ఉ. చేనెదవు - చేనెదరు - చేనెదను - చేనెదము.

91. ధాత్వంతముననందు అస స్వార పూర్వకమయిన చకారమునకు ఉదాగమము పరంబగునపుడు వైకల్పికముగా పత్వము అగును.

ఉ. అకర్ణింపుదురు	=	అకర్ణించు + ఉద్ + ఉరు.
దంపుదురు	=	దంచు + ఉద్ + ఉరు.
చింపుదురు	=	చించు + ఉద్ + ఉరు.

దత్వము లేనిపక్షమున ఉదాగమమునకు పూర్వమయిన చుకారము నకు లోపమును దకారమునకు తత్వమును అగును.

ఉ. అకర్ణించుదురు	=	అకర్ణింతురు.
దంచుదురు	=	దంతురు.
చించుదురు	=	చింతురు

ఈ కార్యము ఉదాగమముయొక్క ఉకారమునకు ఎత్వము వచ్చిన పక్షమున లేదు; అకర్ణించెదరు-దంచెదరు-చించెదరు.

92. ధాత్వంతమునందు చకార ద్విత్వమునకు ఉదాగమము పరంబగునపుడు ఆయాగమముయొక్క ఉత్తనకు లోపమును చకార దకారములకు తద్వయాదేశమును అగును. దీర్ఘపూర్వమయిన చకారమునకు లోపము; దకారమునకు తత్వము

ఉ. వచ్చుదువు = వచ్ఛ్ + దువు = వత్తువు.

తెచ్చుదువు = తెచ్ఛ్ + దువు = తెత్తువు.

నొచ్చుదువు = నొచ్ఛ్ + దువు = నొత్తువు.

ఇచ్చుదువు = ఇచ్ఛ్ + దువు = ఇత్తువు.

చూచుదువు = చూచ్ + దువు = చూతువు.

ఈ కార్యము ఉదాగమముయొక్క ఉకారమునకు ఎత్వము వచ్చిన పక్షమునలేదు. వచ్చెదవు, తెచ్చెదవు, నొచ్చెదవు, ఇచ్చెదవు, చూచెదవు.

93. ధాత్వంత యకారమునకు ఉదాగమము పరంబగునపుడు ఉకారలోపము పాక్షికము. ఉకారలోపము వచ్చుచో యకారలోపమును దకారమునకు తకారమును అగును.

ఉ. వేయుదురు = వేతురు

వ్రాయుదురు = వ్రాతురు

మోయుదురు = మోతురు

} ఇవి గ్రామ్యరూపములు.

94 ఈ భవిష్యద్రూపమునందు ఉత్తమపురుష బహువచనముయొక్క ఉదాగమమునకు ఎకారాదేశములేక అముప్రత్యయమునుచేర్చుగా ఉభయప్రార్థనార్థక క్రియవచ్చును.

ఉ. ఉండుదము, ఉందము; ఉండు.

పోవుదము, పోదము, పోవు.

వత్తము, వచ్చు.
 ఇత్తము, ఇచ్చు.
 చొత్తము, చొచ్చు.
 నొత్తము, నొచ్చు.
 చూతము, చూచు,
 పీఠము } పీఠుచు.
 పీఠము }

95. గ్రామ్యుంబునందు భవిష్యదర్థకమునకు నేలు రూపములు గలవు. వానికి సంశయ భవిష్యద్రూపములని పేరు పెట్టవచ్చును. ఇవి కన్నడమునందు విశేషముగాఁ బ్రయోగింపబడుచున్నవి. భవిష్యత్కాలాగమమైన ఉద్ అనుదానికి మూల రూపమయిన ఉవాగమముయొక్క వకారమునకు యకారాగమము చేయుటచే నారూపము వచ్చును.

కన్నడము.		తెలుగు.
ఉ.	అడువను	అడ్యాను
	అడువగు	అడ్యాగు
	అడువరు	అడీరు
	అడువరు	అడ్యారు
	అడువి	అడీయ
	అడువిరి	అడీరి
	అడువెను	అడీను
	అడువెవు	అడీవు
		అడీము

అడువాడు, అడునది, అడునది, అడునవి, అను ఈనామగుక్రియలకు మాఱుగా అధును అనునదివచ్చునట్లు అడీని అనునది సంశయార్థము

నందు ఆనాలుగు క్రియలకు మాటుగా వచ్చును. అది ఆడును అనుదానికి సమానము. మిగిలిన ఐదురూపములును కన్నడ క్రియలనుబోలియున్నవి. నుభ్యమపురుషమునందు ఈకారమునకు ఏ కారమును, అదేను మొదలయిన రూపములయొక్క చివరయందు కన్నడ ప్రత్యయములకుఁబడులుగా లెనుఁగు ప్రత్యయములును వచ్చియున్నవి.

96. ప్రార్థనాద్యర్థకము.

౧. ప్రార్థనాద్యర్థకములందు కేవల ధాతువులు రూప భేదము లేక వచ్చును.

ఉ.	ఆడు	తిను	దాటు	మీరు
	పాడు	విను	చేరు	క్రోలు
	వేడు	కొను	లేరు	వ్రాలు
	పడు	కొట్టు	పారు	ప్రేలు
	చెడు	తిట్టు	కోరు	లేలు
	పఱచు	నడచు	కఱచు	చెఱచు

వీనిలో ధాతురూపములకు భేదము కలుగలేదు.

౨ విశేషధాతువులు రూపభేదముతో వచ్చును.

ఉ.	తె - తెచ్చు	చూడు - చూచు
	కా - వచ్చు	పో - పోవు
	విడు - విడుచు	ఈ - ఇచ్చు

వీనిలో ధాతురూపములు భిన్నమయి యున్నవి.

3. ధాతువులు పురుషప్రత్యయములతో జేరివచ్చు క్రియలు.

చేయుము = చేయు + ఉపరి.

చేయుఁడు = చేయు + ఉఁడు.

౪. ధాతువులు ప్రత్యయములతోను కాలవాచకాగమముతోను వచ్చును; ఈ క్రియలు భవిష్యదర్థక క్రియలు. అగును—నీకు శుభంబగును.

చేయుదము = చేయు + ఉద్ + ఆము.

పక్ష, శ్రోత, ఈ యిరువురయొక్క ప్రార్థన.

అగును చేయుదము ఈరెండును కేవలభవిష్యదర్థకములు. ప్రయోగజలముచేత నవి ఆశీరాద్యర్థకములయివవి. ఈ ప్రయోగము ద్రవిడ కర్ణాటక భాషలందును గలదు.

క. అం. ఎల్లర్ ఈగల్ ఆశ్వమేధపంమాడుపం.

అ. నామ్ ఎల్లార్ ఈళ్లు ఆశ్వమేధతైవజ్జువాం.

౫. భావనామములు ఆశీరాద్యర్థమునందుఁ బ్రయోగింపఁబడును.

నీకు మేలకలుగుతను, కలుగుతకా=కలుగుట; అ. కిడైత్తల్.

వాడు రాని. అ. అవన్ పరల్. క. అవను ఇరలి.

97. ధాతువులకు ఏకవచనమున ఉము ప్రత్యయమును బహువచనమున ఉండు, ఉండు ప్రత్యయములను చేర్చుటచే ప్రేరణాద్యర్థరూపములు గలుగును.

ఉ. చేయుము = చేయు + ఉము, అ. కేయుమ్.

చేయుండు } చేయు + ఉండు,
చేయుండు }

ఉమ్మనకు ప్రకృతి అణవప్రత్యయము ఉమ్. ఇది బహువచనమందు అణవముతో వచ్చినను ఇచ్చట ఏకవచనమందె ప్రయుక్తమగును.

ఉండు. ఉమ్మనలనఁబుట్టినది. ఉమ్+ఉ = ఉమ్+ఉ+ఉ. ఉకారము అంతమునందువచ్చిన నిరర్థక ప్రత్యయము. ఉకారము అగమము.

ఉమ్+డ్+ఉ = ఉన్+డ్+ఉ = ఉండు. నకారమునకు అనుస్వారా దేశము.

98. ధాత్వంతంబునందుండు ఇంచు చకారమునకు పకారమును ద్విరుక్తముకాని యన్యచ గారమునకు నకారమును ఉండు ఉండు ప్రత్యయములకు పూర్వమునందు ఆదేశము లగును. (౮౮)

ఉ. ఇంచు చకారము. పచించు పచింపుము.
పచింపుడు.
అడంచు అడంపుము.
అన్య చకారము. పిలుచు పిలుపుము.
పిలుపుడు.

ఖండబిందువుమీఁది చకారమునకును పకారమువచ్చును.

ఉ. తలంచు తలంపుము.
త్రేంచు త్రేంపుము.
తోంచు తోంపుము.
వంచునకు వైభాషికంబు.
వీచు వీచుము.
వీపుము.
నోంచునకు లేదు.
నోచు నోచుము.

బిందుపూర్వమయిన ధాతుజ చకారమునకు పకారము బహుళంబుగనగు.

తలంచు తలంపుము.
మించు మించుము.

కాంచు

కొంచుము.

ఇంచు

ఇంచుము.

99. కొన్ని విశేషరూపములు సూత్రవిరుద్ధములయి యుండును.

ఉ. రమ్మ = అ. వారుప్ = వ్రాప్ = వ్రమ్మ; ఉకారము అంత ప్రత్యయము ను మద్విత్వమును వకార లోపమును రాగా, వారుప్ రమ్మ అయినది.

రండు = అ. వారుప్. తె. వారుండు = వ్రండు.

లెమ్మ } అ. తారుప్ = లేరుము, తారునకు తెనుగున లేరు అదేశము,
లేరుము } రేఫలోపము, ఏకారమునకు హ్రస్వము, మకారమునకు ద్విత్వము.

లేరుండు } వైఁజెప్పినదానివలె.
తెండు }

ఇమ్మ = అ. ఈయుప్ = ఈయుము, యకారలోపము, ఈకారము నకు హ్రస్వము, మకారద్విత్వము.

ఇండు = అ. ఈయుప్. తె. ఈయుండు, యలోపము, ఈకార మునకు హ్రస్వము.

అగుము }
కమ్మ } అవుము, ఔము, అవుండు, ఔండు
అగుండు }
కండు }

అగుము పాక్షిక వర్ణ ప్లురిచేత కాము అయ్యె, అకారమునకు హ్రస్వము, మకారమునకు ద్విత్వము.

అగుండు వర్ణ ప్లురిచేత కాండు అగును. అకారమునకు హ్రస్వము రాగా కండు అగును. ఇక్కడ అనుస్వారమునకు ఏకలఘ్వ

క్షరము పూర్వమందు లేక యుండుటచేత ఆర్థానుస్వారా దేశము లేదు.

పో.	పోవుము	నేరుచు.	నేరువుము	పిలుచు.	పిలుపుము
	పోయ్వు		నేరుము		పిలుము
	పోవుండు		నేరువుండు		పిలువుండు
	పోండు		నేరుండు		పిలుండు.
కొను.	కొనుము	చొచ్చు.	చొరుము	చూచు.	చూడుము
	కొమ్ము		చొరుండు		చుమ్ము
	కొనుండు	నొచ్చు.	నోవుము		చుము
	కొండు		నోవుండు		చూడుండు
		లేచు.	లేమ్ము		చుండు
			లేండు		చుడు.

చుండులొనుండు పూర్ణానుస్వారమునకు పాక్షికముగ వర్ణానుస్వారము అగును.

100. అన్ ప్రత్యయాంత భావనామముప్రేరణాద్యర్థమునందువచ్చును. ఈరూపమునకు కన్నడమునందు ఉండునట్లు ఇకారము అంతమునందుండును.

ఉ. వాడుచేయని - చేయని = చేయన్ + ఇ.

క. అవమగెయ్యలి - గెయ్యలి = గెయ్యల్ + ఇ.

కాని		(అను)
అనని	-	నాని (అను)
కనని	-	కానని (కను)
పోవని	-	పోని (పో)
నేరువని	-	నేరని (నేరుచు)
లేరని	-	లేని (లేచ్చు)

ఈయని	-	ఈని	(ఇచ్చు)
చొరని	-		(చొచ్చు)
నోపని	-	నోని	(నొచ్చు)

101 కాని యనునది భేదార్థమందు క్రియావిశేషణమగును.

ఉ. 'నీకు నీళ్ళయంద యాజకత్వము సేయనోపుంగాని యొరులోపరు'.

అది.

వ్యతిరేక సంభావనార్థమునందును వచ్చును.

ఉ. 'వానింజాచికాని కడువనొల్లను'. అది. 'వానింజాడనియెడల నేను కడువనొల్లను' 'నాయుదరము భేదిల్లినంగాని యిమ్మునికుమారుండు వెలువడ నేరండు' అది. 'నాయుదరము భేదిల్లని యెడల నిమ్ముని కుమారుండు వెలువడ నేరండు.' వికల్పమందు నేడుకాని, రేపుకాని, వాడుకాని వీడురాని. ఇట్లే కన్నడమందు అవనాగలి ఇవనాగలి బరలి.

102. తన్ (అటవమునందు తల్) అంతమందుగలిగిన భావనామము ఆశీర్థంబున వచ్చును.

ఉ. అనుతక, కావుతక, కాతక. పోవుతక, కలుగుతక.

103. ద్రవిడంబునందు కైయను క్రియానామప్రత్యయము తెనుగొన 'క' అని యగును. ఈ క ప్రత్యయంతమయిన పదములు రాక, పోక, అనిక, తూనిక, మొదలయినవి. ఈ క్రియ గ్రామ్యంబునందు వ్యతిరేకంబున వచ్చును. నీవు అపనిచేయక; నీవునడవక. ఇట్లు మధ్యమపురుషంబునందు వచ్చును.

104. అగుధాతువునకు కప్రత్యయము చేర్చుటవలనఁబుట్టినది కాక; ఇదిమాత్రము ప్రార్థనాద్యర్థమునందు వచ్చును.

ఉ. అట్టులకాక.

ఈక్రియ అభావసంభావనయందును 'కాని' వలె వచ్చును.

ఉ. "నీవు నలునడుం బేరితో దేవివైన గాక

నీ నమజ్జ్వలహాపకాంఠివిభవ

నిత్య సౌభాగ్య భాగ్యా భిజాత్య భద్ర

లక్షణావళులవి పథలంబులగునె". ఆరణ్య.

105. అది ప్రత్యయమును భవిష్యదర్థక క్రియాజన్య విశేషణమునకు చేర్చుటచే బుట్టుపట్టి భవిష్యదర్థక భావ నామము. విధ్యర్థమునందు వచ్చును.

ఉ. నీవు ఈకార్యమును చేయవది.

క. నీను ఈకార్యవన్ను గెయ్యవను.

అర. నీ ఇక్కార్యతైచ్చెయ్యదు.

ఉ. "ఇచ్చునది భవము పాత్రున

కచ్చుగ నొరువేడకుండునది యభిమాలులై

వచ్చిన యాకార్యులవృథ

పుచ్చకయిండునదివర్వభూతప్రీతికా". జక్కన విక్రమార్క.

106. భవిష్యత్కాలమునందు ఉదాగమమును అము ప్రత్యయమును బొందిన ఉత్తమపురుష బహువచనక్రియ ఉభయప్రార్థనార్థమునందు వచ్చును.

ఉ. మనము చేయదము,

వత్తము=వచ్చుదము.

మనయశోద చిన్న మగవాని గనెనట

చూచిన త్తమమ్మ నుదతులార. భాగవ.

పదము=గోవుదము.

పదమూయెడోటఁ జరింపఁజికికా. మను.

107. భసిష్యత్కాలమునందలి ఏకవచనమునకు వచ్చె
దు డీన్, ఎఱిక్, ఎడున్, ప్రత్యయంతములయిన క్రియలు ఆశీ
రర్థమునందు బ్రయోగింపబడును.

ఉ. నీకు శుభంబగును. నీకు మేలుకలిగెడిని. నీకు మేలుకలిగెడును.

“అర్తిహరక్రియాభిరతుఁడై కృతసన్నిధియై ప్రదక్షిణా

వర్తకిభాగ్రహస్తముల వహ్నిమహాద్విజ దివ్యమంత్ర ని

ర్వర్తిత హవ్యమల్ గొనుచు శారిజవైరి కులేశ నీకు నుం

శూర్త మనోరథంబులును మిణ్ణుఫలంబులునిచ్చుచుండెడుకా.” భార.

108. అస్పృత్యయమును జేర్చుటచేత భావనామములు
సిద్ధించును.

ఉ. జేయకా, రాకా, పోకా, నడవకా, కుడువకా

కన్న. గెయ్యల్, జరల్, పోగల్, నడెయల్, కుడియల్.

ఆర. జెయ్యల్, వరల్, పోగల్, నడక్కల్, కుడిక్కల్.

109. ఈ అన్నంతనామములు ప్రథమాచతుర్థి సప్తమీ
విభక్తులందువచ్చును. చతుర్థిసప్తమ్యర్థములందు విభక్తిప్రత్య
యము చేర్పబడదు.

ఉ. చేయకా, తగును, ఆగును, వచ్చును.

క. గెయల్, తగునుం, ఆక్కుం, జరుక్కుం.

ఆ. జెయల్, తగున్, ఆగున్, వరున్.

తె.

క.

ఆ.

జేయకా వచ్చిశాఁడు. గెయ్యల్ జిందను. జెయ్యవండాకా.

చేయకా ‘జేయుటకు’ అని యర్థము.

నూర్త్యుడుదయంపకా నేను లేచితిని.

ఉదయింపకొ, 'ఉదయించుటయందు' ఉదయించుకాలమునందు అని యర్థము.

ఇట్లు చతుర్థీ సప్తమీ విభక్త్యర్థములతో విభక్తిప్రశ్నయములు లేక వచ్చు అన్నంతభావనామములకు తుమాన్నంతమని ప్రాచీనులు పేరుంచి యున్నారు.

110. అన్పిత్యయము పరమగునపుడు ధాత్యంతము నందుండు ద్వీరుక్తమును బిందుపూర్వమునుగాని చకారము నకు వత్వము.

ఉ. అఱవక్ = అఱచు + అన్.

కఱవక్ = కఱచు + అన్.

ఇట్లు,

నిలువక్ నిలుచు

నడవక్ నడచు

మఱవక్ మఱచు

విడువక్ విడుచు

పోవక్ పోచు

కావక్ కాచు

లేవక్ లేచు

ఈడువక్ ఈడుచు

ఊడువక్ ఊడుచు

పీరువక్ పీరుచు

111. బిందుపూర్వక చకార మంతమందుఁగలిగిన ధాతువులకు పరముగ అన్పిత్యయము రాఁగా చకారమునకు వత్వము.

నురింపక్ నురించు

స్తురింపక్ స్తురించు

పంపక్ పంచు

వంపక్ వంచు

చింపక్ చించు

వింపక్ వించు

క్రిందవచ్చునవి విశేషరూపములు.

నేరువక్
నేరక్

} నేరుచు

కొలెక్
కొలెక్

} కొను

కొనక్
కొన్

} కొను

పిలువక	} పిలుచు	కాక	} అగు	లేరక	} లేవు
పిలక		కక		లేన్	
పోలక	} పోలు	నాక	} అను	రాన్	వచ్చు
వలక		అనక		ఈయక	} ఇచ్చు
లలక				ఈక	

పోలక, వలక, కొలక, కోలక పీనియందు అన్విత్యయాకారమునకు ఎత్వము. పోలకయొక్క ఓకారమునకు అకారమును బకారమునకు వకారమును రాగా 'వలక' సిద్ధించును. కొను ధాతువుయొక్క నకారమునకు లత్వమును ఓకారమునకు పాక్షిక దీర్ఘమును రాగా కొలక కోలక అగును.

వానింబోలక 'వానిని పోలునట్లు' అని యర్థము.

వానివలక=వానినివలక = వానికవలె వలక శబ్దముయొక్క అద్యవకారము స్థిరము అగుటచేత పూర్వమయిన నకారమునకు లోపము.

నాటంగోలక=నాటనుకొనిక; అనగా 'నాటను మొదలుగా' గాని' అని యర్థము.

కొలక "అరామక్షోణికిఁ జన్ననాటంగోలె". పను.
కోలక

"జనసుతయేనుహిడింబుం

దనురక్కనుచెలియలం బ్రయంబున వినుఁ జా

చిన యప్పుట 'కోలెను' గడు

మనోజశరపీడ్యమాన మాననై లిక." భార.

"ఇతఁడుపుట్టిన 'కోలెను' నెనకమెనఁగ." భార.

నాక=అనన్.

"దీనిగనన్తి 'నా'వరఁగు దివ్యమునందుఁడు తొల్లి ప్రీతితో భూసుత యగ్నిదేవ్యుడను భూరి మనీంద్రునకిచ్చె". భార.

“మానిసు లసత్యవచనలు

‘నా’ నిట్టు లసత్యభాషణం మితితంబే”, భార.
ఈ = ఈయన్.

“...వరం

‘వీ’వచ్చిరి గోరుమెద్ది యివ్వమనీకున్”, భార.

112. కాక - కక ఈరెండును నామములతోను
అన్నంతములయిన యితరభావనామములతోను అనుప్రయుక్త
ములయి నామముగను క్రియావిశేషముగను వచ్చును.

చూడఁగన్ = చూడక + కన్. చూడక ‘చూచుట’ కక
(అగన్) ‘అగినపుడు’ అనగా, ‘చూచునపుడు’ అని యర్థము.

చూడఁగవలయు, చూడక+కన్+వలయు. చూడక ‘చూచుటయ
ను కార్యము’, కన్ ‘అగుట సంభవించుట’ వలయుకా ‘ఇవ్వమగును,’
‘చూచుటయనెడు కార్యము సంభవించుట ఇవ్వమగును’ అనగా ‘చూ
చుట యివ్వమగును’ అనియర్థము.

“‘అచ్చముగ’మూడుమెచ్చలు

మెచ్చిరిఁటి తమనఁగరుణమిత్కుటమయ్యెకా

‘నిచ్చలముగ’నడుగుమునీ

కిచ్చెదవతిసినవరములెయ్యివియైనకా”. హరిశ్చం.

“దలముగ మేననెల్ల భసితంబెసలార నలంది చర్చ మి

మ్ముల మెయిఁగప్పి భూతగణము ‘లృఙీయింపఁగ’ నిప్పరేక భూ

ముల వసియించినట్టి ననుఁబోలినవాడవు నీవు నీకు నో

నలినహితాన్వయాభరణ నాన’వహింపఁగ’నేటికిమైయికా.” హరిశ్చం.

“మందాకినీపాండుమహితనైకతములఁ గ్రీడనల్పఁగ’నీకుఁబ్రియమకాదె”.

శృంగార నైషధము.

“శ్రచ్చటనేటవచ్చియిటగడ్వినుహమునిఁజూచి‘పోవఁగా’వచ్చితిమి”భా.

“అమితపరాశ్రమంబును రయంబునులావును గల్గుభేదరొ
త్రముడవు తూని నీదయిన దాస్యమువావ‘కొనంగ’ నీకుఁ జి
త్రముగలదేనిభూరిభుజదర్పముశక్తియొ‘నేర్పడంగ’ మా
కమ్మతము దెచ్చియిమ్ము.” భార.

“అసి‘పోవఁగ’వచ్చునె.” హరిశ్చం.

113. ఈక్రియానామము వలయాద్వలతోఁ జేరి వా
నికి గర్తగావచ్చును.

ఉ. చేయక + వలయును.

- వలదు.
- కూడును.
- కూడదు.
- చెల్లును.
- చెల్లదు.
- తగిను.
- తగదు.
- వచ్చును.
- రాదు.
- అగును.
- కాదు.

‘కావలయును’=కొక + వలయును.

“నాకుద్భవితైదేవుక్రమండు దీర్ఘాయురారోగ్యైశ్వర్య విజయమున్విజయం
దును పరిశక ర్తయఁ ‘గావలయు’ ” భార.

‘తలంపవలయును’=తలంపక + వలయును.

“క. జననాథపేటపమున

గొనకొనికన్వాశ్రమమునకున్వచ్చిముదం

బున నందు నీవునా కి

చ్చినవరముఁదలంపఁవలయుఁచి త్తములోనకా”. భార.

‘చేయందగును’=చేయక + తగును.

“నాయందుఁదొంటియట్టుల

చేయుచునుగ్రహమపజ్ఞ ‘సేయందగునే’”. భార.

‘సేరఁబోలును’=సేరక + పోలును.

“ఉ. ఇమ్ముగ నాత్మరక్ష విధియుంచువిధమున మంత్రరక్షయ

త్నమ్మునఁ జేయఁగావలయుఁ దత్పరితః శక్తిశైల్యకా

ర్యమ్ములు సిద్ధిఁబొందుఁ బరమార్థము మంత్ర విభేదమైనఁ గా

ర్యమ్ములునిర్వహించుఁగల్గుచున్నతికైనను ‘సేరఁబోలునే.’” భార.

‘ప్రేయంగవలయు’=ప్రేయక + కాక + వలయు.

“పొంగియింకొక్కమాటు‘ప్రేయంగవలయు’”. హరిశ్చం.

‘పలకఁగనగును’=పలకక + కాక + అగును.

“క. భూవినుత నిన్నుఁ ద్రిభువన

పావను నకుచివని యెట్లు ‘పలకఁగనగు’ న

దేవిపవిత్రపతివ్రత

గావున నకుచులకుఁ గానఁగాదనవద్యా”. భార.

ఈభావనామముయొక్కకుది నకారము సంధివిధులచేతఁ బలువిధముల
మాటిపచ్చుటఁబట్టి దీనిని గొందఱు బండితులు ఉత్తరపదములకుఁ గర్తృ
పదముగా గ్రహింపక వానిలోఁజేర్చి ఒకకల్పముగా గ్రహించి పద ష్టరూ
పమునకు విరుద్ధముగా లక్షణముచెప్పిరి. అది యెట్లునఁగా, చేయకవల
యును అను రెండుపదములను ఒకపదముగా గ్రహించి దానిని వాక్యమునకుఁ
గ్రయఁగాఁజేసికొనిరి. ఆక్రియయొక్క సమవ్యర్థమునకు నాఁడు అధికమైన

కర్తకౌఁబట్టి యీలక్షణము కేవలార్థికము. శబ్దస్వరూపమునుబట్టి అక్షణము చెప్పునెడల వలదు కూడదు అనుపదముల తునివిదు అను సమంశకల్పిండ్లక వచనప్రత్యయము వాఁడు అను కర్తకు విరుద్ధమగుటచే వలయు మొదలయినవానికేఁ బూర్వపదమే కర్తయనుట యుక్తము.

భ విష్య దర్థ క్రి యా విశేషణము.

114. అన్ ప్రత్యయాంతమయిన భావనాదుము చతుర్థి విభక్త్యర్థమున విభక్తి ప్రత్యయము లోపింప భువిష్యదర్థ క్రియావిశేషణముగావచ్చును. దీనికే తుమున్నర్థకమనిపేరు.

చేయఁబోయినాఁడు 'చేయుటకుఁబోయినాఁడు'.

పఠింపఁ బాఠశాలకేగినాఁడు. 'పఠించుటకుఁగాను పాఠశాలకు పోయినాఁడు'

'పఠకణ' పలుకుటకు.

"నాయొద్దనె 'పఠక' నీకు నానఁయులేదే". భార.

'ఈణ' = ఇత్యుక్త ఇచ్చుటకు.

"వరం

'వీ'వచ్చిరిఁగోరుమెద్ది యిష్టమునీకుణ". భార.

115. ఈయర్థమునందు కాణ, కన్ అను భావనాదుము అను ప్రయుక్తమగును.

'చేయంగణ' = చేయన్ + కాణ ; చేయణ 'చేయుట', కాణ అగుటకు.

"వీను గఁచుం దనువాడ మ

వఱియను సయన్నితుండ బృహస్పతి సుతుండణ

మాతుగ వచ్చితి నీకును

భానునిభా శిష్యవృత్తిఁ 'బనిసేయంగణ'." భార.

‘లేరగ’ = లేర + గ ; వైఠిపినదానివలె, తెచ్చుటకు అవి
యర్థము.

“అడవికిఁ బువ్వులు ‘లేరగ’
వడి సరిగిన కఁచునిఁ జంపి వానిని దనుజుల్
పొడవుగడఁ గాల్చి నురతోఁ
దడయక యబ్బుది కుఱుఁ ద్రావించి రొగింక”. భార.

భూతార్థ క్రియా విశేషణము.

116. ధాతువునకు ఇకారము చేర్చుటచేత భూతార్థ
క్రియావిశేషణము వచ్చును.

ఉ. వచ్చి = వచ్చు + ఇ.   ఆడి = ఆడు + ఇ.
తెచ్చి = తెచ్చు + ఇ.   కొట్టి = కొట్టు + ఇ.

ఈ క్రియలు ఆటవము మొదలయిన భాషలలో ఉకారాంతములు కాని
యితర ధాతువులవలె దుప్రత్యయము అంతమునందుఁ గలిగియుండినవి.
అట్లుండినయెడల అవి వచ్చిదు, తెచ్చిదు, ఆడిదు, పాడిదు అని యుండవ
లయు. దుకారములోపిండుగా వచ్చి, తెచ్చి, ఆడి, పాడి, అనిసిద్ధించినవి.

117. యకారాంత ధాతువులకు ఇప్రత్యయము పరం
బగునపుడు యాకు సత్వమగును. (౭౭-వ విధి చూడు).

ఉ. చేసి = చేయు + ఇ.
వేసి = వేయు + ఇ.
కోసి = కోయు + ఇ.

118. అగు పోవు ధాతువులకు ఇప్రత్యయము పరమగు
నపుడు గకార వకారములకు యకారాదేశంబు అగును.

ఉ. అయి = అగు + ఇ = అగి, అ. అగి;

అయి, ,, అయి.

పోయి = పోవు + ఇ = పోవి, ,, పోగి;

= పోయి, ,, పోయి.

119. ఈ క్రియావిశేషణముతో వేటుధాతువులు అను ప్రయుక్తములగుటచేత అనేక సమస్తధాతువులు పుట్టును.

ఉ. చేసివేసెను, చేసికొనెను, చేసియిచ్చెను, కట్టివేసెను, కట్టికొనెను, కట్టియిచ్చెను.

120. యకారాంతధాతువునకు కొనుధాతువు అను ప్రయుక్తమగునపుడు వైఃశిష్టిన ఇప్రత్యయమునిత్యము. ఇతర ధాతువులకు అనుప్రయుక్తమగునపుడు ఆ ప్రత్యయమునకు సాక్షికలోపము.

ఉ. చేసికొనెను, వేసికొనెను.

వ్రాసికొనెను, చూసికొనెను.

పట్టుకొనెను, పట్టికొనెను.

తిట్టుకొనెను, తిట్టికొనెను.

ఇకారము లోపింపక యుండుటకు కారణము నిమనంగా, ఇకారము చేరగా యకారమునకు సత్వము అదేకమగుచున్నది. ఇకార లోపము యినయెడల యకారమునకు సత్వము లేకపోవును. అప్పుడు చేయుకొని అని చెప్పవలయు. ఇకారసంయోగముచేత యాకు వచ్చిన సత్వము తొలగక యుండుటఁబట్టి అసత్వమునకు కారణమయిన ఇకారము అవశ్యముగా నుండవలయు. గ్రామ్యభాషలో ఇకారమునకు లోపము వచ్చును. వచ్చియు సకారము తొలగక నిలిచియుండును.

ఉ. లేనుకొను, చేసుకొను, వేసుకొను, వ్రాసుకొను, మూసుకొను,

121. తెచ్చుధాతువు అనుప్రయుక్తమగుచో ఈ యి ప్రత్యయమునకును ధాత్వంతాక్షరమునకును ప్రాయికంబుగ లోపంబగును. తెచ్చు ధాతువుయొక్క చకారమునకు ముందు అనుస్వారాగమమును ఒక చకారమునకు లోపమును అగును.

ఉ. అగు + తెచ్చు = అగుదెంచు.

నెగయు + తెచ్చు = నెగయుదెంచు.

పోవు + తెచ్చు = పోవుదెంచు.

చొచ్చు + తెచ్చు = చొత్తెంచు.

పుచ్చు + తెచ్చు = పుత్తెంచు.

తోచు + తెచ్చు = తోతెంచు.

నడచు + తెచ్చు = నడలెంచు.

పఱచు + తెచ్చు = పఱలెంచు.

మొలచు + తెచ్చు = మొలలెంచు.

వీచు + తెచ్చు = వీలెంచు. ఇత్యాదులు.

. ఈ తెంచుధాతువు ఖండనార్థకమైన తెంచుధాతువుకొదనియు తెచ్చు ధాతువునందు చకారమునకు పూర్వమున నిష్కారణముగ ననుస్వారమును ఉంచుటచేత తెచ్చు తెంచు అయినదనియు తెలిసికొనవలయు. దానికి తుమున్నర్థకము మొదలయినరూపములు తెచ్చుధాతువునకు వచ్చునట్లే వచ్చును.

ఉ. అగుదేరక, అగుదేక, అగుదేరక, అగుదేక, అగుదేరమి, అగుదేమి.

122. టప్రత్యయాంతములగునభావనామములకు ఉన్ప్రత్యయముఁ జేర్చుగా భూతార్థక క్రియావిశేషణము వచ్చును.

ఉ. వచ్చుట + ఉక = వచ్చుటయుక 'వచ్చినవెనుక' రాఁగాక.

తెచ్చుట + ఉక = తెచ్చుటయుక 'తెచ్చినవెనుక' లేఁగాక.

ఇచ్చుట వచ్చుట తెచ్చుట అనునవి టప్రత్యయంతభావనానుమాలు.
వానితో ఉక ప్రత్యయము చేరినవి.

ఉ. 'ఇయ్యకొనుటయుక' = ఇయ్యకొనుట + ఉక.

"అందులు నల్లైఱంగున 'కొయ్యకొనుటయు' నతందు గాండివము నవలొ
కించి" భార.

'చనుటయుక' = చనుట + ఉక.

"ఇంతిజేరఁగాఁ

జనియెదిధాత్యుబ్ధకవశంబునఁబోవుమృగంబుచాడ్పునక.

'చనుటయు' ద్రౌపదియతనింగని." భార.

'అనుటయుక' = అనుట + ఉక.

"నీమా

టులు నేటిదాఁక నన్వతం

బులఁబోరయపు నేడిదేల తొలకఁగనీకుక.

'అనుటయు' మేదిసీరమబుఁదామునివర్మతలంపెటింగి". హరిశ్చం.

'అగ్గించుటయుక' = అగ్గించుట + ఉక.

"అనికొంతాజనములలోఁ

దను'నగ్గించుటయుఁ' బొంగిదర్శిద్ధరిని

ట్టను నత్తరుండు". భార.

'అగుటయుక' = అగుట + ఉక.

"ఇట్లు సూర్యోదయం' అగుటయు' భృతరాష్ట్రండు తత్కాలోచితా

చారంబులు నిర్వర్తించి." భార.

'చేయుటయుక' = చేయుట + ఉక.

“నిష్కరాలాపంబులు బాణంబులుంబోలె మనోఘాతంబు ‘సేయటయ’
సారాజన్యచూడారత్నంబు”. హరిశ్చం.

123. అటవమునందు వచ్చునట్టి శైయ్యదు వరువదు అ
నుభావనామముల, అదు ప్రత్యయముయొక్క డ కారమునకు డా
దేశమును అకారవ కారములకు ఉత్పమును రాఁగా, వచ్చుడు
చేయుడు అను భావనామములు పుట్టును. వీనికి ఉన్ ప్రత్యయ
ముచేర్పఁగా ఆనంతర్యార్థక క్రియావిశేషణము పుట్టును.

ఉ. వచ్చుడుక, తెచ్చుడుక, కొట్టుడుక, తిట్టుడుక, జాబిలితో
తెంచుడుం గువలయంబులు వికసిల్లె. తో తెంచుడుక - ‘ఉదయించినవె
నుక’. అటుడు ‘అటుట’ అప్పుడు ‘అమ్ముట’ మొదలయినవి ఇట్లువచ్చిన
భావనామములు.

‘అనవుడుక’=అనుడుక.

ఉ. “‘అనవుడు’నప్యంబులువిని

తనచిత్తము కలక జేటి ధర్మతనూజం

డనుజన్తుల దెవఁజూచిన

ననిలనుతుండిట్టులనియె నాతనితోడక”. భార.

‘అనుడుక’=అనుడు+ఉక. అ. ఎన్నడుమ్, ప్రా. క. ఎన్నుడుం.

“‘అనుడు’విషణ్ణ మైనహృదయంబునగారవ మొంద’”. భార.

‘నావుడుక’ = అనవుడుక - అనవుడుక అనుదాని మొదటి అకారము
నకారమునకు వెనుక దుమికి యక్కడనుండు అకారమునకాదేశమయి దీర్ఘ
మయ్యె.

“‘నావుడు’మోసినాకనమునకావికదంబుగ వివృతాణి”. భార.
‘నాటుడుక’=నాటుడు+ఉక. అ. నాట్టునదుమ్.

“క. అంజుదనదృష్టి ‘నాటుడు’

గందర్పనికాతసాయకంబులు పెలుచక

డెందముననాటధృతిచెడి

కందిముసింద్రుండు దానిఁ గవియందివిరెకా”.

‘అగుడుక’ = అగుడు + ఉక.

“ నాటునివ్వరమిప్పుని నన్ను ‘అగుడు’ ”. భార.

124. భూతార్థక థాతుజన్య విశేషణముతో దనుక దాఁక అనుపదములను జేర్చుఁగా అవధ్యర్థక భూతార్థక క్రియా విశేషణములు వచ్చును.

ఉ. “క. అక్షౌహిణిసామంతుల

నీతజమునఁగొనుచు వేగ మేవచ్చెదనా

రాతుకులకెదిరినీమఖ

రత్నయొనర్చెదనుధరను ‘బ్రదికినదాఁకక’ ”. భాస్కర.

125. తోడక తోక ప్రత్యయములు ట ప్రత్యయాంత భావనామములకుఁ జేర్చు భూతార్థక క్రియావిశేషములు వచ్చును.

ఉ. వచ్చుటతోడక } వచ్చినవెనుక.

పచ్చుటతోక }

చేయుటతోడక } చేసినవెనుక.

చేయుటతోక }

వర్తమానార్థక క్రియావిశేషణము.

126. థాతువునకు ఉచు, ఉచుక ప్రత్యయములు చేర్చు టచేత వర్తమానార్థకవిశేషణము పుట్టును.

ఉ. చేయుచు = చేయుచుకొనడము = వడచుచుకొనడము

వచ్చుచు = వచ్చుచుకొనడము = కడచుచుకొనడము

ఈ ఉచు, ఉచుకొనడము ప్రత్యయములు కన్నడయందున్న ఉతు, ఉతుకొనడములవలనఁ బుట్టినవి. తకౌఁమానకుచత్వము, కన్నడయన ఉతు ప్రత్యయమునకు ఉకొనడము. ప్రత్యయముచేరి ఉతు ప్రత్యయము వచ్చినట్లు ఉచు ప్రత్యయమునకు ఉకొనడము జేర్పఁగా ఉచుకొనడము వచ్చును.

127. అదుర్వాధిభాతువునకు ఉచు ప్రత్యయముంబు పరంబగుచో దానికిపూర్వమయిన దకారముతోఁ జేరిన యుకారమునకుపాఠికముగలోపము. అయినను దకారరేఫములకు పూర్వమయిన ఉచు లఘువుగానే యుండును.

ఉ. అదురుచు = అదురుచు

పదురుచు = పదురుచు

ఎదురుచు = ఎదురుచు

విదురుచు = విదురుచు

“పాదంబులు నెట్టుడుఁ ద

త్వాదట ఘనకాళివిటిగి భల్లన నుచ్చై

ర్నాదమున దిట్కు‘లదువఁగ’

భేదిలై విహంగతతులు భీరింబువకొనె”. భార.

“‘ఎద్రిచిన’కాలపాకమున నీగతిసీమదిఁగ్రోధవల్లికకొనె

‘ఎద్రిచిన’వారు లేరు.” ఉత్తర హరివం.

“మొగివిచ్చుపసిడిగేదఁగితేటగమిమించు

వికదచ్చదంబుల‘ఎద్రిచిఎద్రిచి’.” పాండు.

128. దీనికి మూలప్రత్యయమయిన ఉతు అనునది దీర్ఘాంతముగా గ్రాద్యుభాషయందు వచ్చుచున్నది.

ఉ. చేయుతూ = చేస్తూ

వచ్చుతూ = వస్తూ

పోవుతూ = పోతూ

అడుతూ కొట్టుతూ

పాడుతూ తిట్టుతూ

129. యాంత చాంత ధాతువుల తుదియు కారమునకు లోపము రాగా యచలకు సత్వము.

ఉ. చేస్తూ, ఇస్తూ, లేస్తూ, వేస్తూ.

130. కనుకకొ; అతివమునందు 'కాణుంగాల్' అను పదము దీనికి మూలము.

కాణుంగాల్. కాణుమ్, 'కనుకొ' 'కనెడు' కాల్ 'కాలమునందు.' 'కనినయెడలకొ' 'చూచినయెడలకొ' అనియర్థము కాల్ పదము యొక్క లకారమునకు సత్వము ఆకారమునకు హ్రస్వము. పక్షాంతరము.

కనకొ + కాకొ = కనకకొ.

కనకొ 'కనుట' 'చూచుట.' కాకొ 'కొంగా' 'చూచుటకొంగా' అనగా చూడకగా అనియర్థము.

చూడక పక్షము.

దీనికిసరియైన, అ. కాణల్ అగ అనుపదములు.

కాకొ + కాకొ = కాకొ. ఇదే కనుకకొ అయియుండవచ్చును.

'కానకొ'; అతివముందు అగుమ్ + అల్ = అగుమాల్ = అమాల్, అమ్మ 'అగును,' అల్ అన్, అమ్మ అయినాల్. 'అయినన్'; అమాల్ అతివము నందు సంభావనార్థకమునందును కారణార్థమందును వచ్చును.

కానకొ అనునది 'కావునకొ' అనియుండును.

అగుమ్ అనునది, ఆకారము గకారమునకు పరముగవచ్చి ఉకారము నకు అదేకముకొంగా, గామ్ అనినిలుచును. గకారమునకు కర్తవ్యమును మకార

మునకు నర్వమును రాగా కాక అయినది. ఇట్లే పక్షాంతరమున, అగిష్ట పదము, అకారము గకారమునకు వెనుకను ఉకారమునకు పూర్వముననురాగా, గ్+అ+ఉష్ట అనినిలుచును. గకారమునకు కాదేశమును మకారమునకు నాదేశమును అకారమునకును ఉకారమునకును మధ్యమున వకారాగమునురాగా కావును అనిరూపముసిద్ధించును. అక అను దానితోఁజేరగా కావునక అనియగును అన్ 'అయినన్', అ-అన్.

“‘కావున’ సేమియంజేయం

గావలవదు వారికై యకారణకరునా”. భార.

“ఉండు ‘గాన’ జెప్పకుండరాదు”. భార.

“నిక్కమునట్ల ‘కాన’ దగునీతిపదుల్ సురలుక్కి వంజునన్
మిక్కిలియైన వారినియమింపక తక్కుదురే”. నిర్వచన.

థా తు జ న్య నా మ వి శే ష జా ము.

భూతార్థకము.

131. థాతువునకు ఇనప్రత్యయము చేర్చుటచేత భూతార్థక థాతుజన్యవిశేషజాము పుట్టును.

ఉ. వచ్చు + ఇన + వచ్చిన.

తెచ్చు + ఇన + తెచ్చిన.

కొట్టు + ఇన + కొట్టిన.

అడు + ఇన + అడిన.

పాడు + ఇన + పాడిన.

ఈ ఇనప్రత్యయమేభూతార్థమందువచ్చినది. తెచ్చినాడు, తెచ్చినవాడు = తెచ్చిన + వాడు. వాడు పదముయొక్క వకారమునకుఁ బాక్షికముగ లోపమురాగా తెచ్చిన+అడు అనినిలిచి తెచ్చినపదముయొక్క అంతాకారమునకు లోపమురాగా తెచ్చినాడు అనివచ్చినది. (౬౩, ౬౭, చూడు)

132. యకారాంత ధాతువుల అంత యకారమునకు ఇనాగమేకారమురాగా సస్యము. (౧౧౩, విధిని చూడు).

ఉ. వేసిన = వేయు + ఇన.

వ్రాసిన = వ్రాయు + ఇన.

మూసిన = మూయు + ఇన.

చేసిన = చేయు + ఇన.

133. అగుపోవు ధాతువులకు యకారమూదేశముగు.

ఉ. అయిన = అగు + ఇన, అ. ఆయిన.

పోయిన = పోవు + ఇన, ,, పోయిన.

134. పడ్డాడులకు పరమయిన ఇనాగమేకారమునకు లోపమును నకారమునకు పూర్వహల్పచ్చర్వాదేశమునగు.

ఉ. పడ్డ, పడు; ఇడ్డ, ఇడు; చెడ్డ, చెడు; అన్న, అను;

కన్న, కను; తిన్న, తిను; కొన్న, కొను;

మన్న, మను; విన్న, విను; చన్న, చను;

పడిన = పడు + ఇన = పడ్డ, అ. పట్ట,

చెడిన = చెడు + ఇన = చెడ్డ, అ. శెట్ట,

135. ఈ ధాతుజన్య విశేషణమునకు ఆన్ ప్రత్యయము చేరంగా సంభావనార్థక్రియావిశేషణముపుట్టును. అకాప్రత్యయమునకు మూలము అటవములో ఆన్.

ఉ. అర. శ్చైయశ్చార్ } 'చేసినకాలమున.' 'చేసినపక్షమున'

కాలవాచకమయిన కాలశబ్దమునకు అంతస్వరలోపమునచ్చి కాల అని అయినది. దీనియొక్క కారమునకు పాక్షికముగ లోపమురాగా అల్

అని రూపమునొందించెను ఈ అల్పప్రత్యయముయొక్క లకారమునకు సకారాదేశమును అకారంబునకు ప్రాప్త్యంబును తెనుఁగొనవచ్చుటచే ఆన్ అను నది అన్ అగును.

ఉ. చేసిన + అన్ = చేసినకా.

వచ్చిన + అన్ = వచ్చినకా.

“ ‘అడిచినదిట్టి సన్న’ టి మహా పయంబులు పల్కియల్కఁతోఁ
‘బాడిచిన’ నుత్తమద్విజ్ఞాని పూజ్యాలు వారలకెగ్గ ‘సేసినం’
జెడునిహముంబరంబు నిదిసిద్ధము’ ”. భార.

వర్తమానార్థక ధాతుజన్య నామవిశేషణము.

136. ఇది ధాతువునకు చున్న అను ప్రత్యయము చేర్చుట చేత వచ్చును.

ఉ. చేయుచున్న = చేయు + చున్న.

వచ్చుచున్న = వచ్చు + చున్న.

కొట్టుచున్న = కొట్టు + చున్న.

అడుచున్న = అడు + చున్న.

పాడుచున్న = పాడు + చున్న.

137. చున్న ప్రత్యయముయొక్క చకారంబునకు గ్రామ్యంబున తాదేశంబు అగును.

ఉ. కొట్టుతున్న, వండుతున్న, లిట్టుతున్న, అడుతున్న, నిండుతున్న,
పాడుతున్న.

138. ఈ తాదేశంబు ధాతువుల అంత్యచకార యకారములకు పరంబగునపుడు చయలకు సత్వమగును.

ఉ. చేయుతున్న, చేస్తున్న.   లేచుతున్న, లేస్తున్న.
 వేయుతున్న, వేస్తున్న.   పిలుచుతున్న, పిలుస్తున్న.
 వచ్చుతున్న, వస్తున్న.   వలచుతున్న, వలస్తున్న.

139. ఈ క్రియలు కేవలవర్తమానకాలవిపక్షయందు ఏకపదములు; సాతత్వ్యవిపక్షయందు రెండు పదములు; పూర్వపదము వర్తమానక్రియావిశేషణము. ఉత్తరపదము ఉండు థాతువుయొక్క థాతుజన్య నామవిశేషణము.

ఉ. చేయుచున్న - కేవలవర్తమాన కాలమున ఏకపదము. చేయుచున్న = చేయుచు + ఉన్న 'కార్యమును ఆరంభించి ఎడతెగకజానింజేసెడు' అని యర్థము; ఈయర్థమునందు రూపాంతరముగ అడు. చేయుచునున్న = చేయుచుకొ + ఉన్న (సంధిప్ర. చూ.)

భవిష్యదర్థక థాతుజన్య నామ విశేషణము.

140. ఇది థాతువునకు ఉన్ ప్రత్యయము చేర్చుట చేతఁగలుగును. ఈ ప్రత్యయముయొక్క సకారము అజాది పదము పరమగునపుడుండును. హలాదిపదము పరమగునపుడు లోపించును.

ఉ. వచ్చువాడు = వచ్చుకొ + వాడు = వచ్చువాడు.

అ. = వరుష్ + అవన్ = వరుజవన్.

కన్న. = బరువ + ఆవసు = బరువవసు.

వచ్చునతడు = వచ్చుకొ + ఆకడు.

ఈ ఉన్ ప్రత్యయము ఉప్ అప్ అజనప్రత్యయము యొక్క వికృతి. ఈ ఉన్ ఉప్ ప్రత్యయములు కన్నడములోనుండునట్లు పూర్వమున ఉప యనురూపము కలిగియుండెను. ఇది యే మూలప్రత్యయము. ఈ ప్రత్యయము

యొక్క తుని అకౌరమునకు లోపమును పకౌరమునకు మకారాజేశమును రాగా ఆటవప్రత్యయము ఉష్ సిద్ధించుచున్నది. ఉష్ ప్రత్యయమునుండి తెనుఁగునకు ఉన్ వచ్చుచున్నది.

భూతవర్తమానకాలములయందు చేయుచున్న జేసిన యవి ధాతు జన్య విశేషణములు అకారాంతములై యుండఁగా భవిష్యత్తునందు అకారములేక యుండుట విశేషము. దీనికేగారణమునుపై జేప్పిన పిథమున నెఱుంగునది.

ఉ. వచ్చుక, తెచ్చుక, కొట్టుక, తిట్టుక, వ్రాయుక, వేయుక, జేయుక.

141. ఈ ఉన్ ప్రత్యయము ఉ అను అంతప్రత్యయమును దానికి పూర్వమున డ్ అను అగమమునుపొంది ఉండు అగును.

అటవమునందు ఇట్లే ఉమ్ అనునది ఉండు అగును.

కూప్పెయర్కుందు నీర్ కోటి.

కూనుపెల్లగించెడు నీరుకోడి 'కూను-భూమిని'; ఈరూపము ప్రాచీన ద్రవిడ గ్రంథములయందుకనఁబడును.

ఈ ఉండు ప్రత్యయము తెనుఁగున ఎడి అనివికృతమగును. దానికి ఉన్ అను నిరర్థక ప్రత్యయమును చేర్చుగా ఎడున్ అను ప్రత్యయముపుట్టును. ఈ ఎడున్ ఎడి ప్రత్యయములను ధాతువులకుఁ జేర్చు గ్రొత్తగా రెండు భవిష్యదర్థక విశేషణములు పుట్టును. సముచ్చయార్థకమయిన ఉన్ అను అవ్యయము ఇక్కడ అర్థము లేక ప్రత్యయమయినది.

ఉ. కొట్టెడుక = కొట్టు + ఎడుక.

కొట్టెడి = కొట్టు + ఎడి.

ఇట్లు పిట్టెడు, పిట్టడి, పిట్టు; అడెడుకా, అడెడి, అడు; పాడెడుకా, పాడెడి, పాడు. ఇట్లే భవిష్యదర్థక పూర్ణక్రియలయిన అడుకా, పాడుకా, మొదలయినవి అడెడిని, అడెడును, పాడెడిని, పాడెడును, అని వచ్చుటను చూడుము. (౮౬-వ వి. చూడుము.)

142. ఈ ప్రత్యయముయొక్క ఆవియునున ఎకారము చేత ధాత్వంతయ కారమునకు సత్వము.

ఉ. వేనెడుకా = వేయు + ఎడుకా.

వేనెడి = వేయు + ఎడి.

ఇట్లు వేనెడుకా, వేనెడి మొదలయినవి.

143. వైశేష్యమున ఎడికా ప్రత్యయముయొక్క డకారమునకు టత్వమును ఎకారమునకు దీర్ఘమును రాఁగా ఏటి అను ప్రత్యయమువచ్చును. ఈ ప్రత్యయముయొక్క టికారమునకు లోపమురాఁగా ఏ అను ప్రత్యయమువచ్చును.

ఉ. చేసేటి, చేసే, వేసేటి, వేసే, కొట్టేటి, కొట్టే.

ఈ రూపములు తఱుడుగా గ్రాహ్యమునందు వచ్చును.

దాఁటేవాఁడు.

“అంతర్వాణి కుశేషయద్యమణిః బద్ధాక్షున్త దిన్ని ల్విడు
ద్ధాంతానంతభవాంధ కూతరణి పౌఢికా దృఢస్థమఃకా
టింతుర్వద్దతి తద్దనమ్మి మయి ‘దాఁటేవానికికా’ చింతయా
కంత్రై నం గడమేనియం గడమగాదాయంచ నూహించుచుకా.”

పాండురంగ.

వ్యతిరేక క్రియలు; పూర్ణక్రియలు.

144. క్రియాజన్యనామవిశేషణము సర్వనామములతో

సమసింది యేకపదమగుటచే పూర్ణభావక్రియలు నీధించునట్లు పూర్ణభావక్రియలును పుట్టుచున్నవి.

ఉ. చేయనివాడు } చేయని+వాడు.
చేయడు

మొదటి రూపము సమస్తమైనప్పటికిని సంక్షేపమును బొందలేదు. రెండవదానియందు సంక్షేపము గలిగియున్నది. వాడు అనుప్రత్యయము భావాభావక్రియలకు సామాన్యము. దానికి పూర్వమందుండు విశేషణము లలో భేదము కలుగు చున్నది.

ఉ. చేయువాడు, చేసినవాడు, చేయుచున్నవాడు, ఇట్లు కాలత్రయమునందును వచ్చెడు క్రియలందు పూర్వములయిన చేయుకా, చేయుచున్న, చేసిన అను పదములు భావార్థకధాతుజన్య నామవిశేషణములు; చేయనివాడు అనుదానియందు చేయని అనునది ప్రైజెక్టివ విశేషణములకు వ్యతిరేక రూపము.

145. వ్యతిరేకక్రియలకు సామాన్యవిధి. భావక్రియలలో కాలవాచకాగమముయొక్క హల్లునకును ప్రత్యయహల్లునకును పూర్వమున అకారాగమమునుంచిన వ్యతిరేకరూపములు కలుగును. ఆ హల్లునకు పూర్వమందుండు ఇకారోకారములకును ధాత్వం తోకారమునకును లోపము కాఁగా వానిస్థానమందు ఈ అకారమును ఉంచవలయు. భావరూపము వికృతమయి యుండిన యెడల అవికృతమయిన దాని మూలరూపమును గ్రహింప వలయు. ఈ వ్యతిరేక ప్రత్యయమయిన అకారమునకు మూలము అఱవ

నుందుండు ఆ ప్రత్యయము. దాని స్థానమునఁ గన్నడమందు ఆ కారమువచ్చును.

ఉ. శైయ = శైయ్యద.

గైయ = గైయ్యద.

అటవములొ శైయ్యద అనునది శైయ్య అని దకారలోపముతో వచ్చును. ఈ లీరుననే శైయ్యదవన్ అనునది శైయ్యక అని సంక్షిప్తమగును. ఈరూపము తెనుఁగునఁజేయఁడు అనియు కన్నడమునందు గైయ్యను అనియు వచ్చును. ఇదిభూతార్థకము. గండక్ గండఁడు, మిండక్ మిడఁడు, అయినట్లు శైయ్యక ఁజేయఁడు అయిరది. ఈ పడము లన్నింటి యందును అంతమందుండు ప్రత్యయములు ఆకొ అందుఅనునవి, అటవ ప్రత్యయమైనఅన్ తెనుఁగునందు అందు అయినవివరమును ప్రత్యయములక్రింద చూడవచ్చును. భవిష్యత్తునందును వర్తమానార్థమునందును వచ్చునట్టి అటవము శైయ్యిష్ అనునది కన్నడమందుండు గైయ్యిష్ అనుదానివికృతి. ఈ గైయ్యిష్ అనునదియు గైయ్యద అనుప్రాచీనరూపమునుండి వచ్చినది. అటవము శైయ్యిష్ అనుభావక్రియనుండి దానికి ఎదురయిన వ్యతిరేకక్రియను సాధించుటకు దాని అవికృతమయిన మూలరూపమును గ్రహింపవలయు. అదియే శైయ్యద అనునది. దీనినుండి అటవమునందు వర్తమానభవిష్యత్కాలములలో శైయ్యద అనువ్యతిరేక క్రియవచ్చినది. శైయ్యద శైయ్య అని సంక్షిప్తమగును. అట్లే శైయ్యదవకా శైయ్య అని సంక్షిప్తమగును. శైయ్యద శైయ్య అనుధాతుజన్య నానువిశేషణములును వానికి అవన్ అనుసర్వనామము చేర్చుటచేయుటైన శైయ్యదవకా శైయ్యక అనువ్యతిరేకక్రియలును భవిష్యత్కాలమునందును వచ్చును. పైఁజెప్పిన విధమున ద్రవిడమందు శైయ్యిన్ అనునది త్రికాలములయందును వచ్చెడు వ్యతిరేకక్రియ అయినది. ఇట్లే ఇతర పురుషలింగవచనములందును శైయ్యిల్ శైయ్యదు

తొదలయినవి వచ్చినవి. కన్నడ క్రియలును తెనుగు క్రియలును వాని నుండి పుట్టును.

తె.	కన్న.	అతి.
ఉ. జేయడు	గయ్యను	శెయ్యాన్
జేయదు	గయ్యదు	శెయ్యాల్
జేయరు	గయ్యరు	శెయ్యార్
జేయదు	గయ్యదు	శెయ్యాదు
చేయవు	గయ్యవు	శెయ్యా (శెయ్యావ. వ
చేయవు	గయ్యయ్	శెయ్యాయ్ లోపము)
చేయరు	గయ్యరి	శెయ్యార్
చేయను	గయ్యెను	శెయ్యెన్
చేయము	గయ్యెవు	శెయ్యెకు

ఈ క్రియలకు నామంబులుగాను ప్రయోగముగలదు.

ఉ. వాడురాడయ్యె, వారురారురి, అదిరాడయ్యె, అవిరావయ్యె.

146. భూతార్థకథాతుజన్య వ్యతిరేకనామ విశేషణము చేయని ; ఈరూపము చేసిన అనుదానికి వ్యతిరేకము.

వైశిష్ట్యవ్యతిరేక క్రియయొక్క సామాన్యవిధిచేత వ్యతిరేకప్రత్యయమయిన అకారమును సకారమునకు పూర్వమందుండునట్టి ఇకారమును ఎత్తివేసి దానిచోటనుంచిన, చేయ్+అ+న అని నిలుచును. యకారమునకు సకారము ఆచేశమయి వచ్చుటకు కారణమైన ఇకారముపోగా కార్యమయిన సకారమునుపోవును. కాబట్టి చేయ్+అ+న=చేయన అనిరూపమువచ్చును, చేసిన అనుభావ క్రియయందుండు ఇకారము సామ్యన్యా

యముచేత చేయన అనుక్రియయొక్క తుదియకారమునకు ఆ దేశముకాగా చేయని అనిరూపము సిద్ధించుచున్నది. చేసిన అనుభావక్రియయందలి యికారము చేయన అను ప్రతిషేధక్రియ యందువైఁజెప్పిన న్యాయముచేతఁ బ్రాప్తముకాగా, అది చేయన అనుక్రియయందు ఎచ్చటనుండవలయు అని శంకవచ్చుచున్నది. చేయను అనుక్రియలో రెండవ అక్షరమునందు అభావార్థక ప్రత్యయమయిన అకారముండుట ఆవశ్యకమగుటచే అక్కడ ఇకారముండఁగూడదు. కాబట్టి మూడవ అక్షరమయిన నకారములో అకారమునకు ఆదేశమయినది.

ఈవిధిచేత చేయని అనునది భూతార్థకము వ్యతిరేక్త్య. చేయుకా అనుభవివ్యర్థవర్తమానార్థక భావవిశేషణమున నకారమునకు పూర్వముండునట్టి ఉకారముయొక్కస్థానములో అభావవాచకమయిన అకారమునుంచిన చేయకా అనినిలుచుచున్నది. వైఁజెప్పిన భూతార్థకమైన చేయన అనుదానియొక్కరుడలో ఇకారమునుంచినట్లు చేయకా అనుదానియొక్క అంతమునందు ఇకారమును ఉంచిన చేయని అనివచ్చును. ఇట్లు చేయని అనువ్యతిరేకనామ విశేషణము మూడుకాలములందును వచ్చినది.

కనని కానని	చూడని
అనని నాని	వలసని పిల్లని
పోని పోవని	పిలువని పిలని
లేని లేరని	లేని (ఇలని)
రాని (వరని)	కొట్టని
కాని (అగని)	తిట్టని
నేరుపని నేరని	ఆడని
లేరని లేని	పూడని

ఈయని ఈని	వేయని
చొరని	తీయని
శోపని శోని	వ్రాయని

147. వర్తమానార్థక ధాతుజన్యనామవిశేషణము.

చేయుత ప్రాచీనభావ రూపము.

చేయుచున్న వెనుకటిభావ రూపము.

వ్యతిరేక క్రియా సామాన్య సూత్రమున విధింపఁబడిన అకారాగమమును చేయుత పదముయొక్క తకారమునకు ముందున్న ఉకారముయొక్క స్థానములోనుంచిన, జేయ+అ+త అనినిలుచును. తకారమునకు చకారము అక్షేపముకాగా జేయ+అ+చ అనినిలుచును. ఇచ్చట చకారమునకు కకారాక్షేపముకాగా చేయక అనురూపము సిద్ధించును. దీనికి సమానమునందు మునుపు, తొల్లి, ముందు, మున్ను శబ్దములు పరంబగునపుడు మాత్రము ప్రయోగము.

ఉ. చేయక మునుపు.

చేయక తొల్లి.

చేయక ముందు.

చేయక మున్ను.

ఇచ్చట చేయక అను దానిని భావనామముగా కొందఱు గ్రహించి కకారమును కజి ప్రత్యయమని చెప్పిరి. అది యుక్తముకాదు.

జేయకమునుపు } ఈ రెండుశబ్దములు ప్రతిభాగమునను సమమయి చేసినవెనుక } వచ్చినవి.

చేయక, జేసిన ఈరెండు పదములు ఏకరూపమయినవి. చేయక అను నది భావార్థకమందువచ్చిన నామము అని చెప్పినయెడల, జేసిన అనుపదమును అట్లే యుండవలయును. దీనినిమాత్రము ధాతుజన్యవ్యతిరేకవిశేషణ

ముగా గ్రహించి చేయక పదమును భావార్థమందువచ్చిన నామమని యెట్లు చెప్పవచ్చును? అదియునుగాక చేయక పదములో యకారముతోఁజేరిన అకారమందుకు వచ్చినది? భావార్థమందు క ప్రత్యయమును చేర్చుటచేత రాక, పోక, నడక అనురూపములువచ్చునపుడు, క ప్రత్యయమునకు మునుపు అకారములేదు. అకారమండినయెడల పోక అనునది పోవక అనియు నడక అనునది నడవక అనియు రావలయును, అట్లురావు.

అతివ కన్నదములందు చేయకమునుపు అనుపదమునకు సరియయినది, అ. శైయ్యాదమున్ను. క. గైయ్యాదముందు. ఇచ్చటపూర్వముననుండు శైయ్యాద, గైయ్యాద అను పదములను ధాతుజన్య విశేషణములని ఆయాభాషను తెలిసిన వైయాకరణులుచెప్పదురు. ఆంధ్రభాషవైయాకరణులు మాత్రము స్వరూపమునకు విరుద్ధముగా శైయ్యాద, గైయ్యాద పదములకు సరియయిన చేయక అను పదమును భావనామమని చెప్పట శాస్త్రవిరుద్ధము.

వి శేష రూపములు.

ఉ.	చావక }	నేరువక }
	చాక }	నేరక }
	నోవక }	లేరక }
	నోక }	లేక }
	అనక }	ఈయక }
	నాక }	ఈక }
	పోవక }	చొరక }
	పోక }	చూడక }
	పిలువక }	నిలువక }
	పిలక }	నిలక }

ఈక్రియలును ధాతుజన్యవ్యతిరేకక్రియావిశేషణములును ఏక రూపములుగానుండును.

148. థాతుజన్యక్రియావిశేషణము; భూతము.

ద్రవిడమునందు ఉకారాంతథాతువులకు భావార్థకథాతు జన్యక్రియావిశేషణము ఇకారాంతమయియుండు. దీని వ్యతిరేకరూపములను సాధించుటకు దీనిమూలరూపమును గ్రహింపవలయును. దీనికి మూలరూపము థాతుజన్యక్రియావిశేషణ ప్రకరణమునఁజెప్పిన ప్రకారము ఆడిదు అనునది.

ఇచ్చట దకారమునకు పూర్వమున ఇకారస్థానములో వ్యతిరేకాగమమును ఉంచిన ఆడదు అని రూపమువచ్చు; అ. ఆడాదు. ఈరూపమునకు కన్నడమునందు నిరర్థక ప్రత్యయమైన ఎకారము చేర్చుగా ఆడదె అని వచ్చునట్లు తెనుఁగున అకారమును నిరర్థక ప్రత్యయముగాఁజేర్చి దకారమునకు చకారాదేశమును చకారమునకు కకారాదేశమును చేయఁగా ఆడక అని వచ్చును. ఈ క్రియయొక్క విశేషరూపములు మీఁదఁజెప్పఁబడిన వానివంటివి.

149. భావమునందు క, ప్రత్యయాంత భావనామము ప్రేరణాద్యర్థమునందు పూర్ణక్రియగా వచ్చునట్లు వ్యతిరేకము నందును వచ్చును.

ఉ. కొట్టక, తిట్టక, రాక, పోక, వ్రాయక. అ-కొట్టఱ్ఱ, తిట్టఱ్ఱ, వరఱ్ఱ, పోవఱ్ఱ, వరైయఱ్ఱ, వీనికి గ్రామ్యమునందే ప్రయోగము.

ఈ క్రియలకు మధ్యమపురుష ప్రత్యయములు ఉము, ఉండు, ఉవె, ఉరె వేరి వచ్చును.

ఉ. కొట్టక + ఉము = కొట్టకుము.

కొట్టక + ఉండు = కొట్టుకుండు.

కొట్టక + ఉవె = కొట్టకువె.

కొట్టక + ఉరె = కొట్టకురె.

ఉము ప్రత్యయముయొక్క ముకారముతో పింపగా ఉప్రత్యయము వచ్చును. అది క ప్రత్యయాంత భావనామములకు తుదినిరూపగా ప్రాధనాద్యర్థమునందు మధ్యమపురుషైకవచన క్రియవచ్చును. ఉ. కొట్టకు, తిట్టకు, చేయకు, రాకు, పోకు.

ఉము ఉండు ప్రత్యయములకు ఆ, ఆ, ఇ, ఈ, ఎ, ఏ ప్రత్యయములు అనుప్రయుక్తములగు.

ఉ. చేయుము, చేయుమా, చేయుమి, చేయుమీ.

“అక్షేపృత్తిరాజ్యము గలిగిన వారేల యిత్తురు నీకు బాలు ‘చెప్పుమా’” భార. “అనఘావినవలతుం ‘జెప్పుమా.’” ఉత్తరహరి, [భార.

‘విజకుమీ’ కనుగాయలు

‘దూజకుమీ’ వింధుజనుల దోషమునుమ్మి

‘పాజకుమీ’ రణమందును

‘మిజకుమీ’ గురువులాజ్ఞ మేదిని నుమతీ.”

“తగవింతుక తప్పిరచొప్పు ‘చెప్పుమా’” భా. రా.

చూడుమీ అనునది చుమ్మి చుమీ అనియు,

చూడుమా ,, చుమ్మా చుమా ,,

చూడుమ ,, చుమ్మ చుమ ,,

వచ్చును. ఇట్లే ఉండు ప్రత్యయమునకు ఉదాహరణముల నెఱుంగునది.

150. అవు, అరు ప్రత్యయాంతములయిన మధ్యమ పురుష వ్యతిరేక క్రియలు ప్రకృత్యర్థమున ఏకారముతోఁగూడి వ్రేరణార్థకముగా వచ్చును.

ఉ. వినవే = వినవు + ఏ. నీవువినవా?

వినరే = వినరు + ఏ. మీరువినరా?

అని శబ్దార్థము.

చేసిన ప్రశ్న మునకు వినుటయందు ప్రవృత్తిని గలుగజేయుటయే తాత్పర్యము అగుటచే వినుమా వినుండు అని ప్రయోగార్థము.

కర్తణి ప్రయోగము.

151 అన్నంతములైన భావనాములు పడుభాతువు లతోఁజేరి అధికరణార్థమునందుఁ బ్రయోగింపఁబడును. అపు డు సంధితార్థముచేత నకారమునకు వూర్ణార్థానుస్వారములు నిత్యాదేశంబులగు. అధికరణము ఆధారము.

ఉ. చేయఁబడుచున్నాఁడు.

చేయఁబడుచున్నాఁడు.

చేయఁబడుచున్నాఁడు

చేయఁబడుచున్నాఁడు } అనివృత్త్య సంక్షేపంబులు లేవు.

ఇక్కడ పడు అనుక్రియకు చేయఁ అనుభావనానుము కర్త. పడుట 'ఉత్పత్తియగుట.' ఈకర్తకు పడుక్రియతో నిత్యసమాసము రాఁగా చేయఁ బడు అనుకల్పపల్లవభాతువు వుట్టును. ఈసమస్తక్రియ చేయఁ కర్తగాఁ గలిగిన పడుట అనుకార్యమునకు ఆధారమైయున్న దేవదత్తుఁడుకొండ లయిన కర్తతోఁబ్రయోగింపఁబడుచున్నది.

దేవదత్తునియందు చేయఁ (చేయట) పడును ఉత్పత్తియగును.

చేయఁపడు అనుపదములను ఒకటిగా గ్రహించి చేయఁ పడుటకు ఆధారమయిన దేవదత్తుఁడు అనుపదమును కర్తగాఁజేసి ప్రయోగించిన యెడలఁకర్తణి ప్రయోగము సిద్ధించుచున్నది. ఈకర్తార్థకమయిన చేయఁ బడు భాతువుయొక్క రూపములు పడు భాతువుయొక్క రూపములే.

ప్రయోగములందు పడు ధాతువునకు పూర్వమునకన్ అను భావనామము వచ్చును; వచ్చినను అర్థభేదములేదు.

‘వినఁగఁబడిరి’. = వినన్ + కాన్ + పడిరి. ‘వినఁబడిరి’ యనియె అర్థము.

వినఁగఁబడి అనుదానికి వినఁగఁబడు అనునది ధాతువు. ఇదికొందఱియందు వినకా కాన్ పడెను అనువాక్యమునందు, వినకా కాన్ పడు పదములను ఒకధాతువుగా గ్రహించి దానిని అధికరణార్థమునందు ఉపయోగింపఁగా కొందఱు వినఁగఁబడిరి, అని భూతకాలమునందువచ్చినది.

“ఋద్ధిమంతుఁడు గావున వృద్ధతాప

సోత్తులకు స్రుక్కి దొర్లనృముడిగి మెలఁగె

నరఁడుతనలా వెలుంగనికతన మఱియు

వీరులనఁగొంద టిచ్చుహి ‘వినఁగఁబడిరి’.” నిర్వచన.

152. ప్రయోజకార్థము.

దేవదత్తుఁడు కార్యమును చేయుచున్నాఁడు.

యజ్ఞదత్తుఁడు దేవదత్తునిచేతఁ గార్యమును చేయుచున్నాఁడు.

కాఁబట్టి యజ్ఞదత్తుఁడు ప్రయోజకుఁడు; ప్రయోజకుండనఁగా ఒకకార్యమును పేటొకనిచే చేయుచువాఁడు.

ప్రయోజకార్థమందు ప్రయోగింపఁబడు ధాతువులకు తుదిని ఇంచ్యాగమమువచ్చును.

ఉ. చేయుచు, వేయుచు, కొట్టించు, కట్టించు, ఇంచుయొక్క ఇకారానుస్వారములు లోపింపఁగా, చు అగును. (అ. తు. కన. ను.)

ఉ. చేర్చు = చేరు + చు.

అ. శేర్తు. క. శేరిను.

కూర్చు = కూడు + చు.

అ. కూట్టు. క. కూడిను.

పఱుచు = పడు + చు.

అ. పడుక్తు. క. పడిను.

153. పు ప్రత్యయము కొన్ని ధాతువులకు ప్రయోజకార్థము నందువచ్చును. ధాత్వంత చ య ల కు పు ప్రత్యయము పరమగుచో లోపము.

ఉ. నడపు = నడచు + పు. అ. నడత్తు.

కలుపు = కలుచు + పు. ,, కల్పు.

లేపు = లేచు + పు. ,, ఎలుపు.

తెలుపు = తెలియు + పు. ,, తెలివి.

154. ధాతువుయొక్క అంత్య వర్ణమునకు పూర్వమయిన ఇకారమునకు పుచు ప్రత్యయములు పరమగుచో వర్ణ సమీకరణ విధిచేత ఉత్పాదములు.

ఉ. తెలుపు = తెలియు + పు = తెలి + పు.

కలుపు = కలియు + పు = కలి + పు.

తడుపు = తడియు + పు = తడి + పు.

వడుచు = వడియు + పు = వడి + చు.

బిగుచు = బిగియు + చు = బిగి + చు.

మెలుచు = మెలియు + చు = మెలి + చు.

నలుచు } = నలియు + చు = నలి + చు.
నలుపు }

155. ప్రేరణార్థకముయిన ఇంచు పరంబగునపుడు పూర్వచకారమునకు పాదేశంబు.

ఉ. పఠింపించు = పఠించు + ఇంచు. అ. పఠిప్పి.

వచింపించు = వచించు + ఇంచు. ,, వచిప్పి.

గణింపించు = గణించు + ఇంచు. ,, గణిప్పి.

సిలిపించు = సిలుచు + ఇంచు. ,, సిలిప్పి.

నలపించు = నలచు + ఇంచు. ,,

156. క్రిందవచ్చునవి ప్రయోజకార్థంబు నందువచ్చు
విశేషరూపంబులు.

ఉ. ఆడఁగు,	ఆడఁచు,	ఆడఁగించు.	,,
ఆఁగు,	ఆఁచు,	ఆఁపు,	ఆఁగించు.
ఉడుగు,	ఉడుపు,	ఉడిగించు.	
కరఁగు,	కరఁచు,	కరఁగించు.	
కుదురు,	కుదుర్చు,	కుదిరించు.	కుదురుచు
చినుఁగి,	చించు.	చింపు.	
చెడు,	చెఱుచు,	చెఱుపు.	
డిగు,	డిగించు,	డించు.	
తిను,	తినిపించు.		
తిరుగు,	త్రిప్పు.		
తునుఁగు,	త్తుంచు.		
లేలు,	లేలుచు,	లేలించు.	
లైగు,	లైంచు,	లైంపు.	
నఱఁగు,	నఱఁచు,	నఱఁగించు.	
నిలఁచు,	నిలుపు,	నిలువరించు.	
వడు,	వఱుచు.		
పాయు,	పాచు,	పాపు.	
పూను,	పూనుచు.		
పెరుగి,	పెనుచు,	పెంచు.	
దిగియు,	దిగుచు,	దిగియించు.	
మను,	మనుచు,	మనుపు.	
మాను,	మానుచు,	మానుపు,	మానించు, మానింపించు.

మాయ, మాపు, మాయించు.
 మునుగు, మునుచు, ముంచు.
 మేయ, మేపు.
 మెచ్చు, మెచ్చించు, మెప్పించు.
 వడియ, వడుచు.
 రేగు, రేచు, రేపు, రేగించు.
 వెలువడు, వెలువరించు, వెలువలుచు,
 విను, వినుచు, వినిపించు.
 విలుగు, విలుచు.

భావనామములు.

157. ధాతువునకు భావార్థమునందు క, ప, ఇక, ఇ
 కి, ఉట, త, మి, వు, అది, ఉడు ప్రత్యయములగు.

158. కకారమునకు పూర్వరూపమున ధాత్వంత గ చ
 య న లకులోపము.

ఉ. ఆక ఆగు. మలక మలగు.
 అలుక అలుగు. మునుక మునుంగు.
 ఎలుక ఎలుగు. మూక మూగు.
 కలక కలుగు. వంక వంగు. వీనియందుగలోపము.
 కాక, కాగు. నడక నడుచు.
 వీక వీగు. రాక వచ్చు.
 మొలక మొలచు. వీనియందుచలోపము.
 పోక పోవు. వలోపము.
 ముడుక ముడియు. కినుక కినియు. యలోపము

159. క ప్రత్యయమునకు వకారాదేశమురాగా వప్రత్యయము పుట్టును. ఇది గు, ంగు, అంతంబయిన కొన్ని థాతువులకగును. థాత్సంత గకారమునకు కాదేశము.

ఉ. అడఁకువ.	అడంగు.	అ. అడంగునై
ఎఱుకువ.	ఎఱుంగు.	
నలఁకువ.	నలంగు.	
పెనఁకువ.	పెనంగు.	అ. పిఱంగునై
లొఁకువ.	లొంగు.	
వేకువ.	వేగు.	
మెఱఁకువ.	మెఱంగు.	
కలఁకువ.	కలంగు.	అ. కలంగునై.

160. వైఁజెప్పినక ప్రత్యయము ఇకారాగమముతో చేరి అంజ్వాదులకగు.

ఉ. అంజేక, అంజా.	అరయిక, అరయ.	అడిక, ఆడు.
అమరిక, అమరు.	ఓనరిక, ఓనరు.	ఓడిక, ఓడు.
ఓసిక, ఓపు.	కానిక, కను.	కూడిక, కూడు.
కొరిక, కొరు.	పొందిక, పొందు.	పోలిక, పోలు.
కూనిక, కూంగు.	అనిక, అను.	పూనిక, పూను.

161. ఇకి ప్రత్యయము కోర్వాదులకువచ్చును (అ. ఇకై ప్రత్యయము.)

ఉ. కోరికి, కోరు.	పూనికి, పూను.	పోలికి, పోలు.	మనికి, మను.	వినికి, విను.	చూడికి, చూడు.
------------------	---------------	---------------	-------------	---------------	---------------

162. ఉట ప్రత్యయము అన్ని థాతువులకును భావార్థంబునందగు.

163. ఉటప్రత్యయము ధాతువునకు పరంబగునపుడు ప్రత్యయోకారమునకును ధాత్వంత డరతిలకును లోపము బహుళంబుగ నగును.

ఉ. చేయుట,		చేయు.
వచ్చుట,		వచ్చు.
ఉండుట,	ఉంట;	ఉండు.
అడుట,	అట;	అడు.
పాడుట,	పాట;	పాడు.
డోరుట,	డోట;	డోరు.
వికరుట,	వికట;	వికరు.
ఓడుట,	ఓట;	ఓడు.
లేరుట,	లేట;	లేరు.
త్రిపురుట,	త్రిపుట;	త్రిపురు.
వేసరుట,	వేసట;	వేసరు.

164. ధాత్వంతములయిన యకారమునకును చకారమునకును సప్రత్యయముపరమగుచో లోపము. లుప్తయకారస్థానములో నర్థానుస్వారంబగు.

ఉ. చేత, చేయు.	గీత, గీయు.	మూత, మూయు.
వేత, వేయు.	వేత, వేయు.	రోత, రోయు.
అలత, అలయు.	పూత, పూయు.	మోత, మోయు.
కూత, కూయు.	పొత, పొయు.	వ్రాత, వ్రాయు.
లాత, లాయు.	వ్రేత, వ్రేయు.	అవులింత, అవులిండు.
ఇగిలింత, ఇగిలిండు.	ఓకలింత, ఓకలిండు.	వ్వులింత, వ్వులిండు.

కుసిలింత, కుసిలించు. కొక్కరింత, కొక్కరించు. కొప్పరింత, కొప్పరించు.
గిలిగింత, గిలిగించు. చిగిరింత, చిగిరించు, కాంగిలింత, కాంగిలించు.

165. మిప్రత్యయము (ఆ. మై. కన్న. మె) కలుగ్వాదులకగు. దీనికిముందు ఇకాభాగమంబగు.

ఉ. కలిమి, ఓరిమి, కూరిమి, నేరిమి, ప్రేలిమి, బ్రదిమి, ఒడ్డిమి, తాలిమి.

166. అన్ని ధాతువుల వలనఁబుట్టిన వికృతమయిన వ్యతిరేక నామ విశేషమునకు మిప్రత్యయము చేరుటవలన వ్యతిరేక భావనామములు పుట్టును.

ధాతుజన్య వ్యతిరేక నామ విశేషములు.

ఉ. చేయని,	అ.	కెయ్యాద;	క.	గెయ్యాద
పోవని,	„	పోగాద;	„	పోగద
తేరని,	„	తరాద;	„	తారద
రాని,	„	వరాద;	„	వారద

ఇవి మొదలయినవి ఆంధ్రవర్ణలోపముచే,

చేయ,	అ.	కెయ్యా;
పో,	„	పోగా;
తే	„	తరా;
రా,	„	వరా, అనివచ్చును.

దీనికి తెనుఁగున మిప్రత్యయమును అతివమున మైప్రత్యయమును చేరఁగా.

చేయిమి,	అ.	కెయ్యామై;
పోమి,	„	పోగామై;

రామి,   ,,   వరామై;
తేమి,   ,,   తరామై;

అను భావనామంజులు బుట్టును.

167. చేయ, పో, తే, రా. మొదలయిన వ్యతిరేక నామవిశేషణములు తెనుంగునలేవు. వానికి సమానమయిన, శెయ్యా మొదలయిన రూపములు అఱవమునందుఁ గలవు. కాబట్టి మైప్రత్యయాయంతములయిన అఱవభావనామములు తెనుంగునందు చేయమి, పోమి, తేమి, రామి అని వికృతముల యైనవియని తెలిసికొనవలయు.

168. వుప్రత్యయము మన్వాదులకగు.

ఉ. మనువు—మను.   కడవు—కడయు.
కొవు—కాదు.   నిలువు—నిలుచు.
కొలువు—కొలుచు.   నోవు—నొచ్చు.

169. అదుప్రత్యయము ఉవాగమాంతంబయిన ధాతు జన్యవిశేషణమునకుఁ జేర్పఁగా భవిష్య దర్థకభావనామము అ అవంబునందును కన్నడమునందును బుట్టును. వర్ణసమీకరణ విధిచే దుకారమునకు పూర్వమయిన అకారము ఉకారము కాఁగా కన్నడమందు వేటొకభావ నామముపుట్టును.

ఉ. అ. అఱువదు. క. అఱువుదు. ఈ కన్నడ క్రియయందు వకార తోపమును దకారమునకు దత్వాదేశంబును చేసినయెడల అఱుదు అనియగును. అఱుదు=అఱు+ఉదు.

ఇట్లు అమ్ము మొదలయిన ధాతువులకు ఉదు ప్రత్యయము వచ్చును.

ఉ. ఆలుడు,	ఆలు.	దంపుడు, దంచు.
అమ్మడు,	అమ్మ.	దిగుడు, దిగు.
అల్లుడు,	అల్లు.	దోఁపుడు, దోఁచు.
ఎక్కుడు,	ఎక్కు.	పెంపుడు, పెంచు.
క్రమ్మడు,	క్రమ్మ.	ప్రాకుడు, ప్రాకు
చోపుడు,	చోపు.	మాపుడు, మాయు.
త్రోపుడు,	త్రోపు.	రాపుడు, రాచు.
త్రొక్కుడు,	త్రొక్కు.	పేపుడు, పేచు.

170. ఈభావనామమే సముచ్చయార్థకమయిన ఉన్
అను అవ్యయముతోఁజేరి ఆనంతరార్థమునందు వచ్చును.
(౧౨౩-వ వి. చూడుము.)

171. అది ప్రత్యయము ధాతుజన్య విశేషణములకుఁ
జేర్పఁగా భావ నామములు పుట్టును.

ఉ. వచ్చునది.	తెచ్చుచున్నది.	పోయినది.
వచ్చుచున్నది.	తెచ్చినది.	రానిది.
వచ్చినది.	పోవునది.	లేనిది.
తెచ్చునది.	పోవుచున్నది.	పోనిది.

172. అది ప్రత్యయాంత మయిన భవిష్యదర్థక భావ
నామము విధ్యర్థమందు వచ్చును. (౧౦౫-వ వి. చూడుము)

173. కాలత్రయమందును వచ్చెడు ధాతుజన్యవిశేష
ణములతో వాడు, వారు మొదలయిన ప్రత్యయములు చేరిన
యెడల కర్తృర్థక నామములు అగును.

ఉ. వచ్చువాడు.

వచ్చినవాడు.

వచ్చినవాడు.

వచ్చుచున్నవాడు.

వచ్చువాడు.

వచ్చునది,	వచ్చినది,	వచ్చుచున్నది. స్త్రీ.
వచ్చువారు,	వచ్చినవారు,	వచ్చుచున్నవారు.
వచ్చునది,	వచ్చినది,	వచ్చుచున్నది.
వచ్చునది,	వచ్చినది,	వచ్చుచున్నది.

కారక క్రియలు.

174. నామములతో నుత్తమ మధ్యమ పురుషసర్వనామములు సమస్తములయి ప్రత్యయత్వమును బొంది వాక్యమునందుఁ గ్రియలుగావచ్చును.

ఉ. మంచివాడు + ఈవు = మంచివాడవు. ఈవు అనుసర్వనామము అవుతయి ప్రత్యయత్వమునుబొందె.

మంచివారు + ఈరు = మంచివారరు. ఈరు అరుతయినది. సర్వనామమునకు ప్రత్యయత్వముపైఁజేప్పినట్లు.

మంచివాడు + నీను = మంచివాడను. నీను అనుతయినది;

మంచివారు + నీము = మంచివారము. నీము అనుతయినది.

ఈనమస్తక్రియలలో పూర్వపదమయిన మంచివాడనునది మంచి కట్టమునకు వాడు ప్రత్యయముబేర్పటచే వచ్చిన నామము.

వండుచున్నవాడు } + ఈవు = { వండుచున్నవాడవు.
వండుచున్నాడు }

వండుచున్నవారు } + ఈరు = { వండుచున్నవారరు.
వండుచున్నారు }

వండుచున్నవాడు } + నీను = { వండుచున్నవాడను.
వండుచున్నాడు }

$$\left. \begin{array}{l} \text{పండుచున్నవారు} \\ \text{పండుచున్నారు} \end{array} \right\} + \text{ఏము} = \left\{ \begin{array}{l} \text{పండుచున్నకారము.} \\ \text{పండుచున్నారము.} \end{array} \right.$$

$$\text{శంభువపు} = \text{శంభువు} + \text{అవు.}$$

$$\text{విధాతవు} = \text{విధాత} + \text{అవు.}$$

$$\text{గోపవు} = \text{గోవు} + \text{అవు.}$$

ఈసమస్తక్రియలలో పూర్వముననుండు వచ్చుచున్నవాడు, వచ్చుచున్నవారు, వచ్చుచున్నాడు, వచ్చుచున్నారు అనుపదములు ధాతు బన్య కర్తృభక నామములు. (౧౬౬ విధి. చూ.)

175. అప్రత్యయము ఇకారాంతకారాంత నామములకు పరముగరాగా అకారలోపమును ఉకారమునకు వర్ణ సమీకరణ న్యాయముచేత ఇత్యమును అగును.

$$\text{ఉ. ముక్కంటి} + \text{అవు} = \text{ముక్కంటివి.} \quad \text{జ్ఞాని} + \text{అవు} = \text{జ్ఞానివి.}$$

$$\text{కవి} + \text{అవు} = \text{కవివి.} \quad \text{శ్రీ} + \text{అవు} + \text{శ్రీవి.}$$

“నివునకుండను పూర్వముషివి.” భార.

176. దిప్రత్యయాంత స్త్రీలింగనామమునకు పరముగ అప్రత్యయమురాగా దిప్రత్యయముయొక్క ఇకారమునకు అన్ ఆదేశమగును.

$$\text{మంచిది} + \text{అవు} = \text{మంచిదానవు.}$$

$$\text{చిన్నది} + \text{అవు} = \text{చిన్నదానవు.}$$

$$\text{మంచిది} + \text{అను} = \text{మంచిదానను.}$$

$$\text{చిన్నది} + \text{అను} = \text{చిన్నదానను.}$$

ఈరూపములు భౌతిచేతవచ్చినవి. మంచిదివి, మంచిదిని, చిన్నదివి, చిన్నదిని అని రావలసినది.

అతివములో ఆదు అను నపుంసక సర్వనామైక వచనమునకు, విభక్తి ప్రత్యయములు పరమగునపుడు పృథ్వీర్థకమగు ఆన్ ప్రత్యయమువచ్చును. అది యే తెనుగునకు అడుకల్లమునకు సమానమయిన అదికిని వచ్చును.

అ. అదనై.	తె.	దానిని
అదనాల్	,,	దానన్
అదనుక్కు	,,	దానికి
అదనిలిరుందు	,,	దానుండి
అదనుడైయ	,,	దానియొక్క
అదనుల్	,,	దానిలో.

పైఁజెప్పిన మంచిది, చిన్నదికల్లములందుండు అది ప్రత్యయమును నపుంసకమునందు వచ్చెడు అది ప్రత్యయమనియెంచికొని ఏకారమునందుండు ఇకారమునకు భ్రాంతిచేత ఆన్ ఆదేశమునుజేసినారు

మంచిదాని, మంచిదానన్, మంచిదానికి, మంచిదాననుండి, మంచిదాని యొక్క, మంచిదానిలో. ఇట్లు విభక్తి ప్రత్యయముపరమగునపుడు ది ప్రత్యయముయొక్క ఇకారమునకు తప్పుగావచ్చునట్టి ఆనాదేశము, అపు ప్రత్యయము పరమగునపుడుకూడ వచ్చుచున్నది. కాఁబట్టి మంచిదిని మంచి దిని అను రూపములకు ఇదులుగా మంచిదానవు, మంచిదానను అను రూపములు వచ్చును.

177. 'కలిగిన' అను అర్థముగల కల అను విశేషణము నకు అందు మొదలైన ప్రత్యయములు చేరఁగా కలందు మొదలగు రూపములువచ్చును.

క. కల + అందు = కలందు.

కల + అరు = కలరు.

కల + అడు = కలడు.

కల + అవు = కలవు.

కల + అను = కలను.

కల + అము = కలము.

178. క్రిందవచ్చు పూర్ణక్రియలు వాక్యమునందు అవ్యయముగా వచ్చును.

కదా { కాదు అగుభాతువుయొక్క వ్యతిరేక సపుంసకైకవచనము.
 కద { ఆకారము ప్రక్షార్థకమయిన అవ్యయము. కాదు+అ=కాదా.
 కదరా { ఆకారము ప్రాప్యమగుటచే కాదా, కదా, కద అని మాటి
 కదనే. } వచ్చును. కద అనుదానికి రా, వే ప్రత్యయములురాగా కదరా
 కదనే అనియవచ్చును. ప్రక్షార్థకమయిన ఏకారము చేరగా
 కాదు+ఎ=కాదె, కదె అనియవచ్చును. కాదా, కదా మొద
 లయినవి ప్రక్షమునందు వచ్చినను, నిశ్చయమే తాత్పర్యమగు
 టచే నదియే ప్రాయోగికార్థము.

“వర్ణతలినా శ్రమశోఙిని వాఁడు ‘కాద’ ననె”

“ఏనేమికవ్వఁజేసిరినో నశివదళాక్షిణి నియోగంబునగా

‘దే’ నాఁడుజలధినుండుట మానియిటువేవచ్చినాఁడనుగువలఁదానుకా.”

“అక్కఱకురానిచుట్టము

మ్రొక్కినవరమినివేల్పు మోహరమునఁ దా

నెక్కినఁ బాఱనిగుఱ్ఱము

గ్రమ్మనవిడువంగ వలయు గదరా మమతీ.”

అవురా { అగుభాతువుయొక్క భవిష్యదర్థక సపుంసకైకవచన పూర్ణ
 ఔరా { క్రియ అగును. గకారమునకు వకారమురాగా అవును వచ్చును.
 ఔఁగదా { ఇదియే ఔను అగును. వీనితోరాఅను అవ్యయముచేరగా
 అవుఁగదె అవురా, ఔరా సిద్ధించును. వైఁతెప్పినకదా, కదె మొదలయి

నది అవును ఔనులతో జేరగా అవునదా ఔనదే మొదలయినవి సిద్ధించును.

కా.బోలు. అగును వైకెప్పివపూర్ణక్రియ. దానితోపోలు ధాతువుయొక్క భవిష్యదర్థక నపుంసకైకవచన పూర్ణక్రియయైన పోలును అనునదిచేరగా అగును + పోలును అనివచ్చును. పోలును పదము నులోపముచే బోలు అగును. అగును + పోలు = కాను + పోలు; సంధిచేత కాను + పోలు = కాబోలు అయ్యెను. ఇది గ్రామ్యమునందు కామోలు, కాములు అనివచ్చును. 'కా'నే 'మో' అనియర్థము.

179. కొన్ని భూతార్థక క్రియావిశేషజములు కాలమును సూచింపక క్రియావిశేషజములగును.

ఉ. మరలి=మరలు+ఇ. } వ్యాపారముయొక్క అవృత్తిని చెలుపును.
తిరిగి=తిరుగు+ఇ.

ఒత్తిలి=ఒత్తిలు+ఇ. 'గట్టిగా' 'వట్టుగా'. అ. ఒత్తల్, భా. నా. 'ఐలముతో అడుముట'. అభావ నాశమునుండి వచ్చిన. ఒత్తిలు అనుక్రియతో 'ఐలము కలిగియుండుట' అనియర్థము.

వెండి. తె. వెన్ను, అ. వీన్ 'వేసుకట్టిభాగము'. అ. వీన్ అనుపదము నుండి వీందు అనుధాతువుపట్టి 'వేసుకట్టోపుట' అని యర్థము నిచ్చును. అట్లే వెన్ను అను తెనుగుపదమునుండి వెందు అను ధాతువుపట్టును. దానికిని 'వేసుకట్టోపుట' అనియే అర్థము. వెండి. వెందుధాతువుపలనబుట్టిన భూతార్థక క్రియా విశేషజము. 'వేసుకట్టోయి' అనియర్థము, వ్యాపారముయొక్క అవృత్తిని చెలుపును.

వెంటడి. తె. వెంటము, వెన్ను + పడు, వెన్ను, 'వెనుక' పడు 'అగుట'.
ఇది అతిపదమయిన "వెన్నుడు" అను దానికి సమమయి
నది. వెండివలెనిదియును శ్యాపారముయొక్క ఆవృత్తిని
దెలుపును.

ఆని. అనుభాతువువలనఁ బుట్టిన భూతార్థకక్రియావిశేషణము. ఇది
'ఈప్రకారమునక' 'ఇట్లు' అను అర్థమును ఇచ్చును.

గుఱించి } గుఱించి అనునది గుఱించుభాతువునుండి పుట్టిన భూతార్థక
గుఱించి } క్రియావిశేషణము. ఇది ద్వితీయావిధత్వార్థముఁబడుచున్నది.
హూర్చి } ఇదియెహూర్చి అని వచ్చును. దీనికి సమానమైనది అతిపదమున
కుఱిత్తు. గుఱించి అనుస్వారలొపముచే గుఱించి అగును.

ఉ. 'అబ్జాననుఁడు తన్నునర్థితో 'గుఱించి'యజించుట గోరి నృజించె
నురల." నారి. పూ.

తొట్టి. తొట్టుభాతువువలనఁ బుట్టినభూతార్థక క్రియావిశేషణము!
ద్వితీయావిధత్వతోఁజేరి 'మొదలుకొని' అనుసర్థమునిచ్చును.

ఉ. "వనకేళి కారుకమునఁ జనియెను శస్త్రము 'దొట్టి' నఖిలైల్ల
ముదంబునఁ గొలిచిరాఁగ." భార.

'వరములిచ్చునేడక వచ్చిరి నెయ్యలై యనురసాధు 'దొట్టి'
యనురులై.' భార.

తొడంగి. తొడంగి భాతువువలనఁ బుట్టిన భూతార్థక క్రియా విశేషణము,
తొట్టివలెదీనికిని 'మొదలుకొని' యనియర్థము.

ఉ. "బొడ్యమి 'తొడంగి' పదునాలుగు దినసంబులొక్కొకగింజ
యకొందూమొదలుపెట్టు నమహూర్చి." భార.

పట్టి. పట్టుభాతువువలనఁబుట్టినది. ద్వితీయతోఁజేరి హేత్వార్థమునందు
వచ్చును.

చేసి. చేయుధాతువువలనఁబడినది. ద్వితీయతోజేరి హేత్వర్థమునందు వచ్చును.

అయి } అగుధాతువువలనఁ బడినది. చతుర్థీవిభక్తితోజేరి ప్రయోజ
వి } నార్థమునందు వచ్చును.

ఉండి. ఉండుధాతువువలనఁబడినది. సప్తమీవిభక్తితోజేరి పంచమీ
విభక్తిర్థమునందు వచ్చును.

ఉ. అచ్చోటనుండి, అక్కడనుండి, గ్రామ్యమునందు ఉండి, ఉంచి
యగును. అచ్చోటనుంచి, అక్కడనుంచి.

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి అండ్ బ్రదర్స్

4. మల్లికేశ్వరగుడిసందు, లింగినెట్టివీధి, జి. టి. మదరాసు.

అర్జునులతోహడ సగముసొమ్ము అడ్వాన్సు పంపవలెను.

(కపాలుచార్జి ప్రత్యేకము.)

సంస్కృత గ్రంథములు.

మేఘసందేశము. మల్లినాథ వ్యాఖ్య - తెనుగున ప్రతిపద టీకాతాత్పర్యపదప్రయోజనచర్చ-ఆక్షేపసమాధానములు. సంస్కృత మారంభించువారు ఈ తెనుగు సూత్రార్థటీక చేత దీనిని చదివి నులువుగా రసముగ్రహించి సాహిత్యము పొందవచ్చును. రు. 2 8

రఘుసంకము మల్లినాథవ్యాఖ్య - తెనుగు ప్రతిపద టీకా తాత్పర్యములు. ఎల్లవారుచు స్వయముగా పఠించి సంస్కృతమందు సాహిత్య మలవరుచుకొనుటకు ఉత్తమసాధనము. మొదటి 6 సర్గాలు 8 0

కుమారసాధవము, 6 సర్గాలు, వైదానివలెనే టీక. 8 0

నైషధము. " " అచ్చగుచున్నది.

అమరుకావ్యము. శృంగారలక్ష్మము. వేమభూపాల సంస్కృత

వ్యాఖ్య. సంపూర్ణాంధ్ర టీకయ్య. అచ్చగుచున్నది. 1 8

పుష్పబాణవిలాసము. సంస్కృతవ్యాఖ్య. తెనుగు పూర్ణటీక. 0 8

హితోపదేశము, మూలము 1 0

తెనుగు తరుమా, టీకలతో 1 12

పంచతంత్రము, మూలము 1 8

దశకుమారచరిత్రము ,, 1 0

" తెనుగు సటికాతాత్పర్యము (అచ్చగు) 2 8

నిక్రమార్కచరిత్రము, వచనము, టీకతో (అచ్చగుచున్నది).

భోజచరిత్రము, నులువైనతైలి, వైదానివలెనే టీక. ,,

వ్రతకల్పవల్లి (6 వ్రతములు) 1 12

అభిజ్ఞానకామితలము, తెనుగువ్యాఖ్యతో అచ్చగుచున్నది.

బిల్లి ఇచరిత్రము, తెనుగు పూర్ణటిక.	(అచ్చగుచున్నది)	
రసమంజరి, శృంగార రస స్వరూపవిస్తరము, సటిక.	1	8
ప్రియదర్శికాసాటిక, శ్రీహర్షకృతి సుస్మృతటిప్పణము		
గద్య పద్యములుగా అంధ్రీకరణము సముతము.	1	8
శబ్దమంజరీ సమాసకుసుమావళి తిజంకమంజరులు.	0	8

ఆంధ్ర గ్రంథములు.

పద్యకావ్యములు.

ఆముక్తమాల్యద సంజీవనీవాఙ్మయము.	12	0
శృంగారనైషధము సర్వంకషావాఙ్మయము.	(అచ్చగుచున్నది)	
విజయవిలాసము, చేమకూర వేంకటరాజు. టీకాసహితము	"	
సారంగధరచరిత్రము	"	
జ్ఞానవాసిన్యరామాయణము, వేదాంతము, మడికిసింగనకృతి	1	8
ఆంధ్ర బిల్వజీయము, నిర్దోషము	0	8
పారిజాతాపహరణము, మూలము	0	8
" సటిక	(అచ్చగుచున్నది)	
సారంగధరచరిత్ర, ద్విపద (కవి విశ్వకర్మ మతస్తుండు)	0	8
హరిశ్చంద్ర, ద్విపద, గౌరనమంత్ర ప్రణీతము	1	0
మనుచరిత్రము, సటిక	(అచ్చగుచున్నది)	
నృసింహపురాణము, ఎత్తాపైగడ, సటిక	(అచ్చగుచున్నది)	

నాటకములు.

ప్రతాపరుద్రీయనాటకము, సటిప్పణము, క్రాసునైజు	2	0
బొమ్మలియండ్లనాటకము	1	4
ఉషానాటకము, సటిప్పణము, క్రాసునైజు	1	4
కాకుంఠలనాటకము, కాళిదాసీయమునకు తెనుగు	1	0
విక్రమోర్వశీయనాటకము, Inter Text నోట్సుతో	2	0
మాళిదికాగ్నిమిత్ర నాటకము	0	12
నాగానంద నాటకము	1	0

రత్నావళీనాటిక, శ్రీ ధరణికోట వేంకటసుబ్బయ్యగారివ్యాఖ్యతో	1	4
ప్రియదర్శికానాటిక	6	8
ఉత్తరరామచరిత్ర నాటకము—విపులమగు పీఠికతో	1	8
కృష్ణరాయవిజయనాటకము	0	8

సులభ వచన గ్రంథములు.

హితోపదేశకథలు, సీతబోధకములు, (అచ్చగుచున్నది)	0	8
భోజ కాళిదాసకథలు, రసభరితములు వెలువడనున్నవి.	0	12
దేతాళ సంపదించితక	0	12
జేతాబుని యద్భుతకథలు, ప్రజ్ఞకలిగించునవి (అచ్చులో)	0	10
విక్రమార్కుని యద్భుతకథలు, గుణము కలిగించునవి	0	12
కథానరేత్నాగ్రము, అద్భుతనీతి వ్యవహారకథలు, ఆఱుభాగములు	12	0
ఒక్కొక్కభాగము ప్రత్యేకముగా	2	0
దశకుమారచరిత్ర, కథలు	1	0

లక్షణగ్రంథములు.

అంధ సాహిత్యదర్పణము, విశ్వనాథకవిరాజకృత సుస్కృత గ్రంథము నకు సరియైన యాంధ్రానువాదము. మూలము నుదలి ఉదాహరణ రణ్ణోకములతో చేర్చి ముద్రించితిమి. ఇందు నాటకలక్షణము సంపూర్ణముగా కలదు.	5	0
కావ్యాలంకారచూడామణి తొమ్మిది ఉల్లాసములును పూర్తిగా	1	4
అలంకారసంగ్రహము	0	12
భండస్సు, విద్యార్థుల కుబయోగము, సంగ్రహము	0	4
కుమారదేవపండితీయము, పౌడవ్యాకరణవ్యాఖ్య	2	8
అర్థానుస్వారతత్త్వము		(అచ్చగుచున్నది)

శారదాకాంచికలు - విమర్శలు - ఉపన్యాసములు.

జక్కన విక్రమార్కుచరిత్ర ముద్రణవిమర్శనము	1	కింకిణి(అచ్చగుచున్నది)
అంధ, ప్రసన్న రాఘవ నాటకవిమర్శ	2	కింకిణి

కాళహస్తీమాహాత్మ్య ముద్రణనిమగ్నము	3 కింకిణి (అచ్చగుచ్చునది)	
గ్రామ్యభాషాప్రయోగనిబంధనము, (పాత్రోచిత భాషనుగూఢించినది)	4 కింకిణి	0 12
మోచాకుసుమామోదవిచారము	5 కింకిణి	,,
ఆంధ్రవ్యాకరణ సర్వస్వవిమర్శనము	6 కింకిణి	,,
విమర్శవినోదము, సంస్కృతాంధ్ర కావ్యరూపకాది విషయకము		0 12
తిక్కన సోమయాజివిజయము		0 12
విసంధివివేకము		0 2
భారతాభారతమాచకమర్యాదలు, (వాఙ్మయభాచరిత్రము)		0 6
ఆంధ్రగ్రంథవిమర్శనప్రకారలేఖము, తెనుంగుపుస్తకముల నెట్లు విమర్శించవలయుననుటను గూర్చినది.		0 6
గ్రామ్యదేశనిరసనము, గ్రామ్యగ్రామీకవాదమును గూఢించినది. ఈవ్యాసముతో కాష్ఠులవారు ఆంధ్రదేశమందలి అన్నిజిల్లాల గ్రామ్యములను వర్ణించియున్నారు. కడుపుబ్బనవిస్మయవిమర్శ		0 6
స్త్రీపునర్వివాహగ్రంథము		1 0
ఆంధ్ర హిలోపదేశచంపుపు, గద్యపద్యాత్మకము		1 4
ఆంధ్రభాషాసర్వస్వస్వార్థనియమకలిపయములు (నిఘంటురచనావిధి)		0 4
శేదము మేకిటరాయకాష్ఠులవారి దీవితచరిత్రసంగ్రహము— 25 ప్రకరణములు. ములువైనకైలి. కాష్ఠులవారిహాస్యము, విమర్శలు, విద్యావినోదములు, సుఖదుఃఖములు, సమకాలిక పండితవిమర్శలు మొదలైన యనేకవిశేషములు గలవు. శ్రీ డాక్టరు, సర్, కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి గారి 'గురుపూజ' యను సుపన్యాసముతో నలంకృతము		1 8

A HAND-BOOK OF CLASSICAL SAMSKRIT LITERATURE, By Sri U. Venkatakrishna Rao, M. A. for college students. Questions also given. Rs. 2 (

